

תוכן הענינים

- א. תוכן ענינים 1
ב. דבר השלוחה 3

מאמרי אנשי הצוות

- ג. הרב גרשון שחור - ראש השלוחה / קרבן פסח - טבע או נס? 5
ד. הרב אמיר שרון / "עבדים היינו" 10
ה. הרב ניר כפרי / חייב אדם לראות את עצמו יוצא ממצרים 16
ו. הרב דניאל אלול / "ואת עמלנו - אלו הבנים" 19
ז. הרב אילן סעדה / האם כבר עברת את ים סוף? 24
ח. ישראל בנססי - מזריך / האם התשובה היא תנאי לגאולה? 28

מאמרי שיעור ה'

- ט. ר' יצחק אנג'ל / "המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" - למה? 32
י. ר' אריה פנחס לוית / "ארמי אובד אבלי" 34
יא. אבי פאס / חול המועד 36
יב. משה בוכה לטר / "הא לחמא עניא" 39
יג. רמי מאושר / ארבע לשונות גאולה 41
יד. אוהד כץ / סדר ההגדה על פי ההלכה 43
טו. אושר אופמן / הקרבת קרבן פסח בזמן הזה - הלכה למעשה 45

מאמרי שיעור ד'

- טז. חיים פוגל / "שפוך חמתך על הגוים" - כוסו של אליהו 49
יז. שלום בנעטיה / "כי אני הכבדתי את לבו" 51
יח. שמואל (שמוליק) לבנה / מצוות ליל הסדר בזמן הזה 55
יט. יניב יעקב / ליל הסדר - סימנים בדרך 57
כ. אהרן חזי / מעבדות לחירות 62
כא. נדב ושראל כהן / מאפלה לאור גדול 65

מאמרי שיעור ג'

- כב. אריאל שפייר / "והגדת לבנך" - הפצה וזיכוי הרבים 68
כג. שם משולם / ליל שימורים הוא לה' 72

מאמרי שיעור ב'

- 74 כד. **יוסי בן משה** / האפיקומן כביטוי לאהבת ה' את עם ישראל
- 76 כה. **רפי דזון** / "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?"
- 78 כו. **יוסף ברזילי** / סדר ארבעת הבנים
- 81 כז. **שי שרון** / סמיכת גאולה לתפילה

מאמרי שיעור א'

- 83 כח. **יחיאל סלאמה** / "ברוך שומר הבטחתו לישראל"
- 85 כט. **מאור כהן גדול** / מהלך ההגדה וסיפור יציאת מצרים
- 91 ל. **אור מתנה** / "והיה הדם לכם לאות על הבתים"
- 95 לא. **אלעזר נמיר** / "וירעו לנו המצרים"
- 97 לב. **דניאל רדינסקי** / "אני ולא מלאך"
- 99 לג. **גלעד חיימי** / בין חמץ למצה
- 101 לד. **דביר אקדע** / "חד גדיא"
- 103 לה. **הראל צברי** / סמינר אמוני במצרים
- 105 לו. **אסף מרינבך** / "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר"
- 109 לז. **רואי חיים** / חג הפסח - חג המצות
- 111 לח. **ניצן קרווה** / "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה"
- 113 לט. **נרדי ידעי** / מטרת היציאה ממצרים
- 115 מ. **פאר גדסי** / מדוע החמירו כל כך באכילת חמץ בפסח?
- 118 מא. **צוריאל בניזרי** / "אחד מי יודע"
- 122 מב. **שייקה כהן** / "קרע לנו את היים"
- 124 מג. **אבי טוויטו** / "והיא שעמדה לאבותינו ולנו"

נספחים

- 126 מד. **הקדשות** /

דבר השלוחה

ב"ה אנו נפגשים שוב עם החוברת החמישית על הגדה של פסח. בכל שנה, תמידים כסדרם, אתם תלמידים יקרים משתפים פעולה, וכותבים את הדברים המדהימים על חג הפסח.

העניין הזה, של היכולת להתגבר על קשיים ולהמשיך קדימה, הינו אחד מהיסודות החשובים של חג הפסח. פסח נקרא גם בשם "חג החירות", ולכאורה איזו חירות קיבלנו עם יציאת מצרים? אמנם יצאנו משעבוד פיזי, שאולי היה מפסיק בשלב מסוים, אולם קיבלנו עלינו שיעבוד נצחי לקב"ה ולקיום מצוותיו. אם קוראים לקשר עם הקב"ה חירות, משמעות הדבר, שההבנה שלנו למושג חירות, אינה נכונה. **חירות אין משמעותה לעשות "מה שבא לי", אלא לעשות מה שמועיל לי. אם האדם מסוגל לעמוד מול החולשות שלו, ולהתמודד אתם, ולעשות את מה שהוא רואה וחושב לנכון, למרות הקשיים, זהו בן חורין אמיתי.**

כיצד מגיעים לרמה שכזו? לדעתנו הדרך הטובה ביותר היא דרך לימוד התורה וקיום המצוות. אדם שמקבל על עצמו את מרותו של הקב"ה, ומבין שכל תפקידו בעולם הוא לתקן עולם במלכות שדי, אז קל לו הרבה יותר להתמודד, עם החולשות שלו, עם הפיתויים והלחץ החברתי.

אנו שולחים ברכת גיוס קל ונעים לשיעור ב' שהתגייס השבוע, ומאחלים להם שיחזרו במהרה לשלוחה שלמים ברוחניות ובגשמיות. כמו כן שיעור ג' היקר, אנו כבר ממש מתגעגעים אליכם, עוד ארבעה חודשים ואנו בעז"ה נפגשים שוב. שיעור א' היקר - אנו שמחים לראות אתכם מתמודדים ונלחמים, המשיכו כך. שיעור ד' היקר, האחריות שאתם מפגינים כלפי השלוחה וכלפי כל דבר שבקדושה, מעורר השתאות. כמו כן אנו חייבים

להודות לכם על "שבת זכור" המופלאה שארגנתם. ואחרונים חביבים:
שיעור ה' היקר האוחז בכתר של "מחזור א' בשלוחה", שתזכו לסיים את
ההסדר מתוך התעלות, ושתצאו לחיים מתוך געגוע ללימוד התורה, ושתזכו
כולכם להקים במהרה בתים נאמנים בישראל.

בברכת פסח כשר ושמח

צוות השלוחה

דבר העורך: אני מרגיש חובה וזכות להתייחס למאמרים בחוברת. ברוך ה'
כל המאמרים ממש חמודים, ובכל זאת ראוי לציין שרבים מהם ממש יפים
ומאירים בצורה מדהימה, הן בתוכן והן בצורתם הלשונית. פשוט כף
לשבת ולקרא אותם - עונג שבת ויום טוב. המאמרים כל כך יפים, עד
שחברי ואני משתמשים בהם כחומר להעברת שיעורים, ומנסיון אני חייב
לציין כי שומעי השיעור נהנים מאוד מן הדברים. עלו והצליחו, ויהי
אלוקים עמכם.

קרבן פסח - טבע או נס?

הרב גרשון שחור - ראש השלוחה

פתיחה

בכל שנה כשמתקרב חג הפסח אנו משתדלים לדבר קצת גם על קרבן הפסח. נכון, לצערנו עדיין לא זכינו לקיים את המצווה בפועל, אולם חשוב שנבין את העוצמה שהייתה בעם ישראל בעת הקרבת הקרבן. בשורות הבאות אנסה להוכיח כיצד עם ישראל זכה לנס כל שנה שהקריבו את הפסח, שאילולא הנס לא הייתה כל אפשרות מעשית להקריב את הקרבן.

רקע כללי להקרבת הקרבן

בכל שנה כל אדם מישראל בין איש ובין אישה חייב לאכול בירושלים קרבן פסח. לא היו הרבה מתחמקים, שהרי מי שלא הקריב בפסח ראשון, היה חייב להקריב בפסח שני, ומבחינת ימי חופשה מהעבודה, וחיבור המשפחה יחד, קל הרבה יותר לסגור את העניין בראשון. כמו כן, מי שלא הקריב את הקרבן, התחייב כרת, בדיוק כמו אדם שאינו מהול, ולא סביר שאדם ממוצע יסתבך עם עונשים מסוג זה.

לפני החג היו מתחברות כמה משפחות להקרבת קרבן, והיו נקראות חבורה, רק המנויים בחבורה יכלו לאכול מהקרבן לאחר שנשחט. היינו, כל אדם ידע בדיוק לאיזו חבורה הוא שייך, לפני תחילת זמן ההקרבה.

את הקרבן היו מקריבים ביום י"ד בניסן לאחר חצות (מספר שעות לפני ליל הסדר). כל חבורה שלחה נציג עם הקרבן שלה לעזרה בבית המקדש, על

מנת שידאג לשחיטת הכבש, הזאת הדם, הקרבת האימורים, והוצאת שאר הכבש לצלייה, באחד מן התנורים שהוכשרו לשם כך בירושלים.

בכדי לדעת אם הקרבת הקרבן מעשית מבחינה טבעית, נבחן את גודל העזרה, על מנת לבדוק כמה אנשים יכולים להיכנס לתוכה, כמו כן, נמדוד את משך הזמן שמותר להקריב, ולבסוף ננסה לשער כמה קרבנות הקריבו בפועל כל שנה. ידיעה של שלושת הפרמטרים הללו תוכל לתת בידינו את התשובה לשאלה האם היה נס או לא?

גודל השטח בו היה ניתן לשחוט את הקרבן

את קרבן הפסח ניתן לשחוט רק בעזרה (עזרת ישראל) היינו משער ניקנור ומערבה. גודל העזרה באמות הוא 187 על 135, שהם 25,245 אמות מרובעות. אולם לא בכל השטח הזה ניתן היה להקריב, שהרי חלקו היה בנוי, בעזרה גם נמצא בית המקדש עצמו, המורכב מאולם (הכניסה) ומההיכל (המבנה בו היו ה"קדש" ו"קודש הקדשים"). כמו כן בעזרה עומד מזבח העולה, והכבש שעליו עולים למזבח. גודל המזבח והכבש הוא 1536 אמות מרובעות, וגודל ההיכל והאולם הוא 7660 אמות מרובעות. **אם נחשב את השטח נטו שנשאר להקרבת הקרבן, נשאר עם 16,048 אמות מרובעות. או 4,012 מטר רבוע (מגרש הספורט של ישיבת שעלבים הוא קצת יותר מ-3000 מטר רבוע).**

אורך הזמן בו מותר להקריב את הקרבן

בכל השנה, זמני הפעילות בבית המקדש הם בין קרבן "תמיד של שחר" לקרבן "תמיד של בין הערביים". היינו, שאין להקריב אף קרבן לאחר תמיד של בין הערביים. לכן, היה עניין לאחר את הקרבתו, בכדי לרווח את זמן

ההקרבה של הקרבנות האחרים. קרבן הפסח, הוא יוצא מן הכלל בעניין זה, שאותו מותר להקריב רק לאחר קרבן תמיד של בין הערביים, לכן בערב פסח הקדימו את הקרבת קרבן התמיד של בין הערביים.

כך היו הזמנים בשנה רגילה:

- שבע וחצי שעות זמניות מתחילת היום התחילו להקריב את קרבן התמיד.
- שמונה וחצי שעות זמניות מתחילת היום התחילו להקריב את קרבן הפסח.
- שתיים עשרה שעות זמניות מתחילת היום סיימו להקריב את קרבן הפסח.

הערה: בשנה שערב פסח חל ביום שישי הוסיפו זמן, על מנת שיספיקו גם להקריב וגם לסיים לצלות את הקרבן לפני כניסת השבת.

סיכום ביניים:

להקרבת קרבן הפסח נותרו בסך הכל שלוש וחצי שעות זמניות (בפסח שעה זמנית היא בערך 60 דקות). יש לזכור כי לכאורה גם ההקרבה לא הייתה בצורה "יעילה". אם כל מי שסיים היה יוצא והיה נותן לבא בתור להיכנס אחריו, היינו יכולים "לנצל" את הזמן טוב יותר. אולם נראה שבפסח בירושלים לא היה "לחץ". הכניסה לעזרה היתה בשלוש קבוצות; היו פותחים את הדלתות וממלאים את העזרה, ואז היו נועלים את הדלת, כך שגם מי שסיים מהר, היה חייב להישאר בתוך העזרה עד שיסיים האחרון שבאותה קבוצה.

"עבדים היינו"

הרב אמיר שרון

המשנה במסכת בפסחים [דף קטז עמוד א] קובעת שחלק ממצוות ההגדה בסיפור יציאת מצרים הוא עניין הגנות והשבח. כלומר, להתחיל בגנות ולסיים בשבח. בדרך זו ההודאה מושלמת, בכך שמקבל הטובה יודע להעריך את ההווה מתוך ידיעה והכרה מה היה בעברו.

בגמרא נחלקו מה הם הגנות והשבח שאותם צריך לומר, האם מדובר בגנות ושבח פיזיים או רוחניים, ולהלכה אנו נוהגים כשתי הדעות.

אנו נתרכז בעזרת ה' בדעה הראשונה, דעת שמואל, האומר שמדובר בגנות ושבח פיזיים, ולכן מתחילים בגנות - "בעבדים היינו", ומסיימים בשבח - "ויוציאנו ה' אלוקינו משם".

היינו שקועים בעבודה קשה, וה' הוציא אותנו ממצב זה למצב של חירות. צריך לבאר מה הגנות שבעבדות, שכל-כך חשוב להזכירה. האם מדובר רק בעניין של מעמד חברתי? או משהו עקרוני ויסודי יותר? הרי לעיתים אנו רואים שחיינו של עבד לא נראים כל-כך רע, ולפעמים הוא יותר חופשי מהאדון.

בימינו אפשר להמחיש זאת בכך שבהרבה מקרים לשכיר יש חיים קלים יותר מאשר לעצמאי. עיתותיו בידיו, הוא לא משועבד לעסק יום ולילה, "מעביר כרטיס" משמונה עד ארבע והולך הביתה.

כדי לבאר את עניין העבדות, ואת הגנות והשלילה שבה, עלינו להתחקות אחרי שורש העבדות ומניין באה לעולם. חלק מהדברים לקמן מבוסס על

מאמרו של הרב גולדויכט זצ"ל, ראש ישיבת "כרם ביבנה", וחלקו האחר מבוסס על רעיון של הרב משה שפירא שליט"א.

המדרש [בראשית רבה לו, ח] אומר: "אמר רבי יעקב בר זבדי מאי טעם עבד יוצא בשן ועין? מהכא: "וירא" "ויגד" (בראשית ט, כב). מסביר רבנו בחיי: "מפני שלא נשתעבדו אלא בשן ועין שנאמר 'וירא חס אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ' - ראה בעיניו ואמר בפיו, ולכן נתקלל על זה 'ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו'. כיוון שלקו האברים החוטאים נפטר הגוף מעונש העבדות".

למדנו מכאן, שמושג העבדות בא לעולם כתוצאה מחטא שנעשה בראיה ודיבור, מכח חטא זה נגזרה עבדות על זרעו של חס.

לכאורה, הראיה והדיבור הם צדדים במעשה העבירה, ורק במקרה הם פעלו את החטא, אך אין להם קשר לתוכן החטא בעצמו. אז למה אם כן העבדות קשורה לעין ולפה?

המהר"ל מאיר לנו את ענין העבדות, ודרך דבריו ננסה לעמוד על שורש העניין. וכך הוא כותב [גבורות ה' פרק מד]: "העבד הוא חומרי וכמו שאמרו רבותינו [קידושין סח, ב] "שבו לכם פה עם החמור" - עם הדומה לחמור, כי העבד דומה לחמור שהוא משועבד ומתפעל ואינו פועל".

השורש הפנימי של העבדות לפי המהר"ל הוא השעבוד לכוחות זרים. אומנם הביטוי החיצוני לעבדות הוא עבד משועבד לאדוניו, שצריך הוא לציית לו, למלא פקודות ולשרת אותו. אבל שורש השעבוד הפנימי הוא השעבוד לכח זר שנמצא בתוכו פנימה - יצר הרע. כמאמר חז"ל "צדיקים ליבם ברשותם רשעים הם ברשות ליבם", כלומר עבד זה לא רק אדם

שאחרים שולטים עליו ואומרים לו מה לעשות מבוקר עד ערב, אלא גם, ובעיקר, אדם שמשועבד לאותו "מלך זקן וכסיל" שנמצא בתוכו, אדם השבוי ברשתו של יצרו הרע.

אם נחזור לחטאו של חם, נבחין שחם היה משועבד ליצר הרע. אך יותר בפרטות, חם היה משועבד לשני כוחות בולטים ומובילים שמערכת הרוע עומדת עליהם.

חז"ל מחלקים את מערכת הרוע לשני חלקים: א. יצרא דעבירה. ב. יצרא דעבודה זרה.

יצרא דעבירה מתייחס לעין, שהרי כל עניני זנות ועריות מתחילים בראיית העין, ומשם זה ממשיך עד גילוי עריות ממש. יצר זה הוא סמל לכל ענייני התאוה בכללות.

יצרא דעבודה זרה הוא היצר של ההשקפות הפסולות, שמביאות אדם לידי כפירה. אמנם המחשבה היא במוח, אך כלי הביטוי של מחשבות המח הוא הפה.

נמצא שהעין והפה הינם שני סרסורי עבירה. הם לא אברים חיצוניים שבאמצעותם חטא חם כלפי אביו, אלא הם ביטאו את עומק קלקולו של חם, ששני כוחות רשע אלה שלטו עליו.

כאשר נח אביו מתעורר ומבין מה עשו לו בנו הקטן ונכדו, הוא מקלל את חם דרך קללת בנו ואומר "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו".

נח מעניש את כנען וחם במידה כנגד מידה, אתם הייתם עבדים לכוחות רשע אלו, ולכן תתקללו בקללת העבדות. לכן הגמרא בכל מקום קוראת לעבד גוי "עבד כנעני", כדי להזכיר את ראשית עניין העבדות, שהתחילה בכנען.

ננסה לעמוד על פן נוסף בגנות העבדות שהוא בעצם נדבך נוסף על הדברים שאמרנו. הגמרא [קידושין כב, ב] אומרת: "רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמן חומר, מה נשתנה אוזן משאר אברים שבגוף? אמר הקב"ה אוזן ששמעה בהר סיני בשעה שאמרתי 'כי לי בני ישראל עבדים' - עבדי הם, ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע".

מאמר זה אומר דורשני: מה נשתנה הציווי של "עבדי הם" מכל התורה כולה? וכי מי שלא קיים מצווה אחרת, או עבר על איסור אחר רוצעים אוזנו? הרי באותו אופן ניתן לומר "אוזן ששמעה על הר סיני לא תאכל כל נבלה" והלך ואכל נבלה - תרצע!" הרבה דברים שמעה האוזן בסיני, ועם כל זה היא לא נרצעת על כל עבירה שאדם עובר, אלא דווקא במקרה זה.

ועוד קשה, למה רוצעים אוזן רק לאחר שש שנים, כאשר רוצה העבד להמשיך ולהשתעבד, הרי היה מתאים יותר לרצוע אותו מיד כשנמכר לעבד, שהרי בעצם מכירתו לעבד כבר עבר על הציווי, אז למה אם כן לחכות עד לאחר שש שנים?

רואים שהתורה פוסלת לגמרי מצב של עבדות. התורה לא מתנגדת למצב של אדם שכיר או פועל, אף-על-פי שגם הם צריכים לבצע מה שאומרים להם. עיקר התנגדותה של התורה הוא למצב של עבדות בדווקא.

העבד, כל כולו ברשות אדונו. אין לו את האפשרות לרצות ולבחור ולהחליט בשום דבר. גם אם בפועל יתכן מצב שעבד מסוגל לקיים מצוות ולבנות

לעצמו עולם רוחני, ולעיתים יעשה זאת טוב יותר מאדם חופשי שלא מנצל מספיק את חירותו, אבל עדיין יש הבדל תהומי בהם, כי לאדם החופשי יש את היכולת והאפשרות לבחור ולהחליט, מה שאין כן לעבד שתלוי בחסדו של האדון שירשה לו ויאפשר לו זאת. ואם נתמזל מזלו ואדונו מאפשר לו חופש בתחומים מסוימים, זה רק בגלל שהאדון בחר לאפשר לו, ולא בגלל הבחירה של העבד.

הבחירה, הרצון והיכולת הם יסודות גדולים בעבודת ה', והינם מעיקרי הדת. צריך שאדם ירצה ויחפוץ מרצונו הטוב לפעול וללכת בדרך הנכונה. מי שמשולל מיכולות אלו חסר לו במהותו, וזה לא עניין צדדי ושולי.

מכאן נגיע לתפקידה של האוזן.

האוזן היא כלי שנועד לאפשר לאדם לשמוע קולות מכל מה שסובב אותו, אבל בעיקר לקלוט מסרים ורעיונות שמסוגלים לחולל בנפשו תמורות ושינויים. תחילת כל חינוך ולמידה היא השמיעה. אם אדם לא מוכן לשמוע, אי אפשר להתקדם ולעבור לשלב הבא.

העבודות גורמת לאדם לאבד את כח השמיעה. כיוון שאינו נתון ברשות עצמו - אין לו את האפשרות להחליט על חייו וצעדיו, וע"י כך מאבד הוא את תכונת השמיעה. האוזן אומנם פתוחה ולא סתומה, שומעת קולות וצלילים, אבל לא קולטת כלום. כיוון שאין משמעות לשמיעה למסר או רעיון אם לא תהיה לו היכולת לבצע אותו. לכן, כיוון שהעבד איבד את מעלת האוזן - נרצעת אוזנו. לכן העבד אינו נרצע מיד, ורק עבד שגמר אומר בליבו להיות עבד לעולם הרי בכך גזר על עצמו אטימות מוחלטת לכל שינוי ולכל התפתחות, ולכן הוא נרצע. מה שאין כן עבד רגיל, שעדיין לא איבד את התוחלת לשחרור. עבודתו היא זמנית, ואחרי שש שנים יחזור ויהיה בן חורין.

ראינו אפוא, שעיקר העבדות היא לא לאדונים ונוגשים, לא לטיט ולא לבנים, אלא משהו עמוק ופנימי הרבה יותר.

יתרה מזאת לומדים אנו, שעיקר העבדות היא לא דבר שנכפה על האדם, והאדם אנוס להשתעבד אליו, אלא זה דבר שאדם נותן לו לקרות ומאפשר אותו, כלשון הגמרא שהבאנו לעיל "הלך זה וקנה אדון לעצמו".

החירות בפסח היא כפולה, גם כי יצאנו משעבוד נורא ואיום, וגם כיוון שהאומה המצרית היא מבניו של חם שנתקלל בעונש העבדות, מצרים הוא עבד מיסודו. יוצא אם כן שבגלות מצרים היינו עבדים לעם של עבדים, ומעבדות כפולה זו נגאלנו.

הקב"ה לא הוציא אותנו ממצרים על מנת שנהיה רובוטים מקיימי מצוות, אלא עם חושב, שמכיר בשכלו והכרתו, ששומע באזנו קולט ומפנים, עם שנאמן לצו מצפונו ומסוגל להתנהג כבן חורין.

בליל הסדר אנו מצווים לעשות כל מיני פעולות ומעשים כדי להדגיש את עניין החירות: הסיבה, מזיגת הכוס וכדומה, הכל כדי להפנים רעיון זה. מתוך המעשים יופנם היסוד האמיתי של החירות. לאחר שהחירות תכנס לתודעה, נוכל להיות בני חורין.

בליל הסדר אנו צריכים להגיד בקול גדול ובצורה ברורה "עבדים היינו" - בדווקא, ואין לנו עתה חלק ונחלה עם העבדות. החירות והעצמאות היא מנת חלקנו. באזננו צריכה להדהד הבת קול "כי לי בני ישראל עבדים" ולא עבדים לעבדים, וכלשונו של ריה"ל: "עבדי הזמן עבדי עבדים הם ועבד ה' הוא לבדו חופשי. על כן בבקש כל אנוש חלקו חלקי ה' אמרה נפשי".

חייב אדם לראות את עצמו יוצא ממצרים

הרב ניר כפרי

מצוה יקרה ניתנה לנו לקרא וללמוד את ההגדה של פסח בלילה הקדוש של "ליל שימורים", באותו זמן אנו מודים ומשבחים לבוראנו שהוציאנו מעבדות לחרות ומשעבוד לגאולה. חז"ל מסדרי הגדה רצו ללמד אותנו, שכל אחד חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. זאת ועוד, אחד מעשר זכירות, שחייב אדם לזכור כל יום, הוא יציאת מצרים. ולא רק זה, אלא שבכל קידוש של שבת ומועדי ישראל אנו מזכירים שוב ושוב את יציאת מצרים.

בהסתכלות שטחית ועובדתית, סיפור יציאת מצרים הוא סיפור היסטורי חשוב מאוד לתולדות עם ישראל, כי לפני כך וכך שנים (3320 שנה, נכון לשנת תשס"ח) מקבץ אנשים שיצאו מעבדות לחרות מתוך לחץ וצרה הפכו להיות עם. אך אין די בכך בכדי להצריך אותנו לזכור כל יום את יציאת מצרים. חז"ל מורים לנו שבכל שנה חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא ממש יצא ממצרים. ויתרה מזו, ההגדה ממחישה לנו, שאילו לא הוציא הקב"ה אותנו ממצרים היינו עדיין משועבדים לפרעה המודרני. נתאר לעצמו שהיום היינו איזה עם של עבדים נחות מהעולם השלישי שנתון למסחר, ואין צורך להאריך בזה.

חייבים אם כן לומר שסיפור יציאת מצרים אינו רק מאורע היסטורי לעם ישראל. אנו מבינים זאת גם מברית בין הבתרים, שהקב"ה אומר לאברהם כי עם ישראל יהיו גרים ועבדים, ורק אחרי כל זה יזכו להיכנס ולרשת את ארץ ישראל. נמצא איפוא שענין השעבוד של עם ישראל הוא דבר מוכרח, שגורם לחזק את הקשר בין אברהם אבינו ועם ישראל לקב"ה.

כשמדברים על גאולה צריך להבחין בין הגאולה הלאומית לבין גאולה הפרטית.

שקיימות בעולם כולו, ואצל כל אחד מאיתנו מצד הנפש הבהמית שלו. לעומת זאת, עם ישראל מבטא את הצורה ואת הרוחניות, את צד הנשמה שהיא חלק מה', את האמונה שיש בורא אחד לעולם. הדבר בא לידי ביטוי בכך שישראל במצרים לא שינו את שמם לשונם ומלבושם. השם מורה על השורש הרוחני של האדם. האותיות שמרכיבות את שמו משפיעות בו הארות שיוצרות את אישיותו. וכן השפה, השימוש בלשון הקדש, השפה של האבות הקדושים, בא כביטוי להמשך הדרך הרוחנית שמיוסדת על האמונה בה', ההליכה בדרכיו ושמירת מצוותיו. גם המלבושים של האדם מראים על התוכן הפנימי שלו. אדם מתלבש לפי כבודו, והאדם יוצר את תדמיתו ע"י המלבושים שלו.

בכל שנה ישנה יציאת מצרים פרטית וגאולה אישית לכל אדם. בגאולה זו יוצא האדם מכבלי השעבוד לעולם הגשמי, שבא לידי ביטוי באורח חיים נהנתני, בכך שאדם עסוק רק בעצמו, ודואג רק לנוחיות הפרטית שלו, אל חירות פנימית עמוקה, שנובעת מהכרה שהקב"ה הוא הגואל האמיתי, והוא רוצה אותנו יותר קרובים אליו, יותר עסוקים באמונה, בקיום מצוותיו ובלימוד תורתו.

כל אחד מאתנו צריך לראות את עצמו איך הוא משתפר השנה, לומד יותר תורה ואמונה, ומתחזק בדיבוק חברים. בכל פסח אנו מנסים לשפר את עצמנו יותר, ולהגיע לאמונה יותר בהירה ויותר מוחשית, שמשפיעה על חיי היום-יום שלנו. זוהי היציאה מהמצרים הפנימיים שלנו, מתוך השעבוד לחומריות אל הגאולה הרוחנית האישית של כל אחד מאיתנו. לכן "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

יהי רצון שע"י ההתחזקות בענין הגאולה הפרטית, וההעמקה בעניני הגאולה הלאומית, נזכה מהרה לגאולה השלמה במהרה בימינו ואמן.

"וְאֵת עַמְלֵנוּ - אֱלוֹ הַבְּנִים"

הרב דניאל אלול

בעוד מספר ימים בעזרת ה' נסב כולנו סביב שולחן הסדר. שולחן עמוס לעייפה במיני מאכלים מתובלים כמיטב המסורת העדתית (מי פחות ומרוקאים יותר). יש המסדרים את השולחן כך שיש שולחן למבוגרים ושולחן לילדים. הפחותים עושים זאת רק כדי שהילדים לא יפריעו להם ללעוס בנחת את המאכלים הדשנים, ובמילים אחרות: כדי שהילדים לא יטרידו את המהלך התקין של ירידת המאכלים הנלעסים בחדווה אל תוככי האיציטמוכא התחתונה. ה"צדיקים" יעשו זאת כדי שהילדים לא יפריעו להם לקיים את המצוות בנחת. מי צריך ילד טורדני ש"משגע" אותי ו"מציק" לי בדיוק בעת שאני מנסה להתרכז בקיום מצוות הלילה, כאכילת מצה ומרור בשיעורים המדויקים, או אמירת ההגדה באדיקות ובקצב ניגוני מסורתי.

ובכן, מי שיערוך כך את הסדר, אולי יזכה לנחת גסטרונומית, והנאה גשמית לא מבוטלת, ואולי אפילו יחשוב שזכה להתעלות רוחנית בקיום מצוות הלילה בדקדוק בריסקאי, אך בטוח שלא עשה את רצון ה'. יש לצערנו הנתפסים לקיום הטכני של המצוות ומתעלמים או שוכחים את הרצון האלוקי העליון (לא חלילה מוסר אנושי שמנסה לברוח מעול קיום המצוות באיצטלה של "התחסדות").

אין חפץ לה' במילוי הכרס גרידא (אם זה לא בש"ס ופוסקים). אמנם יש מצוה להרבות במאכלים ומיני מגדים, אך אסור למשל לשכוח את העניים (עיין בזוהר מה עונשו של מי ששוכח את העניים בימי החגים). זאת ועוד, כמובן שבורא עולם חפץ בקיום המצוות, ובטח שחשוב מאוד לדקדק בקיומן, אך אסור לשכוח - כן, אסור לשכוח - את עיקר הלילה - את מצוות

"והגדת לבנך". כל הפעולות בלילה הזה מכוונות לתכלית אחת - לסיפור יציאת מצרים, והעברת הסיפור הזה לדורות הבאים. כל שאר המצוות בלילה משרתות את המעלה הנעלה הזו, ולא יתכן לדחוק אותה לקרן זוית.

אשר על כן יש לזכור, להזכיר וליישם שהילדים הם מרכז הערב. ומה נעימים הם דברי הגמרא [פסחים קט, א] על גאון המוסר התלמודי ר' עקיבא המאלפנו את היחס הנכון שצריך להיות לנו כלפי הילדים וכלפי קיום מצוות "והגדת": "אמרו עליו על רבי עקיבא: מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערב יום הכפורים. בערב פסח - בשביל תינוקות, כדי שלא ישנו. וערב יום הכיפורים - כדי שיאכילו את בניהם".

ההכנה של ר' עקיבא לקראת קיום המצוה לא התחילה בלילה, אלא עוד הרבה קודם לכן, והדבר היה כה חשוב בעיניו, עד שאפילו שהיה דבק בתורה יומם ולילה ולא פסק פיו מלימוד, ראה צורך להפסיק את הלימוד היקר שלו למען הילדים, וכפי שכתב רש"י [שם]: "חוץ מערבי פסחים - כדי שישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה".

צריכים לחזור ולהזכיר לעצמנו את מה שהשגרה משכיחה מאתנו. בלילה הזה בפרט הילדים נחשבים למכשירי מצוה, לפחות כמו אתרוג בסוכות. ראה איך משתדלים שהאתרוג יהיה מהודר ביותר ללא שום רבב ומוכנים לשלם על כך ביוקר, ראה איך שומרים על האתרוג אח"כ, ואיך מכבדים אותו (ויש שנהגו אפילו לנשק אותו אחר הברכה). וכל הכבוד וההדר הזה ניתן לאתרוג למרות שיום למחרת החג רשאי לעשות בו ככל העולה על רוחו (למרות שרבים נוהגים לייקר אותו גם אח"כ ולעשות בו כל מיני סגולות, אך עדיין מצד ההלכה יכלו לזרקו).

הרי כמו שעל ידי האתרוג מקיימים מצוות התורה ליטול ארבעה מינים, כך ע"י הילדים ובזכותם אנו מקיימים את המצוה היקרה של "והגדת לבנך". **וכי לא מגיע לילדים יחס שווה לפחות לאתרוג?**! שננסה לשמור עליהם, שנתייחס אליהם בכבוד ושנדאג שהם יהיו כלי ראוי ומובחר לקיים בו את מצוות הלילה.

אך בל נשלה את עצמנו. האתרוג עם כל מעלותיו היה ונשאר רק חפץ לקיום המצוות, לעומתו, ילדינו היקרים שווים הרבה יותר התייחסות וכבוד על שהם בעצמם צלם אלוקים (מוקטן באופן זמני). **לכן חובה עלינו וזכות היא לנו להשתדל בכל מאודנו להנעים עליהם את הלילה**, כדי שיהיו שמחים ומוכנים לשמוע דברי אלוקים חיים, אם זה ע"י קניית ממתקים, צעצועים ו/או בגדים לשמח את ליבם, ואם זה על ידי יחס מכובד במהלך הסדר. כמובן שצריך להכין גם את החומר הלימודי הנדרש לפני כן, וגם לדעת כיצד להעבירו בצורה מעניינת.

עוד נקודה חשובה המבדילה בין הילדים לאתרוג. כפי שראינו האתרוג מסיים את תפקידו המצוותי בתום החג, אך מצוות חינוך הילדים אינה מפסיקה עם זריחת החמה שאחר ליל הסדר. לגבי הילדים המצוה ממשיכה כל החיים, ואיתה - הצורך שלנו להתמודד ולנסות לקיים את מצוות "ושננתם לבניך".

וזהו מה שרמוז בהגדה "**וְאֵת עֲמֻלָּנוּ - אֱלֹהֵי הַבְּנִים**". אז נכון שהפשט הוא תיאור הסבל שלנו במצרים, והבעת הקושי המיוחד שחווינו כשזרקו לַנּוּ את התינוקות שַׁלְנּוּ ליאור. וכפי שאכן כתוב במפורש בהגדה: "**וְאֵת עֲמֻלָּנוּ - אֱלֹהֵי הַבְּנִים**. כָּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: **כָּל הַבֵּן הַיְלֹוֹד הַיְאָרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבַּת תִּחְיוֹן**".

הסבל היה נורא, לבה של האמא נקרע לגזרים בראותה את המצרי קורע את תינוקה מידיה ומשליכו לנהר. הסבל הזה מר ממוות, אפילו שאנו, הצופים מן הצד, יודעים שבורא עולם הציל את הילדים, כפי שמובא במדרש [פרקי דרבי אליעזר פרק מא]: "ר' שילא אומר **כל הילדים שהשליכו המצריים ליאור לא מתו** אלא היאור היה מפליט אותם למדבר מצרים והיה הקב"ה מביא סלע בפי כל אחד ואחד וסלע בצדו והסלע שהיה בפיו היה מניק אותם ומסיך אותם שמן כחיה שהיא מסכת את בנה, שנאמר ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור".

ורבותינו גדולי הדורות נדרשו לשאלה: **מדוע מכנים את הבנים בתואר "עמל"?**

בספר כלבו [סימן נא] דקדק בענין העמל ואמר "שהיגע לריק נקרא עמל", ולכן נקראו הבנים "עמל", כיוון שאבותינו יגעו לגדל את ילדיהם, אך תוחלתם נכזבה בזריקת ילדיהם ליאור. או בלשונו של המהר"ל [גבורות השם פרק נד]: "**זה נקרא עמל שכל דבר שהוא קשה על האדם ואינו נח בו נקרא זה עמל**".

גדולי ישראל אלו ביארו את המושג בהקשר ישיר לגלות מצרים, אך מצאנו דבר מענין בדבריו של הריטב"א בפירושו להגדה, שכתב: "ואת עמלנו אלו הבנים. **שהם עמל האדם, כי כמה האדם יגע לגדלם וללמדם דרך ארץ ותורה, וכן יגע כדי שיוכל להניח להם ממון אחר מותו.** וכבר אמרו בעוון נדרים בנים מתים...".

דבריו של הריטב"א פותחים לנו צוהר להאיר דרכו מפסח אל כל השנה כולה, וללמוד יסוד חשוב בחינוך הבנים.

אם נמשיך את הקו של רבותינו נוכל לומר, שכל מגמת פניו ועמלו של האדם צריכים להיות מושקעים בכיוון של חינוך הבנים. אתה יכול למצוא אנשים עשירים כקורח (מישהו יודע כמה כסף היה לקורח?), ולכאורה לא חסר להם דבר, אך תשמע אותם בוכים על מר גורלם כי בנם יצא לתרבות רעה (כל אחד ו"התרבות רעה" שלו). נמצאת למד שאחד מהדברים היותר מרגשים ומשמחים את האדם הוא ההצלחה בחינוך הבנים.

אך חשוב לזכור שהצלחה זו לא קונים בכסף, ובטח לא בשאננות של ייחוס משפחתי כזה או אחר, שבדרך כלל מזיקים ולא מועילים, אלא אם יודעים לתעל זאת לאפיקים חיוביים. הצלחה זו נקנית בעמל - פשוטו כמשמעו.

אדם הרוצה להצליח בחינוך חייב לזכור שהוא צריך לעמול בלימוד דרכי חינוך לילדיו, ובהשקעת זמן יקר בטיפול בהם. במתן אוזן קשבת ויד תומכת.

אלו הן מילים יפות, אך הן לא העיקר - העיקר הוא העמל האמיתי והמעשי. ו"נִפְּשׁ עֵמֶל עֵמְלָה לֹוּ כִּי אֶכְרֶה עָלָיו פִּיהוּ" [משלי טז, כו].

יהי רצון שכל הזקוקים והמצפים מעמנו ישראל - יזכו לזרע של קיימא, ושנזכה כולנו לבנים ובנות עוסקים בתורה ומצוות, ונזכה לחנכם על אדני התורה ומבועי היראה, בדרך ישראל סבא.

האם כבר עברת את ים סוף?

הרב אילן סעדה

בכל שנה ושנה אנו חוזרים וקוראים בתורה את סיפור קריאת ים סוף, ואת השירה שבאה בעקבותיו "אז ישיר משה... סוס ורוכבו רמה בים".

ונשאלת השאלה: הרי התורה שלנו אינה ספר היסטוריה, ולא ספר סיפורים, אלא תורת חיים, ואם כן מה הצורך לחזור ולספר סיפור זה כמה וכמה פעמים?

תשובה: סיפור קריעת ים סוף חוזר בכל שנה כיון שלכל אחד מאתנו יש את המצרים שלו - כלומר את המיצר שלו - הצרות שלו, ויש לכל אחד גם את הפרעה הפרטי שלו - כלומר קשיות העורף. בכל שנה אנו צריכים לעבוד על עצמנו לצאת מהמיצרים שלנו, וזו השמחה בקריאת פרשת קריעת ים סוף. כי בכל שנה אנו בודקים מחדש, האם התקדמנו בקריעת ים סוף הפרטית שלנו.

המדרש מספר, שנחלקו בני ישראל על הים לארבע כיתות בקשר לשאלה מה צריך לעשות כשרואים את הים לפניכם, ואת מצרים רודפים אחריהם, והמדרש מציין גם את תגובת ה' לכל כת. וזו לשון המדרש: בארבע כיתות עמדו ישראל על הים, אחת אומרת ניפול לים, אחת אומרת נחזור למצריים, אחת אומרת נעשה מלחמה ואחת אומרת נצווה כנגדן. זו שאמרה ניפול לים - התייצבו וראו את ישועת ה', זו שאמרה נחזור למצריים - כי כאשר ראיתם את מצריים לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. זו שאמרה נעשה עמהן מלחמה - ה' ילחם לכם. זו שאמרה נצווה כנגדן - ואתם תחרישון

[מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יד פסוק יד].

אומר הרבי מלובביץ [ליקוטי שיחות חלק ג' פרשת בשלח] שארבעת הכיתות הם כנגד ארבע "שריטות" שיש בנפש האדם שעלינו לתקנם ולבדוק כל שנה איך התקדמנו לעבר תיקונם.

א. ניפול לים - המתאבדים - הפרושים.

ב. נחזור למצרים - שומרי תורה ומצוות אך בלי שמחה.

ג. נעשה מלחמה - עבדי ה' אבל הכל אש, כלומר יכול לשרוף אדם שאינו הולך בדרכו.

ד. נצעק כנגדם - אדם שעובד את ה' אבל לא בגובה העיניים.

שריטה א - "ניפול לים": מדובר באנשים שדואגים רק לעבודת ה' שלהם, ובורחים מכל קשר עם הסובב אותם. העיקר שלא יקלקלו אותם ושלא יפריעו להם בהתקדמות שלהם. כלומר, רואים רק את עצמם ואת ה' בעולם ולא את זולתם. הם למעשה בוחרים בדרך הקלה להתמודד מול הבעיות של הדור, על ידי נפילה לים התורה והתפילה ושמירת עצמם. לסוג הנהגה כזו אנו קוראים "**צדיק בפרווה**" - העיקר לי יהיה חם, ולא איכפת לי מה אתכם. הוא חושב שבכך יצא ידי חובה.

שריטה ב - "נחזור למצרים": כמצוות אנשים מלומדה, חושב אדם זה כי כל עבודת ה' כמו עבד במצרים. הוא לא משתדל להפיץ את אור האמונה, ולא מכניס שום שמחה לנפש בעבודת ה' שלו. נכון שזה טוב בתחילת הדרך של היהודי, אבל אחר כך יהיה חייב להכניס תענוג לנפש בעבודת ה' שלו, על ידי חיבור לתורה ולה'.

שריטה ג - "נעשה מלחמה": יכול לשרוף אותך בעיניים שלו. עושים מלחמה מכל דבר, לדוגמה זריקת אבנים בשבת, או לצעוק על הוריו אם קנו בטעות מוצר שאינו מהדרין. והטעות בכך שאדם עושה מלחמה היא בכך שגם אם מלחמתו צודקת, ואפילו אם ניצח, הרי שהוא מפסיד משהו בנפש

שלו. אם הגיע ע"י המלחמה לידי כעס או פגע בהוריו ובחבריו, מי ביקש זאת מידי? אולי כל המלחמה הזאת, שנעשתה כביכול בשם הקודש, אינה אלא מקום לשחרור תסכולים. בנוסף, אותם אנשים שהוא נלחם כנגדם בצורה של אש ודאי שיפסיד אותם, ובמקום לקרב רק ירחיק אותם. עיקר העבודה שלנו הוא ליצור אור לעשות דברים טובים. האש הזאת אינה מאירה אלא שורפת. תורתנו היא תורה של אור "כי נר מצווה ותורה אור". על ידי מאור פנים לזולת, גם אם לא אצליח לשכנע אותו בצדקת דרכי, מכל מקום הרווחתי שבנפש שלי לא פגעתי. וזו תשובת ה' לכת את "ה' ילחם לכם", אתם אל תתעסקו במלחמות נגד מצרים, אלא אתם תקרבו את עצמכם בצעד נוסף למעמד הר סיני בלי מלחמות.

שריטה ד - "נצעק כנגדם": אדם ששומר תורה ומצוות, אך עובד את ה' לא בגובה העיניים, הרי הוא מסנוור את כולם, כי כולם יראו איך הוא מאריך בתפילה, ושכל החדר שלו ישמע שהוא קם ותיקין או שהולך לישון מאוחר (כי הוא מרעיש לכולם). הבעיה בתכונה זאת, שאדם שמדבר או מתנהג שלא בגובה העיניים קשה לאנשים לקבל ממנו. רק אתמול חזר בתשובה, ומיד מטיף לכולם. נוכל לתקן את המידה הזאת על ידי שנחיה בצניעות אמיתית, בלי להתנשא על אף אחד, וכן לחשוב תמיד טוב על החבר. כמו שכתוב "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", וכן "והוי דן את כל האדם לכף זכות" [פרקי אבות]. נשתדל להכות על חטא על החטאים שלנו, ולא להסתכל רק על החטאים של אחרים, כמו שכתוב "איזהו גיבור הכובש את יצרו" ולא את יצר חברו.

הסבר נוסף לכת הרביעית - צועק ומתפלל אל ה', כלומר מבטל עצמו לגמרי, ורק ה' יעשה הכל. לכאורה זה נראה הטוב ביותר, אך חסרה כאן ההשתדלות שהאדם מחויב לעשות בכוחות שה' נתן לו.

לסיכום, מטרתנו בקריאת קריעת ים סוף היא שנחוש בתוכנו את ארבעת ה"שריטות" שבנפש. לפעמים יכולים להיות בנו תכונות של כת אחת או יותר ולפעמים של כולם. ננסה כל שנה ושנה לתקן מקצת מתכונות הנפש, ולקרוע את הים-סוף שלנו, כדי שנוכל לצאת מהשריטות הללו על ידי שלא נתבדל מאחינו, ולא נעבוד את ה' מתוך הרגשת עבודת פרך. לא נתמסר למאבק ולמלחמה, לא נדבר ונתנהג שלא בגובה העיניים, ולא נסתפק בתפילה ובטחון בלבד. כי אם לעסוק במרץ ובחיות, על מנת להאיר את העולם כולו באור ה'.

אם נצליח לתקן שריטות אלו, אין לי ספק שנוכל לקרב יותר אנשים לעבודת ה', ועל ידי כך נזרז את גאולתנו ונזכה לשירה חדשה.

האם התשובה היא תנאי לגאולה?

ישראל בן-ססי - המדריך

בהגדה של פסח מצוטט הפסוק "זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים". ישנו פסוק דומה בספר שמות "ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף" [יב, כג]. במסכת יומא דורשים על הפסוק "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב". רבי יונתן אומר "מה הטעם ובא לציון גואל, משום דשבי פשע ביעקב". כלומר, התשובה הינה תנאי לזכות בגאולה. כשיהיו "שבי פשע" ביעקב אזי יבוא לציון גואל.

לכאורה מדברי הגמרא, הגאולה צריכה להיות תגמול על התשובה דוקא, כלומר: תעשו תשובה ותגאלו, וכפי שאנחנו מזכירים בתפילת שמונה עשרה "החזירנו בתשובה שלימה" ורק אח"כ מגיעה ברכת "גואל ישראל".

לעומת זאת מצינו דעה אחרת בחז"ל. במדרש שיר השירים רבה דרשו את הפסוק "פתחי לי". "אמר הקב"ה לישראל: בני, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו".

כלומר, הקדוש ברוך הוא עושה עמנו חסד מופלא, ולא דורש מאתנו תשובה שלמה כתנאי לגאולה, אלא הוא מסתפק בפתח קטן - פתח כה קטן, שאפילו חוט התפירה לא יכול להשתחל דרכו, שהרי לא מדובר בחור של המחט אלא בחודה של המחט. מכל מקום את הפתח הקטן הזה, את הצעד הראשון זה חייבים אנחנו לעשות, אחרת הקדוש ברוך הוא לא ימשיך לפתוח לנו את הפתחים הגדולים שהבטיח לנו, פתחים של היענות ופתיחות לבקשותינו.

והנה כאן במצרים, זכינו לגאולה שלימה מופתית וניסית, למרות שהיינו שקועים במ"ט שערי טומאה, עד כדי כך שעל שפת הים המלאכים טענו לקב"ה שאנחנו דומים למצרים "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". אם כן גם פתח קטן לא עשינו, **אז איך בעצם נגאלנו?**

על כך משיב נכדו של הבעל שם-טוב, רבי ברוך ממז'יבוז': זאת הכוונה בפסוק "ופסח ה' על הפתח". כלומר, שביציאת מצרים כביכול "ויתר" הקב"ה גם על הפתח הקטן, שהיינו צריכים לעשות, וגאל אותנו גאולה שלימה ביד חזקה ובזרוע נטויה.

אך בל נשכח שמידת הדין באה וטענה טענות קשות כלפי ישראל, וכיצד זה נסתתמו טענותיה ל מידת הדין?

חז"ל לימדונו כי הקב"ה יצא לישע עמו והגן בכבודו ובעצמו על ישראל. בורא עולם שימש כסנגור של בניו, והודיע כי הזכות להוציאם ממצרים נעוצה בכח התורה שיהיה להם, עת יעמדו למרגלות הר סיני ויקבלו באהבה ובאחדות את התורה הקדושה. זכות זו העתידה להיות להם, נזקפת לזכותם כבר כעת.

ואם כבר עסקנו בכוחה של תורה, מן הענין לציין עוד רעיון נחמד בהקשר לזה.

כידוע לכולנו, נס קריעת ים סוף הינו אחד הניסים הגדולים והמפוארים. אנחנו מזכירים אותו בהגדה ובתפילות בכל יום. כולנו מתפעלים מהנס הגדול ומשינוי סדרי הטבע לכבוד בני ישראל.

במסכת חולין אנו מוצאים סיפור מדהים לא פחות. מסופר שם על רבי פנחס בן יאיר, שהלך למצוות פדיון שבויים, ובדרך נתקל בנהר בשם "גינאי". אמר הרב לנהר: "גינאי, חלוק לי מימידך (=בקע את עצמך) ואעבור בך". אמר לו הנהר: "אתה הולך לרצון קונך ואני עושה רצון קוני. ויתירה מכך, אתה לא בטוח שתצליח במצוותך ואני בוודאי מקים את מצוותי". אמר לו הצדיק: "אם אינך חולק את מימדך גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם!". מיד נבקע הנהר ועבר בו הצדיק. בהמשך מסופר שרבי פנחס קרע את הנהר גם ליהודי שהיה נושא חיטים לאפיית מצות, ולבסוף קרע את הנהר גם לסוחר ערבי שהתלווה אליהם. **סך הכל נבקע הנהר שלוש פעמים!**

סיפור זה הפליא את האמורא רב יוסף, שאמר: "לשישים ריבוא נקרע הים פעם אחת, ולרב אחד נקרע שלוש פעמים. מסתימות לשון הגמרא נראה שהיחס לקרעת ים סוף ולקריעת נהר גינאי שווה לכאורה.

מתקשים המפרשים בהבנת מאמר גמרא זה: הנה מצינו נס אדיר של קריעת נהר ע"י רבי פנחס בן יאיר, ובכל זאת מקריעת ים סוף כולם מתלהבים, ומהסיפור של ר' פנחס בן יאיר לא כל כך מתרגשים. הכיצד יתכן הדבר? זאת ועוד, ים סוף לא רצה להקרע (שאמר: אני נבראתי ביום השלישי והאדם ביום השישי), ובא הקב"ה ועזר למשה לקרוע את הים, והנה כאן בסיפור עם רבי פנחס בן יאיר נקרע הנהר בכוחו של רבי פנחס וללא שום עזרה לכאורה.

היה צריך לפרסם דוקא את הסיפור הזה, ולא את קריעת ים-סוף.

האור החיים הקדוש משיב על כך ואומר, כי מאותו סיפור אנחנו לא מתפעלים כל כך, כיון שהיה אחר מתן תורה ונעשה **בכח התורה**. הרי כל

העולם נעשה בשביל התורה, אז אין לצאת מגדרנו כשרואים שסדרי עולם ישתנו בשביל התורה. לעומת זאת, בקריעת ים סוף עדיין לא היה תורה, ובכל זאת השתנו סדרי בראשית, וזה המיוחד שבה. בשל כך מסיפור קריעת ים-סוף אנחנו מתפעלים יותר!, ואותו אנו מצווים לספר לבנינו אחרינו.

מכאן למדים אנו כמה כח התורה הוא אדיר ומיוחד, שבכלל לא מוזר שנקרע נהר בכח התורה. מזה נלמד בעצם איזה כח יש לנו בידיים, ומהו כח התורה.

יהי רצון שהקב"ה יזכנו ללמוד תורה לשמה, וללמדה לאחרים, לשמור ולעשות את כל מצוותיה של תורה באהבה ובשמחה, מתוך נחת ושלוה.

"כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" - למה?

ר' צחי אנג'ל

לכאורה מה לנו בכלל לספר ביציאת מצרים? מדוע זה כל כך חשוב?

נכון, אבותינו נגאלו ממצרים לפני איזה 3000 שנה, אבל לאחר מכן אחרי לא מעט תהפוכות חזרו והוגלו מארץ ישראל, וחזרו להיות בגלות מפוזרים בין העמים, וסבלו שם מגזרות ופרעות שונות קשות ורעות, במשך עשרות דורות. גם בדורות האחרונים עברנו שואות נוראיות, שאת שרידיהם ניתן עדיין לראות. גם בדורנו ממש לא בדיוק הגענו לגאולה השלמה - אם כך מדוע כל כך להשתבח בזה שיצאנו לחירות, ולחזור ולהרבות בתשבחות כל שנה ושנה, אם עדיין לא הגענו לחירות שלמה?

ננסה להעזר במשל כדי להבין את מצבנו ולענות על השאלה.

מעשה באיש עני ואביון שהיה בור ועם הארץ. עלה פתאום לגדולה ונתעשר, שכר לו מורים פרטיים שבעזרתם נעשה גם מלומד ואיש מדע. לימים ירד מנכסיו וחזר להיות עני כבתחילה. אף על פי כן היה חוגג מידי שנה בשנה את היום בו התעשר ועשה אותו יום טוב. שאלוהו הבריות "הלא חזרת להיות איש עני ואביון, אז מה המקום לשמחה זו?" השיב להם: "אמנם את הממון הפסדתי, אולם הידיעות וההשכלה שקניתי נשארו עימי לתמיד, וממילא ראוי לי לחוג את היום בו התעשרתי פעם".

וכעת נחזור לענייננו ונבין את ההקבלה מן המשל: **אם אנו שמחים ביציאת מצרים**, חוגגים ומספרים בשבחו של הקב"ה גם כיום, למרות שחזרנו לגלות ונשתעבדנו תחת עול זרים - **הרי זה בעיקר שעל ידי יציאת מצרים נעשינו לעם סגולה**, וזכינו לקבל את התורה הקדושה, שהיא נשארה לנו גם

בהיותינו בגלות. שמחים אנו בעיקר על כך שהמעלות הרוחניות אשר
העניקה לנו יציאת מצרים לא תאבדנה לעולם מאיתנו!

אם כן, אנו שמחים על התורה ועבודת השם שזכינו להם הודות ליציאת
מצרים לעולמי עד, וככל שנרבה לשבח זאת הרי זה משובח!!!

[ע"פ "דברי שאול"]

רוח צדדי יש מעצם כתיבת המאמר בנושא זה, כיון שההתעסקות בשאלה
והעיון בתשובה לעיל מהוות חלק בלתי נפרד מקיום המצוה להרבות
בסיפור יציאת מצרים. וככל שנבין את הערך של הדברים, כך נזכה לקיים
את המצוה בהידור רב יותר, ולהצליח להעביר את המסר לילדינו בצורה
ברורה ואיכותית יותר.

יהי רצון שנזכה לקדושה יתירה בעבודת השם ולשבחו כל יום ויום על כל
מה שנתן לנו!!!

פסח כשר ושמח!

"ארמי אובד אבי" ר' אריה פנחס לוית

כתוב בפרשת כי תבוא [דברים כו, ה-ט]: "אַרְמִי אֲבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגַּר שָׁם בְּמִתֵּי מֵעַט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עָצוּם וָרֹב: וַיִּרְעוּ אֶתְנֹו הַמִּצְרַיִם ... וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ... וַיּוֹצֵאנוּ ה' מִמִּצְרַיִם... וַיְבִיאנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ"

כשאדם מביא את ראשית יבולו לה' כאות תודה הוא מראה שהוא עם הקב"ה גם כשטוב לו. אדם המעבד את שדהו, ועבודתו הניבה פרי (תרתני משמע), עלול להרגיש שהוא לא צריך אף אחד וש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". כדי לבטל מחשבה זו, וכדי להכשיר את תפיסת עולמנו, מצווה אותנו התורה קודם כל לבוא ולהודות לקב"ה על הטוב שגמל לנו. ולא כמו הנטייה הטבעית של כל אדם "להיזכר שיש שם מישהו למעלה" רק כשרע לו, וכשהוא צריך עזרה. אין זה סוד, שיותר קל לזכור את הקב"ה כשחסר, אך בהחלט לא פשוט לזכור אותו, וקל וחומר להודות לו, כאשר השגתי את פרנסתי כביכול בכוחי.

בהגדה, כל עיקר "מגיד" לקוח מהפרשה הנ"ל. מדוע מסדר ההגדה בחר להביא דווקא פרשה זו לשם סיפור יציאת מצרים? הרי לכאורה מתאים היה יותר לקבץ מדרשים ופסוקים מפרשות בא או בשלת, שהרי הם המקור האוטנטי לכל הסיפורים על יציאת מצרים.

ונראה להשיב בס"ד שתי תשובות:

א. נראה כי בפרשה זו מסופר סיפור יציאת מצרים בפרספקטיבה יותר רחבה, שמאפשרת לראות ממש את ההשגחה של הקב"ה בעולם. כל סיפור

הופך למפליא יותר, כשרואים שהיתה יד מכוונת מאחורי הקלעים. בסיפור יציאת מצרים הדברים עמוקים ורחבים הרבה יותר. במקרה שלנו, חיינו היו רצופים ניסים וניסי ניסים על כל צעד ושעל מאז שיעקב היה אצל לבן ועד כניסתנו אל "ארץ זבת חלב ודבש".

ב. יש הקבלה מאוד ברורה בפסוקים בין סיפור יעקב ולבן לסיפור יציאת בני ישראל ממצרים: למשל לבן העשיר בזכות יעקב ופרעה העשיר בזכות יוסף, לבן מגיע ליעקב ביום השביעי ומצרים מגיעים לעם ישראל ביום השביעי. מהקבלה זו אנו רואים שיש קשר אדוק בין הגלות של יעקב אבינו ע"ה בחרן לבין שעבודם של ישראל במצרים. הקשר נובע מכך, שבעצם ירידתו של יעקב לחרן הוא "הכשיר את הקרקע" לירידתם של עם ישראל למצרים, וכפי שאומר הרמב"ן בפירושו [בראשית יב, ו]: "כל מה שאירע לאבות - סימן לבנים".

וכתב הרמב"ם [הלכות חמץ ומצה פרק ז]: "כל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו (ארמי אובד אבי) הרי זה משובח".

יהי רצון, שנזכה לקיים את כל מצוות הלילה כתקנן, ובכלל זה שנזכה לקיים את מצוות בסיפור יציאת מצרים על הצד הטוב ביותר.

חול המועד

אבי פאס

כתוב בתורה [שמות כג, טו]: "אֶת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים וְתֹאכַל מִצּוֹת כֶּאֱשֶׁר צִוִּיתִךָ". רבי יאשיה דרש מפסוק זה במסכת חגיגה [ית, א]: "לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה". למרות שלימוד זה מתבסס על פסוק בתורה, וכביכול מצביע הדבר על כך שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מן התורה, מכל מקום רוב הפוסקים מורים שזה איסור מדרבנן, והפסוק אינו אלא אסמכתא (סמך) לדבריהם.

להלן נציין מספר קווים מנחים בעניין היתר מלאכה בחול המועד:

1. **צורך אכילה**: כל מלאכה שאדם עושה **לצורך אכילה** לעצמו או לאחרים, לחול המועד או ליום טוב - מותרת.
2. **דבר האבד**: כל מלאכה בדבר האבד **שאינו בה טרחה מרובה** - מותרת, אבל ישתדל להקל בטורח ולעשותה בצנעה (ככל האפשר). הגדרת "דבר האבד" היא שאם לא יעשה את המלאכה יפסיד מן הקרן (ולא מדובר על הקטנת הרווח).
 - א. **טירחה מרובה**: מלאכה שיש בה הרבה טירחה מותרת במקרה של הפסד גדול.
 - ב. **מכוון מלאכתו למועד**: אם מלאכה (בדבר האבד) היתה יכולה להיעשות לפני החג, אלא שהוא דחה אותה בתירוץ שניתן יהיה לעשותו בחול המועד, המלאכה תהיה אסורה בחול המועד למרות שמדובר בדבר האבד.
3. לעניין **כתיבה** (במקרה שאינו דבר האבד):
 - א. **כתיבת אומן** (כתב אשורי, כדרך סופרי סת"ם) אסורה לכל הדעות.
 - ב. **כתיבת הדיוט** (כתב רגיל) - מותרת לצורך החג. יש להעיר, כי לפי האשכנזים וחלק מהספרדים יש לכתוב כתיבה זו בשינוי.

בגדי מועד: יש לכבד את חול המועד בבגדים נקיים [משנה ברורה]. מהר"ל היה נוהג ללבוש בגדי שבת בחול המועד, ובגדים יפים עוד יותר ביום טוב, משום שביום טוב יש גם מצוות שמחה, מה שאין בשבת.

סעודות החג: יש לאכול שתי סעודות כל יום בחול המועד. לפי "שער ציון" אין חובה בפת (מצה), אבל יש שחולקים עליו ומחייבים לאכול פת בסעודות החג. יש לזכור את דעת הגר"א, שיש מצוה למי שאוכל מצה בכל ימי הפסח, כמו שכתוב: "שבעת ימים תאכל מצות".

אמירת מזמור לתודה: בחול המועד לא אומרים מזמור לתודה, כי בזמן בית המקדש לא היו מקריבים קרבן תודה בפסח בגלל לחמי החמץ שבאים עם התודה. לפי מנהג האשכנזים גם בערב פסח לא אומרים מזמור לתודה, מפני שבמקדש לא היו מקריבים קרבן תודה גם בערב פסח (מהסיבה שאיסור אכילת חמץ במשך היום יקצר את אכילת הלחמים). מנהג הספרדים לומר מזמור לתודה, כי סיבה זו אינה תקפה בימינו, ובפרט כאשר לא מדובר בקרבן אלא במזמור תהילים.

"הרחמן" בברכת המזון: למרות שחול המועד הוא סוג של יום טוב לא אומרים בברכת המזון "הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב".

הנחת תפילין: הספרדים ואותם אשכנזים הנוהגים כמנהגי ספרד אינם מניחים תפילין בחול המועד. האשכנזים בארץ אינם מניחים. אצל אשכנזים בחוץ לארץ יש כאלה שמניחים וכאלה שלא מניחים. מתוך אלה שמניחים, יש כאלה שמניחים עם ברכה והרוב מניחים בלי ברכה. גם אלה שמניחים עם ברכה - מברכים בשקט. הסיבה שלא מניחים תפילין בחול המועד זה מאותה סיבה שלא מניחים בשבת ויום טוב, שהם עצמם נקראים

"הא לחמא עניא"

משה בוכה לטר

כידוע, אוכלים כולנו מצות בפסח. הקב"ה קרא למצה בשם "לחם עוני", ולכן לא יוצאים ידי חובה במצה מתוקה או מצה עם כל מיני תבלינים למיניהם.

יציאת מצרים היתה הכנה למתן תורה, וחז"ל למדונו [משנה אבות ו, ד] "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל...". כלומר, שצריך לאכול את המצה הכי פשוטה ולא בתוספת מותרות כל שהן.

יש שואלים, אם הדרך של התורה זה לאכול אוכל בסיסי של "פת במלח", אז למה רק 7 ימים אנחנו עושים את זה, ולא כל השנה?

את התשובה נבין בעזרת ה' על ידי משל: שוטר אחד הוביל אסיר למשפט שלו. כדי שהאסיר לא יברח הוא קשר אותו באזיקים אליו, וכך הם הלכו יחד ברחובות העיר. כשהאנשים ראו את האסיר כבול בידיו לשוטר החלו ללעוג לו ולהגיד לו שהוא מסכן. האסיר נפגע עד עמקי נפשו ואמר להם, שהוא זה שלוקח את השוטר, ולא השוטר לוקח אותו. האנשים אמרו לו: "אם נראה אותך משתחרר ממנו נדע שהדבר תלוי בך ואתה לוקח אותו, אז נסה להשתחרר". כמובן שכל נסיונותיו של האסיר להשתחרר עלו בתוהו, ונגלה לעין כל שהאסיר שקרן.

כך הדבר אצלנו. כשכתוב "פת במלח תאכל", אין הכוונה שלא תאכל בשר וכל מיני מאכלים דשנים, כי למשל בשבתות ובימים טובים מצווה להדר לאכול מאכלים טובים ומובחרים לכבוד הימים הקדושים הללו. למשל, יש מצוה לאכול בשר ולשתות יין, שאין אדם שמח אלא בבשר ויין.

כוונת חז"ל באמרו "פת במלח תאכל" היא שתאכל את הדברים האלה, אבל אל תשתעבד לאוכל הזה. כלומר, שאתה תשלוט על מה אתה אוכל, ולא האוכל ישלוט עליך.

אם כך, כיצד נדע האם אנחנו נופלים לתאוות האכילה ומתרחקים מדרכה של תורה או שאנחנו אוכלים לשם שמים על מנת לכבד את ה' או על מנת לחזק את עצמנו כדי שנוכל לעבוד את ה' בצורה טובה יותר?

התשובה לשאלה החשובה הנ"ל, היא שצריך לערוך מבחן קטן לעצמנו, ונראה האם אנחנו יכולים לברוח מזה ויכולים בלי זה. אם נצליח - אשרינו, ואם לא - נדע שיש לנו במה להתחזק.

יהי רצון שבעזרת ה' כל אחד ינסה להתחזק כמה שיותר בעבודת ה', ואפילו אם זה דבר קטן, כי תיקון עצמנו בדבר קטן - הוא עצמו דבר גדול ועצום.

ארבע לשונות גאולה

רמי מאושר

"לִכֶּן אָמַר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבִלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתֵם וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְטוּיָהּ וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים: וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לְכֶם לְאֱלֹקִים וַיִּדְעֻתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבִלַת מִצְרַיִם: וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ... [שמות ו, ו-ח].

שבטי ישראל נמצאים בגלות מצרים, כשבגלות זו הם נמצאים תחת שעבוד פיזי ורוחני. זאת אומרת, בנוסף לעבודות הפרך שמצרים מעבידים אותם בהם, הם נמצאים ב-מ"ט שערי טומאה, מנהגי מצרים מחלחלים לתוככי מחנה ישראל ותופסים אצלם מקום של כבוד. דבר זה מוכר ומובן בתודעה האנושית, שהשפל והבזוי רוצה להדמות למוביל והשולט, שחי לכאורה חיים טובים ללא סבל או קושי.

כדי להוביל שינוי גאולתי בשבטים ולהופכם ל"עם ישראל", כדי להגיע למצב של "כאיש אחד בלב אחד" ולהיות עם שאמור לשמש אור לגויים המוביל שינוי בתודעה האנושית, וממליך את הקב"ה בעולם, צריך התערבות אלוקית מעשית. גאולתו של עם כזה הינה גאולה מורכבת וארוכה.

על לשון הגאולה "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" מבאר ה"שפת אמת" את עניין הוצאת עם מתוך עם ("גוי מקרב גוי"). זאת אומרת, לקיחת עם אשר מנהגיו דומים למנהגי האומה אשר הוא חי בתוכה ונשלט על ידה, והפיכתו לעם עצמאי אשר מנהגיו וחוקיו שונים. תהליך זה נעשה במצרים על ידי משה. בתחילה נעשה הדבר בעצם הופעתו בפני הזקנים והכרזתו שעם ישראל עומד להיגאל, ובסופו של דבר נחתם הענין בלקיחת השה לקרבן וטבילת האזוב בדמו.

בלשון הגאולה "והצלתי אתכם מעבודתם..." , ההצלה הינה הצלה פיזית מעבודות הפרך, וזאת בשל העובדה שאי אפשר לעבוד בפרך ויחד עם זאת לקלוט את רעיון הגאולה לעומקו. מתוך סבל פיזי וקושי בעבודה אין אורך רוח להקשיב לדברים נשגבים שכאלו. את העובדה זו הבין פרעה, וכשמשה מגיע אליו בדרישת "שלח את עמי" פרעה נותן הוראה "תכבד העבודה על האנשים ואל ישעו בדברי שקר". ואכן מצינו שבדבר זה צדק פרעה, כי בביאתו הבאה של משה אל העם נאמר "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ועבודה קשה". תהליך זה נבנה בהמשך על ידי חלק מעשרת המכות, שמאז החלו המכות לנהוג בטלו ישראל ממלאכת השעבוד.

בלשון הגאולה "וגאלתי אתכם..." , הגאולה הינה גאולה רוחנית. זאת אומרת, יציקת תוכן רוחני לתוך תודעתו של עם ישראל, והפיכתו מעם רגיל ככל העמים לעם סגולה, שיוכל להמליך את הקב"ה בעולם. הדבר נעשה על ידי קריעת ים סוף, לחיזוק האמונה בקב"ה, ועל ידי מתן תורה וארבעים שנות נדודים במדבר, בהם העם קיבל את חוקי הקב"ה, ואת האמונה הבלעדית בו.

בפסוק "והבאתי אתכם אל הארץ" מופיע סיום התהליך של הגעת עם ישראל אל ארצו, כי רק מתוך ארץ ישראל מסוגל עם ישראל לנהוג על פי תורת ישראל במלואה, ובכך להגשים את ייעודו בהמלכת הקב"ה בעולם.

ב"אורות התשובה" מביא הראי"ה קוק את עניין התשובה הפרטית, אשר משפיעה על התשובה הכללית של העם. משמע מדברי הרב, שעל ידי תשובה פרטית של כל אדם מגיעים בסופו של דבר לתשובה של כלל העם. כך גם בתהליך הגאולה: על ידי גאולה אישית של כל אחד ואחד, מגיעים בעזרת ה' לגאולה כללית של כל העם.

יהי רצון שנזכה קודם כל לתקן את עצמנו (כל אחד את עצמו), ועל ידי זה נתקן את העולם כולו, ונגיע לגאולה שלמה, במהרה בימינו אמן.

סדר ההגדה על פי ההלכה

אוהד כץ

"מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר ר' אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך; ימי חיידך - הימים, כל ימי חיידך - הלילות. וחכמים אומרים: ימי חיידך - העולם הזה, כל ימי חיידך - להביא לימות המשיח" [משנה ברכות א, ה].

נשאלת השאלה, מה עושה משנה זו בהגדה של פסח דווקא? הלא חיוב זכירת יציאת מצרים חל בכל השנה, וחיוב זה אינו קשור כלל למצוות סיפור יציאת מצרים, וממילא גם אינו מוגבל לאהדה של פסח.

בכדי להשיב על זאת השאלה נביא את מה שסיפר הרב מבריסק על אביו הגרי"ד שבכל שנה ושנה בשעת הסדר של פסח היה מבאר לבני ביתו כמה שונה המצווה של "סיפור יציאת מצרים" ממצוות "זכירת יציאת מצרים". והיה אומר כי ישנם שלושה חילוקים:

א. זכירת יציאת מצרים שייכת כל השנה כולה. אנו מזכירים אותה כמה פעמים במהלך כל יום, והיא חובה עצמית של כל אחד לזכור את יציאת מצרים. לעומת זאת, סיפור יציאת מצרים שייך רק בליל הסדר בעת קריאת ההגדה. בהגדה מספרים בדרך של שאלה ותשובה, ומתייחסים באופן ישיר אל מסובים היושבים בשולחן, כמאמר הכתוב "והיה כי ישאלך בנך", "והגדת לבנך ביום ההוא". הבן אמור לשאול, והאב צריך להשיב. ואפילו אם הוא יושב לבדו, עדיין צריך הוא לשאול את עצמו ולהשיב.

ב. בזכירת יציאת מצרים אנו מציינים רק את היציאה עצמה, ונוגעים בנקודות מבודדות בתהליך היציאה עצמו. במצוות "סיפור יציאת מצרים"

צריך לפרט את מהלך השתלשלות האירועים של יציאת מצרים לפרטי פרטים, ומתארים את סיפור הדברים מתחילתם ועד סופם.

ג. בסיפור יציאת מצרים הצורך הוא לספר את טעמי המצוות של אותו הלילה וזהו שאמר רבן גמליאל "כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח מצה ומרור, וזהו העיקר של סיפור יציאת מצרים. מהש אין כן לגבי מצוות זכירת יציאת מצרים, שם יש ענין רק להזכיר את עצם היציאה ללא מתן הסברים וטעמים.

נפסק להלכה ש"מצוות צריכות כוונה", וכיון שהובהרו שלושת הדגשים המיוחדים בסיפור יציאת מצרים, שדרכם נוכל לקיים את מצוות "והגדת לבנך" בהידור, זו הסיבה שהיה הגרי"ד מצווה לכוון במפורש על שלושת העניינים כדי לצאת בהם ידי חובה באופן ברור.

כעת נבין מדוע בעל ההגדה הביא את המשנה של רבי אלעזר בן עזריה. בעל ההגדה רצה לבאר לנו את עיקר המצווה של סיפור יציאת מצרים, והחילוקים שבה. לכן הקדים לומר שגם בכל השנה כולה יש מצווה להזכיר את יציאת מצרים. ובכל זאת, בליל הסדר נתווסף לנו הסיפור. על כך אומר בעל ההגדה "ברוך המקום... כנגד ארבעה בניס דיברה התורה", שהמצווה של הסיפור היא להודיע לבנים בדרך של שאלות ותשובות. אח"כ ממשיך בעל ההגדה לבאר מתי ניתן לקיים את המצווה, כי אולי יכול לקיימה מראש חודש, אך למסקנה אי אפשר לקיים מצוה זו אלא בליל הסדר, בשעה שפסח מצה ומרור מונחים לפניו. או אז מתחיל לספר בגנאי וממשיך בשבת. זוהי עיקר ההגדה - הסיפור של יציאת מצרים, וטעמי המצוות. אחרי שסיים קטע זה ממשיך בהודאה והלל לקב"ה שנתן לנו את הלילה הזה.

יהי רצון שנוזכה בעזרת ה' לקבל את פני משיח צדקנו, ויוכלו האבות לספר לנו את ניסי יציאת מצרים, ונוזכה לדעת ולהבין גם את טעמי המצוות. פסח כשר ושמח לכל בית ישראל.

הקרבת קרבן פסח בזמן הזה - הלכה למעשה אושר אופמן

בכל שנה ושנה אנו מסיימים את ההגדה באמירת: "כשם שזכינו לסדר אותו, כך נזכה לעשותו".

האם לא הגיע הזמן שתפילה זו תתקיים? שהרי ישנם לא מעטים מגדולי האחרונים, שכל ישראל נשענים על פסקיהם, שסברו כי בימינו ניתן להקריב קרבן פסח (כגון: שו"ת יעב"ץ ק"א סימן ס"ט, שו"ת חתם סופר חי"ד סימן רל"ו, שו"ת מהרי"ץ חיות חלק א' סימן י"ב ועוד).

במאמר זה נעסוק בעזרת ה' ביסודות ההלכתיים, המהווים את הבסיס לחידוש מלאכת הקרבנות בכלל והפסח בפרט.

זיהוי מקום המזבח

"אבן הייתה בקדש הקדשים במערבו שעליה הארון היה מונח" [יומא נג, ב].

האבן נקראת "אבן השתייה", מלשון תשתית, כי אבן זו היא תשתית ויסוד העולם. בנקודה הגבוהה ביותר בשטח הר הבית חשוף הסלע הטבעי שבמשך שנים רבות זוהה כאבן השתייה.

רבנו עובדיה מברטנורא כתב באיגרתו: "גם חקרתי על אבן השתייה, ששם היה הארון מונח, ורבים אומרים כי הוא תחת כיפה אחת יפה גבוהה (כיפת הסלע) אשר בנו הישמעאלים (ימח שמס. א.א.) במקדש, וסגורה בתוך

הכיפה ההיא ואיש לא יבוא שמה, היינו על אבן השתיה, כי הכיפה גדולה מאוד.

הרדב"ז כתב בספרו: "הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן השתיה בלי ספק... כי האבן הזאת היא אבן השתיה, עליה היה הארון בבית קדש הקדשים בצד מערב" [שו"ת הרדב"ז חלק ב' סימן תרצ"א].

על קביעתו זו של הרדב"ז סמכו פוסקים רבים, שביססו והוכיחו את דבריו, ומהם: החת"ס סופר, הרב צבי פסח פרנק בשו"ת הר צבי, החפץ חיים בספרו "ליקוטי הלכות", ועוד.

אחרי שזיהינו את אבן השתיה, אפשר לזהות את מקום המזבח ע"פ המידות המופיעות במסכת מידות, ושנפסקו בהלכות בית הבחירה להרמב"ם.

האם בניית מזבח מותנית בהקמת המקדש?

אפשר לבנות את המזבח גם כשבית המקדש עדיין חרב. וכך פסק הרמב"ם: "מקריבים את הקרבנות כולם אע"פ שאין שם בית בנוי" [בית הבחירה, פרק ב הלכה ז].

לפי המוזכר בספר עזרא [ג, ב-ז], גם בתחילת ימי בית שני הקימו בני ישראל מזבח, והקריבו עליו קרבנות, וזאת למרות שהמקדש עדיין לא היה בנוי. תקופה זו נמשכה 22 שנה, עד סיום מלאכת בנין ביהמ"ק.

אבני המזבח

אורכו של המזבח 32 אמה, רחבו 32 אמה, וגובהו 10 אמות. מידות אלו אינן מעכבות, ובלבד שהמזבח יהיה לפחות אמה על אמה בגובה שלוש אמות.

את המזבח בונים מאבנים. אסור שיגע ברזל באבני המזבח ("לא תבנה אתהן גזית") אף אם הברזל לא פגם בשלמות האבנים, וכמובן שהאבנים חייבות להיות שלמות.

מהי ההגדרה של אבן שלימה?

על שאלה זו עונה הרש"ש: אבן שלא נפגמה מגורם חיצוני אחרי שהוצאה ממקומה הטבעי, ולכן אבן שהוצאה מהאדמה או מקרקעית הים הרי נחשבת כאבן שלימה, גם אם היא חסרה משום שזוהי שלמותה הטבעית [רש"ש למידות, פג, ע"א].

בזמן בניית המזבח השתמשו בנוסף לאבנים גם בחומר מדביק כדי לחבר את כל האבנים למבנה אחיד, וכך כתב הרמב"ם: "מביא אבנים שלמות, גדולות וקטנות, ומביא סיד וזפת וקוניא, וממחה ושופך לתוך מלבן גדול" [הלכות בית הבחירה פרק ב הלכה טז].

בזמננו, אפשר להשתמש במלט או בחומרי דבק אחרים.

בניית המזבח בטומאה

את המזבח ניתן לבנות גם כאשר אנו טמאי מתים, וכך פסק הרמב"ם: "בשעה שנכנסים הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה, מצווה שיהיו הנכנסים כהנים תמימים. לא מצאו תמימים - יכנסו בעלי מומים. אם אין שם כהנים - יכנסו לויים. לא מצאו לויים - יכנסו ישראל. מצווה בטהורין. לא מצאו טהורין - יכנסו טמאים" [הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה כג].

מדברי הרמב"ם רואים בבירור, שאם הותר לטמאים להיכנס להיכל רק לצורך תיקון, קל וחומר שיהיה מותר לטמאים לבנות את המזבח, לצורך הקרבת קרבנות ציבור.

הקרבת קרבנות בטומאה

כל קרבן שזמנו קבוע - דוחה את הטומאה, אפילו כשהוא קרבן יחיד. הקרבן דוחה את הטומאה כאשר רוב הקהל שמקריבים אותו טמאי מתים, או שהכהנים המקריבים הם טמאי מתים, או שכלי המקדש טמאים בטומאת מת.

הקרבנות והעבודות הנעשים בטומאה הם :

- א. קרבן תמיד.
- ב. קרבן פסח.
- ג. קרבנות המוספים.
- ד. מוספי ראש חודש.
- ה. מנחת נסכים של קרבנות ציבור.
- ו. מנחת העומר והכבש הקרב עמו (בט"ז בניסן).
- ז. מנחת שתי הלחם והכבשים הקרבים עמה (בחג השבועות).
- ח. חביתי כהן גדול (מנחה שהיה מקרבי הכהן הגדול בכל יום, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב).

יהי רצון שנזכה במהרה לביאת הגואל ולבנין אריאל, במהרה בימינו אמן.
[מאמר זה מבוסס על מאמרו של הר' יהודה קרויזר שליט"א בחוברת "לדויד מזמור" ניסן תשס"ז].

"שפוך חמתך אל הגוים" - כוסו של אליהו

חיים פוגל

לפני שאומרים בהגדה את פסוקי "שפוך חמתך" מוזגים כוס לאליהו הנביא, בדרך כלל מדובר בכוס גדולה ומהודרת. מציבים אותה במרכז שולחן ליל הסדר. הילדים נשארים ערניים ודרוכים לקראת פתיחת הדלת בפני אליהו הנביא, ובולעים בעיניהם את כוסו של אליהו לראות האם היא חסרה קמעא בשל הופעתו של האורח המכובד. דרך מיוחדת זו, שמצאו במהלך הדורות כדי להחזיק ילדים ערים, בנוסף לכל התופעות המיוחדות המבליטות את ייחודו של הלילה הזה, המעוררות את הילד לשאול "מה נשתנה", ולהמתין לתשובות של "והגדת לבנך".

מה היא המשמעות האמיתית של בכוס הזו?

ובכן, כולנו יודעים כי ארבע הכוסות ששותים בליל הסדר מכוונות להזכיר את ארבע לשונות הגאולה, כפי שהובטחו לעם ישראל ע"י הקב"ה, והתקיימו כולם בעת יציאת מצרים ובתקופה שאחריה.

ומה הן ארבע לשונות של גאולה?

נאמר בתורה [שמות ו, ו-ז]: "לְכֹן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֵיכֶם וְגִאֲלְתִּי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים: וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לְכֶם לְאֱלֹקִים וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם".

צריך לזכור כי בפסוק הבא [פסוק ח] יש לשון חמישית של גאולה: "וְהִבַּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נְשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לְכֶם מוֹרְשָׁה אֲנִי ה'".

הלשון החמישית רומזת לגאולה העתידית, כרועה עדרו ירעה, שאז יתקיים מאמר הכתוב [ישעיהו כז, יג]: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהִנָּדְחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לָהּ בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם".

זו הכוס כנגד הגאולה העתידית, שנס קיבוץ הגליות הוא ממרכיביה הבולטים. הגאולה העתידית תבוא בעקבות הבשורה של הנביא אליהו, כפי שאומר אחרון נביאי ישראל בסוף נבואותו [מלאכי ג, כג-כד]: "הֲנִיָּה אֶנְכִי שְׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: וְהָשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בְּנֵים וְלֵב בְּנֵים עַל אָבוֹתָם"

אנחנו מוזגים אפוא כוס חמישית, קוראים לה "כוסו של אליהו", ואומרים שכאשר אליהו הנביא יבוא לבשר את הגאולה, ואז תתגשם גם ההבטחה של "והבאתי אתכם אל הארץ", וקיבוץ גלויות ישראל יושלם עד תומו - אזי נזכה ללגום גם את הכוס החמישית עד תומה. בינתיים מציבים אותה "בהמתנה", אבל מטפחים את חזון הגאולה, וצריכים להשתמש בליל הסדר כמנוף להגביר את תקוות הגאולה לעתיד. כמו ששתינו את הארבע כוסות משום שה' גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, "כן יגיענו ה' אלוקינו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום".

בברכת פסח שמח וכשר לכל בית ישראל, מתוך עושר ואושר בריאות טובה ואיתנה והצלחה גדולה ומשגשגת בגשמיות וברוחניות. ולא לשכוח את העניים (ולא רק את אלו שנתמכים ע"י גמ"ח "חסדי רחמים").

לשכת הרב המברך מעומקא דליבא אמיתית:
הרח"פ החונה כעת בק"ק שעלבים ת"ו.

כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבוֹ

שְׁלוֹם בְּנֵעֻטִיָּה

בפתיחת פרשת בא נאמר "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבוֹ וְאֶת לֵב עֶבְדִּיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְתִּי אֱלֹהֵ בְּקִרְבּוֹ" [שמות י, א].

מפסוק זה ניתן להבין שלפרעה לא הייתה אפשרות לחזור בתשובה, גם אם רצה בה, ונשאלת השאלה הנצחית: וכי ניטלה ממנו זכות הבחירה החופשית?! ואם אכן הקשה הקב"ה את לב פרעה, ושלל ממנו את זכות הבחירה החופשית, מדוע עשה זאת?

לשאלה זו תשובות רבות, ונציין כאן רק חלק קטן מהם.

רש"י [שמות ז, ג-ה] מבאר שה' אמר כי מכיוון שפרעה רשע, וחטא כבר, וידוע שאין דרך אומות עולם לשוב בתשובה שלמה, לכן עדיף שאקשה ליבו, כדי שאוכל לתת בו את שאר המכות והאותות. **הרמב"ם** [בפרק ו מהלכות תשובה] מוסיף שמנע הקב"ה תשובה מפרעה על פי מידת הדין בכדי שימות בחטאו.

הרמב"ן מציין בפירושו השני שהקב"ה הקשה את לב פרעה בכדי שלא יחזור בתשובה מפחד ה' ומיראתו בלבד, כי אז אין תשובתו תשובה שלמה, וכך פירש גם **הספורנו**.

ומובא ב**מדרש רבה** [תחילת פרשת בא]: "כי אני הכבדתי את ליבו - אמר רבי יוחנן: מכאן פתחון פה למינין לומר לא הייתה ממנו שיעשה תשובה, שנאמר 'כי אני הכבדתי את ליבו'. אמר לו רבן שמעון בן לקיש: ייסתם פיהם של רשעים, אלא 'אם ללצים הוא יליץ' - הקב"ה מתרה בו באדם ג' פעמים ואינו חוזר בו, והוא נועל את ליבו כדי לפרוע ממנו מה שחטא, אף

כך פרעה הרשע, אחרי ששיגר הקב"ה חמישה פעמים ולא השגיח על דבריו, אמר לו הקב"ה: אתה הקשית עורפך והכבדת את ליבך, הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך".

רבי יוחנן חושש שהגויים יטענו כלפי ישראל כי מפסוק זה מוכח שלפרעה לא הייתה זכות בחירה כי הקב"ה הקשה את ליבו. ריש לקיש, שלפני שחזר בתשובה ונהיה גדול בתורה, היה בעצמו פושע לא קטן, השיב לו מיד: ייסתם פיהם של רשעים!!! כי הקב"ה מתרה ברשעים שלוש פעמים שיחזרו בהם ואח"כ נועל את ליבם כדי להפרע מהם, ובענין פרעה, התרה בו הקב"ה חמש פעמים ובכל זאת לא חזר, ורק לאחר מכן הקשה הקב"ה את ליבו ולא איפשר לו לחזור בתשובה.

העץ יוסף במקום הביא פירוש נפלא על מדרש זה, וכתב כי אדרבה! הקב"ה הכביד את לב פרעה, וע"י כך השאיר בידו את זכות הבחירה החופשית. כיצד? אם לא היה הקב"ה מכביד את לב פרעה, היה פרעה מוכרח מפחד המכות לחזור בתשובה מכניעה, ולכן הכביד הקב"ה את ליבו - בשביל לשמור על האיזון, ולהשאיר בידו את הבחירה החופשית.

המכתב מאליהו מבאר שהאדם חוטא ושב, חוטא ושב, אך עליו לזכור כי החטא החוזר מקבע את רוח השטות בשכלו.

מעשה באדם שסבל הרבה ממחלת הסוכרת לפני המצאת האינסולין, ואהב מאד לאכול דברי מתיקה, המזיקים לגופו. אדם זה לא עמד בניסיון והתחיל לאכול שוקולד. בפעמים הראשונות היה מתמרמר על עצמו בידיעה שממית עצמו באכילה זו, אך ברבות הימים התרגל ואפילו שמח בזה ואמר "אכול ושתה כי מחר נמות". אכן, כעבור שנה וחצי נפטר אדם זה. לאדם זה, שכמותו היה פרעה, אין מקום לתשובה, מכיוון שרק שע"י הסרת רוח

השטות לרגע, יוכל לחזור בתשובה. וכך גם פרעה שלא שת ליבו לדברי משה ואהרן - לא הסיר את רוח השטות ממנו. ולכן, מכיוון שבכל מקרה ממשיך הוא לחטוא ו"לשוב" אין כאן נטילת הבחירה החופשית, אלא רק "הוספת טומאה על טומאתו" של פרעה, שבכל מקרה היה הוא בעצמו מוסיפה.

המהר"ל בספרו נצח ישראל מתאר מצב, הדומה למצבו של פרעה: יש אדם מיוסר שחוזר בתשובה שלמה מתוך הבנת הייסורים שמעוררים אותו להכיר את האמת בליבו. אך יש אדם שהייסורים מחלישים ומשברים אותו וע"י כך חוזר בתשובה. יש לדעת כי תשובה זו אינה גמורה, וכשיחלפו הייסורים עלול אדם זה לשוב לסורו ולהמשיך לחטוא. כך היה פרעה - יכול היה לחזור בתשובה מפחד המכות ומעוצמתן, אך גם אם היה עושה כן, לא הייתה תשובתו תשובה גמורה.

מכל הפירושים הנ"ל מסתמנת תשובה חזקה ומוחצת: ישנה בחירה חופשית, וגם לפרעה הייתה בחירה חופשית. במקרה שלפנינו ניתנו חמש מכות ראשונות לפרעה ובכל אחת ואחת מהן הייתה בידו הרשות לשוב בתשובה - והוא לא עשה כן, ובשאת נפש דחה את הדרך להחלץ ממצבו.

משראה הקב"ה כי פרעה לא שת ליבו לדבריו, ושגם אם אכן ישוב בתשובה, לא תהיה זו תשובה גמורה אלא מזויפת וזמנית שיחזור בה ברגע ש"יירגעו הרוחות" - החליט ליטול מפרעה את זכות הבחירה החופשית בשל רשעותו, והמכות האחרונות ניתנו לו ללא אפשרות ריאלית לחזור בתשובה. ולמרות שגם במכות הבאות קוראים לו משה ואהרן לחזור בו מגאוותו וטיפשותו, לא באמת הייתה לו האפשרות לחזור בתשובה.

מיד לאחר שאומר הקב"ה למשה "כי אני הכבדתי את ליבו" נאמר "ולמען תספר באזני בנך ובן-בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתים במ וידעתם כי אני ה'".

מי יתן ונזכה כולנו לדעת את יוצרנו ובוראנו ולעובדו בלב שלם ובנפש חפצה, לשוב בתשובה שלמה מתוך אהבה ומתוך הכרת האמת האמיתית. ויהי רצון שנזכה לספר עוד שנים רבות למשפחותינו וליוצאי חלצינו את סיפור יציאת מצרים והניסים שנעשו לישראל ברוב עם, פאר והדר. אמן כן יהי רצון.

מצוות ליל הסדר בזמן הזה

שמואל (שמוליק) לבנה

שתיים הן מצוות עשה מן התורה המיוחדות לילה הזה, שנוהגות גם בזמננו: אכילת מצה, וסיפור יציאת מצרים.

"בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב, תאכלו מצות" [שמות יב] - זו מצוות אכילת מצה. "והגדת לבנך ביום ההוא לאמור, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" [שמות יג] - זו מצוות ההגדה.

ואע"פ שכתוב במצווה זו "ביום ההוא", קיבלו חכמים שמצוות ההגדה שאמרה התורה הקדושה היא בליל ט"ו, בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך (ובזמן הבית גם קרבן פסח מונח לפנינו), כמו שנאמר "בעבור זה", כי מצביע עליהם ואומר לבנו - "בעבור זה" - בעבור שאקיים מצוותיו אלה - "עשה ה' לי...".

לכאורה מהביטוי "והגדת לבנך" ניתן להסיק כי המצווה חלה רק על מי שיש לו בן, האם נכון הדבר? חכמים לימדונו, שגם מי שאין לו בן חובה עליו לספר ביציאת מצרים, לכל מי שיושב עימו, ואפילו אם יושב לבדו - חייב הוא להוציא דברים אלה בפיו.

עד כה עסקנו במצוות אכילת מצה וסיפור יציאת מצרים, שהן שתי המצוות מן התורה אותן ניתן לקיים גם כיום. אך אסור לנו לשכוח כי כל שאר המצוות שאמרה התורה בעניין קרבן פסח ובקרבן חגיגה, אינן נוהגות בזמן הזה, כיוון שאין לנו מזבח להקריב את קורבנותינו.

אכילת מרור בזמן הזה אינה מן התורה אלא מדברי סופרים, כיוון שמן התורה אנו חייבים בו רק עם קרבן פסח. ישנה עוד מצווה אחת מדברי סופרים המיוחדת ללילה קדוש זה, והיא מצות ארבע כוסות.

ליל הסדר - סימנים בדרך

יניב יעקב

קדש ורחץ. כרפס יחץ. מגיד רחצה. מוציא מצה. מרור כורך. שלחן עורך.
צפון ברך. הלל נרצה.

נראה לרמוז מספר רעיונות על בסיס סימני הסדר המופיעים לעיל.

קדש - תחילת הסדר מתחילה בהצבת מטרות. מטרותנו - קדש - להתקדש להיטהר, בבחינת "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", "והייתם קדושים כי קדוש אני". בתחילה אנו בני אנוש טבעיים, מגושמים וחסרי-דעת, ואנו אמורים ברבות הימים, לאחר עבודה מאומצת, לעבור שינוי מהותי בתיקון המידות, המחשבה והקדושה.

ורחץ - הצעד הראשון בדרך להתקדשות הוא - רחץ! לא רק לחשוב על מחשבות נעלות וטובות ויפות, צריך גם לטהר את המעשים. הידים יותר מכל מסמלות את העשיה, והטהרה תתבצע דווקא ע"י מים, כי מים הם דבר דינמי שזורם בתנועה מתמדת. כך גם אדם שרוצה להשתנות ולהתקדם, צריך לסגל לעצמו את מידת המים שתמיד בתנועה קדימה. אך עדיין אי אפשר לברך על רחיצה זו, לפי שאנו רק בראשית הדרך, ברכה תתאפשר בהמשך בסימן "רחצה".

כרפס - כרפס הוא ירק פשוט שאנו מטבילים במי מלח. ובכן, מי שזכה להבין את התכלית (קדש) והחל בתהליך ההתנקות (ורחץ), זקוק עתה למסר של ההסתפקות במועט הרמוז באכילת הכרפס. אם ציפית מיד לאחר תחילת עבודתך "לסעודת מלכים", אם דימית שמיד עם תחילת התקדשותך יפתחו שערי השמיים ושערי הלב, ומתוכם יזרום אור עצום של הבנה וחסד - טעית! מה שתקבל לעת עתה, יהיה רק ירק פשוט ועלוב טבול

במי מלח - כרפס. אך אם תסכים לבלוע את הכרפס, על כל המשתמע ממנו - תזכה בסוף גם לסעודת מלכים. יסוד זה, של הסתפקות במעט, שייך גם בעבודת ה', לשמוח גם במצוות המעטות ובתורה הדלה שלמדת, לא לצפות ל"אורות" גדולים ולא להישבר מהתוצאות הדלות לכאורה של עבודתך. זהו תחילת הכל. מבלעדיו אין המשך, ורק הרגשה זו - בונה באדם ענוה ושפלות. ובאמת, גם ה"הקצת" הזה הוא הרבה, ואף ש"כרפס" הוא שם של ירק דל - הוא גם שם של בגדי משי יקרים! כמו שכתוב במגילת אסתר "חור, כרפס ותכלת..."

יחץ - חוצים את המצה האמצעית לשניים, ואת החלק הגדול מצפינים לאפיקומן. לאחר שרכש האדם את מידת הסבלנות וההסתפקות במועט, וסר מעט מן הרע ויודע כבר את מטרתו, מתחילה העבודה האמיתית. יחץ מסמל שבירה; שבירת המידות, עמידה מול ההרגלים הרעים, שבירת השגרה הממיתה בה אנו חיים, ותחילת צעידה בנתיב שונה. על האדם להבין את סוד השבירה. את מה אנחנו שוברים? - את המצה. וזו, עשויה מקמח חיטה. החיטה עוברת הרפתקאות רבות עד שהגיעה לכלל לחם. מזרע סגור, אטום, אצור, שכל כוחותיו ומעלותיו חתומות וגנוזות בתוכות, פרץ החוצה כח אדיר, המהווה את בסיס המזון החיוני ביותר עבורנו. שלמות זו של הגרעין אין בה תועלת רבה לצורך העצמי, צריך שהזרע יזרע לתקופת מה, באדמה הוא "נשבר" מכח המים והאדמה, ומתקלקלת שלמותו, אך כעבור תקופת מה יוצאת השבולת ובה הזרע הכפיל את עצמו פי כמה. את הזרעים טוחנים ולשים ובסוף התהליך מגיע הלחם המשובח. כך האדם משבר מידותיו, מתמודד ועומד מול אתגרים פנימיים וחיצוניים, מול אנשים המנסים לסכל דרכו. אבל לאחר שעובר את תקופת השבירה, שעל ידה הוא נבנה, הוא מניב פירות רבים כמו השיבולת, ומצליח להגיע לדרגת לחם משובח ומפואר. זהו סוד ה"יחץ", בכדי להגיע לשלמות, צריך לשאת באומץ את השבירה. ויש להתגבר על הפחד מאובדן השלמות הזמנית של הנוחיות הקיימת, בידיעה שבסוף הכל ישתלם ונקבל שלמות אמיתית ומספקת.

היא מסמלת את האמיתיות שבו, ללא כל המסכות החיצוניות הרמוזים בלחם.

מרור - גם בהמשך הדרך יתכנו ימים של מרירות. אך צריך לדעת שהקב"ה לא נותן לאדם מרירות כפי מעשיו, אלא רק מעט לפי מה שיכול לסבול. אנו מכירים את סימני הסדר, ויודעים שלאחר מרור בא "כורד" ו"שולחן עורד" עם כל הסעודה הגדולה. כך גם בעבודת ה', עלינו להחזיק מעמד עוד קצת. עוד מעט ונזכה לאושר ולשמחה. צריך לדעת שהיצר מנסה לייאש את האדם בכך שמטעהו שהמצב הלא נעים בו נמצא ימשיך לנצח. אך צריך לדעת שעוד מעט עוד קצת מגיע האור - מגיע שולחן עורד.

כורד - כורכים מצה ומרור ואוכלים אותם יחד. הטוב (המצה) והרע (המרור) עדיין מעורבים בנו. עדיין לא הגענו אל השלמות הסופית. וטוב שנזכור זאת (כורד) בטרם נתענג על פרי מעשינו.

שולחן עורד - סועדים סעודת חג. כן, גם בעולם הזה, אפילו בטרם נגיע לתענוג האמיתי בעולם הבא, ה' יתברך נותן לנו מידי פעם טעימות של עונג. אפשרות להציץ ולטעום מהטוב והנעים, ליהנות מהישגנו, ולחוש המתקנות המדהימה של עבודתנו - עבודת ה'.

צפון - אוכלים את האפיקומן. ממה ששברנו מן המצה, אי שם "בתחילת הדרך" אנו נהנים בסוף. הדבר מרמז על השכר המובטח לנו על מעשינו כאן בעולם הזה. צפון - "מה רב טובך אשר צפנת ליראך". גם לנו הקב"ה ה"חביא" משהו, מחכה לסוף כדי לשמח אותנו בו.

ברך הלל - מברכים ברכת המזון ואומרים "הלל הגדול". ומשטועמים מהטוב הגנוז וצפון, משחשים את פירות המעשים הטובים - מה נותר מלבד לברך ולהלל?

מעבדות לחירות

אהרן חזי

חג הפסח נקרא גם חג החירות, היום בו יצאנו מעול שעבוד מצרים. בנוהג בעולם שהדור הצעיר מתקשה יותר בקבלת מרות, ויש להם תמיד רצון להתפרץ החוצה ולהשתחרר מכבלי המערכת. לכאורה, דווקא הם אמורים להיות יותר מחוברים לחג הפסח ולהרגיש במיוחד את שמחת החג, בשחרור הגדול ובהפיכה מעבדות לחירות. אך הנה אנו רואים שדווקא לחג הזה יש הכי הרבה קושיות מצד הצעירים, דווקא בחג הזה יש מצווה מפורשת ללמד ולהנחיל לבנים את ערכי החג, וכן יש פרשיות שלמות בתורה המדברות בעניין התשובות אותן צריך לתת לכל בן כפי שכלו, כאילו הבנים אינם רוצים להשלים עם החג, ואינם מבינים את מהותו ללא עזרת מצוות חינוך שבחג.

כדי לענות על התמיהה הנ"ל יש להבין מהי החירות שחג הפסח מייצג.

הנה, כשעם ישראל יצא ממצרים הוא השתחרר מעול השעבוד, אבל מצד שני הוא יצא עם שלם שכולל זקנים נשים וילדים, ממקום מושבם על סיר הבשר (בצורה כזו או אחרת), למקום שממה רעב וצימאון למדבר הגדול והנורא מלא בנחשים ועקרבים וכל מיני חיות רעות. **האם לזה אפשר לקרוא חירות?**

זאת ועוד, בתוכחה בפרשת כי תבא מסתיימות הקללות בפסוק "וְהִתְמַכְּרְתֶם שָׁם לְאִיבֵיךָ לְעִבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאִין קָנָה" [דברים כה, סח]. ופירש רבי שמעון בר יוחאי [אסתר רבה פתיחות ד"ה ג]: "אתם יש לכם קנין באומות העולם, שנאמר (ויקרא כה) וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו אבל לאומות אין להם קנין בכם".

ידוע שרשב"י היה נרדף ע"י המלכות וישב במערה 13 שנה כאסיר בבית הכלא. אז איך יכל להגיד שאין שעבוד לעם ישראל ע"י האומות? ועוד ידוע שיהודים חגגו את חג הפסח - חג החירות - גם בספרד, במרתפים במסירות נפש מתוך פחד ומורא מאימת המלכות במערות ובנקרות הצוקים, ואיך שם בזמנים קשים ונוראים מתוך גזירות איומות הרגישו בני חורין? גם בימי השואה הנוראה ערכו יהודים את "הסדר" בגיטאות. יהודים חגגו את חג החירות בימי אפילה וחושך על פני הארץ בימי צר ומצוק ובשעות פרעות איומות וגזירות הגויים על המצוות. והשאלה חוזרת: **איך ניתן לחוג חג שכל מהותו חירות בזמנים שכאלה?**

אלא שבאמת כל אדם לעמל יולד, וכל אדם הוא בבחינת עבד. אלא שעבד עובד בשביל אדונו, ומחויב הוא לציית להוראותיו. והאדון, אף שגם הוא "עובד" - עובד הוא בשביל עצמו. וזה ההבדל ביניהם, שזה עבד וזה בין חורין. יש לפעמים שאדם אינו שולט על עצמו, ומתמכר לתאוותיו ועושה פקודת יצרו, עובד הוא בשביל לספק את היצר הרע וממלא אחר הוראותיו, וזה הוא הנקרא עבד. אבל אדם שעובד למען עצמו וטובתו ושולט בכל תאוותיו, הוא הנקרא בין חורין. **עבדות זוהי שעבוד ליצר וחירות זוהי חופשיות לעשות את מה שבאמת טוב לך.**

החירות שמאפיינת את בני הנוער אינה החירות שמאפיינת את חג הפסח.

צריך להבין שהחירות שחג הפסח מייצג אינה חירות כמו שמבינים אצל אומות העולם, ולכן כל מי שמבין את המושג "חירות" בצורה המעוותת שלהם, אינו יכול להבין איך עם ישראל חוגג את החג הזה שמייצג חירות על אף כל המצבים הקשים. ולכן הם מעלים שאלות "מה זאת?" "מה העבודה הזאת לכם?" ואיך אפשר לקרוא לזה חירות?

אך מי שהוא עבד למען קיום התורה והמצוות, שזהו רצונו האמיתי, הרי שהוא בן חורין אמיתי והוא המולך על רצונותיו ולמרות כל המצבים הקשים הוא עובד את ה' יתברך בכל לבו ובכל נפשו, ובזה הוא בין חורין באמת כפי רצונו. כמו שאמרו חז"ל "אין לך בין חורין אלא מי שעוסק בתורה" [משנה אבות ו, ב].

בעזרת ה' שנזכה לעבוד את ה' יתברך בכל מצב נתון, ונזכה להיות בני חורין אמיתיים.

מאפלה לאור גדול

נדב ושראל כהן

"בְּכֹל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרְאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם".

מובא בספרי המוסר, כי עניין מצרים הוא עניין היצר הרע, המיצר דעתו של אדם. מתוך כך פורצת זעקה וקריאה לכל איש ואיש בכל דרגה שהיא, שאפילו אם התקדם רק מעט בעבודת ה', חייב כבר לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים, כאילו יצא משעבוד היצר ממש.

ואע"פ שיבוא היצר וינסה לייאש באומרו: "כל זה מדובר על דורות עברו, אך לא על דורנו. כי בדורנו הפריצות יותר מצויה, והכל מתנהל ב"הסתר" ואנו חיים בדור חשוך", וכן על זה הדרך שאר מרעין בישיב. לא נתייאש מדבריו אלא נענה לו במאמר מן ההגדה "בכל דור ודור, חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים", כי בכל דור ודור יש מלחמות עם היצר הרע, וצריכים את ה"יציאת מצרים" השייכת לכל אחד ואחד.

ניתן לרמוז זאת בפסוקי "יהי כבוד" הנאמרים בכל בוקר בתפילת שחרית: רבות מחשבות (של ייאוש) בלב איש, ועצת ה' היא: **תקום!!** (קום ועשה מעשה כדי לצאת מן המיצר). "עצת ה' לעולם **תעמוד** מחשבות לבו לדור ודור" - כנגד היאוש של היצר צריך לזכור שעצת ה' היא נצחית ושייכת בכל דור ודור. ההסבר לדחיית דברי היצר נאמר בפסוק הבא: "כי הוא אמר ויהי הוא ציוה ו**יעמוד**", שכמו שבריאת העולם תקפה לכל דור ודור, כך גם הציווי לא ליפול בייאוש אלא לעמוד.

ואם יאמר האדם, והלא יש לי נפילות שגם אם אצליח להכניס במוחי שיצאתי ממצרים במהות, עדיין אני חוטא. לכן, מסיימים חכמינו בהגדה

את הקטע של "בכל דור ודור" באמירה "לפיכך חייבים אנו להודות ולהלל ולשבח... למי שעשה **לאבותינו** ולנו את כל הניסים האלה: הוציאנו **מעבדות** לחירות, **מיגון** לשמחה, **מאבל** ליום טוב, **מאפלה** לאור גדול וכו'.." כי בתודה זו לה' מתבטא העניין של היציאה מחשכת הגלות אל אור הגאולה.

וצריך לזכור את מאמר הזוהר הקדוש [פרשת תצוה דף קפד עמוד א]: "דלית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא", שאין אור נקרא אור אלא אותו שיוצא מתוך החושך, ללמדך שכל השגת אור הגאולה תלוי בחושך של הגלות, ונמצא שיש מעלה לחושך, כי דרכו ועל ידו ניכר יהיה אור האמת בגאולה הקרובה. וכך, מהאפלה, מהקושי והנפילות ממש, מתוך זה, נצא לאורה.

אך עדיין יש חשש חלילה וחס שנעבור לקיצוניות שנייה ונחשוב, שמגיע לנו משהו בזכות עצמנו. חייבים להפנים לעצמנו שהכל רק בחסד גמור מה' יתברך, ואע"פ ש"ויזעקו בני ישראל **מן העבודה** ותעל שוועתם אל האלוקים", ובכל זאת, "וישמע אלוקים ויזכור אלוקים את בריתו, **את אברהם, את יצחק ואת יעקב**". הכל כולל הכל, לא בזכותנו אלא בזכות מעשי אבותינו. ולכן, על כל טוב שמגיע לנו, צריכים אנו להלל ולשבח וכו'. וכשמגיעים לנו ייסורים ח"ו, אל לנו לבוא בטרוניא כלפי שמיא, אלא עלינו לשתוק ולקבל זאת באהבה ובהבנה, תוך התבוננות במעשינו ("ייסורים" בגימטריא קטנה "איתותים") וחתירה לשינוי אמיתי.

וכך כתוב בגמרא [ברכות ו, ב] "אמר רב פפא: **אגרא דבי טמיא - שתיקותא**... אמר רב אשי: **אגרא דבי הלולי - מילי**". פירוש הדברים, שהשכר על הגעה לבית האבל לניחום הוא השתיקה, והשכר של הגעה לבית השמחה הוא המילים. ובתורת החסידות מבארים שלא מדובר דווקא בבית משתה או

בית אבל ממש, אלא כאשר מגיע לאדם דבר טוב - תפקידו להודות להלל ולשבח, וכשמגיע לאדם דבר שנראה רע וקשה והוא מרגיש חושך - צריך הוא לשתוק ולקבל באהבה (כמו "וידום אהרן"). צריך לקחת את אותו הדבר הרע ולשעבד אותו להתחזקות באמונה, כמו שכתוב "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות", כי בבוקר רואים שהכל טוב וצריך רק להודות, אך בלילה, כשחשוך וקשה, צריך להתחזק באמונה.

ההתחזקות באמונה אינה רק כדי לעבור את החושך, אלא מהחושך עצמו צריכים לקבל תוספת חיזוק וחוסן באמונה, בבחינת "ואמונתך בלילות". כמו שמצינו בענין הצרעת, שההבדל בין נגע לענג הוא, שאם יש נגע (קשיים ומניעות כאלה ואחרים) צריך לתקן זאת ע"י לקיחת העין ונתינתה בתחילת המילה, ללמדך שצריך לראות מה צריך תיקון, יפשפש ויבדוק את עצמו במה הוא לא טוב ומה הוא יכול לשפר. ואז, על ידי שישים את הסתכלותו בהתחלה, יהפוך הנגע לעונג. והוא הדין לגבי החמץ, כי אם רק נסתכל נכון על החמץ העצמי שבנו, נוכל להופכו על נקלה לצמח, כי דווקא מתוך הסתכלות נכונה על החמץ שבנו, נוכל לצמוח.

יהי רצון שנזכה כולנו לצאת מהאפלה לאורה, ונזכה להפוך את החושך לאור, ומתוך החמץ העצמי שלנו נזכה לצמוח.
פסח כשר ושמח

"והגדת לבנך" - הפצה וזיכוי הרבים

אריאל שפייר

ניתן לראות את הקשר שבין חג הפורים, ממנו יצאנו לא מזמן, לחג בפסח באופן הבא: השולחן ערוך מביא בהלכות פסח [תכט, א]: "שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום". והוסיף המשנה ברורה [ס"ק ב]: "ומתחילין מיום הפורים עצמו...".

על גדולתו יוצאת הדופן של חג הפורים ניתן ללמוד מהמקורות הבאים [מקובץ מספר "נתיבות שלום"]:

א. "והנה הארה הזאת לא היה לא בשבת ולא ביום טוב אלא בפורים בלבד" [פרי עץ חיים מהאר"י ז"ל].

ב. "כל המועדים עתידין להיבטל וימי הפורים לא יהיו נבטלים, כמו שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים [ילקוט שמעוני על משלי]. והבן מה שאמר "לא יעברו", כי תמיד נשאר הארה זו בזמן הזה של ימי הפורים וכו', והיא הארה אשר מעולם לא נהיה כמוהו".

ג. "פורים אתקריאת על שם יום הכיפורים דעתידין לאתענגא ביה, שהשוו דרגת יום הפורים ליום הכיפורים" [תיקוני זוהר], ובארו המפרשים שהכוונה ליום כיפור לעתיד לבא. על דברי הזוהר הללו כתב הרב הקדוש מרוז'ין זי"ע: "מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול (תענית ז.), ומשאמרו על יום הכיפורים שהוא יום כ-פורים, הרי שפורים גדול יותר מיום הכיפורים".

ד. בפורים היתה דרגה יותר גדולה מאשר במתן תורה, כדכתיב "קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם", ואמרו חז"ל (שבת פח.) "הדר קבלוה ברצון" [תפארת שלמה], היינו שבפורים היתה בחינת קבלת התורה ברצון, שהיא מדרגה עוד יותר גדולה משל קבלת התורה.

שמעתי ביום שושן פורים מהרב שלום ארוש שליט"א, שניתן להבין את גודל יום הפורים מהפסוקים הבאים במגילה [אסתר ט, כט-לב]: "וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בֵּת אֲבִיחַיִל וּמְרַדְכֵי הַיְהוּדִי אֶת כָּל תִּקְוֵי לְקַיֵּם אֶת אַגְרַת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִיית: וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְהוּדִים אֶל שִׁבְעֵי וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מַלְכוּת אַחַשְׁוֶרוּשׁ דְּבָרֵי שְׁלוֹם וְאַמֶּת: לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיָּם עֲלֵיהֶם מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי וְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיָּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זְרָעֵם דְּבָרֵי הַצְּמוּת וְזַעֲקָתָם: וּמֵאִמֵּר אֶסְתֵּר קִיָּם דְּבָרֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בְּסֵפֶר". והוסיף הרב שליט"א, שלא היתה מעולם הפצה וזיכוי הרבים, שיכירו את גדולתו של הקב"ה ויתחזקו באמונתם מכך, כמו שהיה אצל מרדכי ואסתר.

ומכאן נעבור לחג הפסח: "מצוות עשה עלינו מן התורה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר 'זכור את היום הזה אשר יצאת ממצרים'. ונאמר 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר **בעבור זה**, ודרשו חז"ל בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך" [הגדת המאורות].

רואים אנו בהגדה שישנה התייחסות פרטנית לכל בן ובן על פי מקומו ומעמדו, בבחינת: "חנוך לנער ע"פ דרכו".

אפשר לומר, שהרי כולנו עם ישראל ערבים זה לזה, ואנו שזכינו קצת להתקרב לה, מחובתינו וזכותינו להתקרב ולהתחזק יחד עם אחינו כלל עם ישראל.

ניתן ללמוד כיצד לעשות זאת ע"י עיון במשל של "בן המלך שהשתגע", שכתב רבנו נחמן מברסלב זי"ע:

פעם אחת נפל בן מלך אחד לשגעון שהוא תרנגול הודו הנקרא "הינדיק", וצריך הוא לישוב ערום תחת השולחן ולגרור חתיכות לחם ועצמות כמו הינדיק. וכל הרופאים נואשו מלעזור לו ולרפאותו מזה, והיה המלך בצער גדול מזה. עד שבא חכם אחד ואמר: "אני מקבל על עצמי לרפאותו!" והלך והפשיט גם כן את עצמו ערום וישב תחת השולחן אצל בן המלך הנ"ל, וגם כן גרר פרורים ועצמות. שאלו בן המלך: "מי אתה? מה אתה עושה פה?" אמר לו: "אני הינדיק" אמר לו: "אני גם כן הינדיק!". וישבו שניהם יחד כך איזה זמן, עד שנעשו רגילים זה עם זה. ואז רמז החכם לבני הבית להשליך להם כותנות. ואמר החכם "ההינדיק" לבן המלך: "אתה חושב, שהינדיק אינו יכול לילך עם כתונת? יכולים להיות לבוש כתונת ואף על פי כן יהא הינדיק! כי במקום אחד ראיתי הינדיקאעס לבושים בכותנות". ולבשו שניהם הכתונת. ואחר איזה זמן רמז והשליכו להם מאכלי אדם מהשולחן, ואמר לו: "אתה חושב שאם אוכלים מאכלים טובים אז כבר אינך הינדיק!?" "אפשר לאכול וגם להיות הינדיק" ואכלו. ואחר כך אמר לו: "אתה חושב, שהינדיק מוכרח להיות דווקא תחת השולחן?! יכולים להיות הינדיק ולהיות אצל השולחן!". וכן התנהג עמו עד שריפא אותו לגמרי. והמשל מובן למבינים [מובא ממעשיות ומשלים לר' שמואל הורביץ].

נראה לי, שיכולים אנו למצוא את עצמנו במשל במקום אותו "הינדיק", כל אחד בשיגעון שלו. ניתן אף להוסיף, שבן המלך החשוב ומיוחס מבין השנים במשל הוא ה"הינדיק" ולא החכם, כמו שיודעים אנו ש"במקום **שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד**", כמה גדולה מעלת בעל התשובה (ה"הינדיק"), שהתרפא משגעונו ושב אל ה'.

ודווקא בחג הפסח יכולים אנו להתחזק בכך, כי בו עלינו להגיד לארבעת הבנים כל אחד לפי מעמדו את גדולתו של ה' ואת דבר ההגדה, וכן צריכים אנו לומר לעצמנו.

נסיים בדבר ששמעתי מהרב שמעון טייכנר שליט"א. הרב הביא את דברי רבנו נחמן מברסלב "אין שום יאוש בעולם כלל", והוסיף: קצת קשה לנו לפעמים בעינים הגשמיות שלנו להבין זאת, איך אדם אחרי שעבר מה שעבר יכול וצריך להתחזק ולהתחיל מחדש (בפרט הבן הרשע בהגדה)? אלא עלינו להאמין, שה' יתברך לא מחזיק בן אדם בעולם הזה שלא יכול להגיע לתיקונו השלם. וממילא, אם אנו עדיין כאן, סימן שאל לנו להתייאש, אלא להתחזק באמונה ולהתחיל מהתחלה בשמחה.

אך אחריה היו בני ישראל שוב בגלות. לעומת זאת, בגאולה העתידה לבוא בעז"ה, אותו הלילה עתיד להיות בהיר כאור היום. הלבנה תאיר בעוצמת אור השמש, והשמש תאיר פי 7 מאורה הרגיל. או אז יתגלה אותו אור הגנוז מששת ימי בראשית (וגנוז הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא).

רבי יהושע אומר, שהגאולה העתידה לבוא תהיה בניסן, כמו הגאולה שבה נגאלו בני ישראל בארץ מצרים, שנאמר [מיכה ז, טו] "כִּי־יָמִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת".

רבי אליעזר אומר אע"פ שנגאלו בני ישראל בניסן, מכל מקום תהיה גאולתם הסופית בתשרי.

שתי סברות אלו נכונות, כי "אלו ואלו דברי אלוקים חיים", אז מתי תגיע הגאולה?

הפעם הראשונה שמשה הופיע בפני פרעה היתה בתשרי, ואח"כ הלך למדיין ושהה שם ששה חודשים. נמצא שבניסן התחילו המכות. לכן הגאולה העתידה לבוא תתחיל בתשרי, ובניסן תהיה הגאולה השלימה, וכשם שגאולת מצרים היתה בשני שלבים, כי משה בא לפרעה בפעם הראשונה, וביקש לשלח את העם, ורק לאחר ששה חודשים בא שוב ונגאלנו, וכך תהיה הגאולה האחרונה בעזרת ה'.

[ע"פ ילקוט "מעם מעם לועז"]

האפיקומן כביטוי לאהבת ה' את עם ישראל

יוסי בן משה

אפתח במשל על בן של מלך, שהגיעה שעתו למצוא זיווג הגון וראוי. בני משפחתו ומקורביו של המלך ניסו לשדך לנער אישה שתהיה גם היא בת מלכים ובת מעמד, אך הנער דחה עצותיהם בזו אחר זו בטענה שאת המיועדת לו הוא ימצא בכוחות עצמו, ע"י תכונות חיוביות ומראה נאה, ולא ע"פ יחוס משפחתי.

כעבור מספר שנים מצא נערה כל שהיא, ולאחר כמה פגישות הרגיש בן המלך שמצא את הזיווג המושלם שלו. אישה יפת תואר וטובת מראה. החיסרון היחיד שנמצא באותה נערה היה שהיא היתה בת להורים כפריים, שהיו גם עניים מרודים. בן המלך, שלא סבל מימיו מחסרון כיס, לא התייחס לפרט הזה, שנראה בעיניו כשולי ביותר, מאחר והוא יוכל לדאוג לה בכל הקשור לאוכל בגדים ותכשיטים.

כשהגיע יום החופה הלך בן המלך לבית כלתו להביאה לחופה. רגע לפני שיצאו מהבית של ההורים שלה ציווה החתן את עבדו לקחת כמה משמלותיה הקרועות והבלויות ולהכניסם לתוך המזוודה. החתן עשה זאת בעקבות חשש, שאם בעתיד במהלך נישואיהן אשתו תרגיש מעט התרוממות כלפיו, אז יוכל להוציא מהמזוודה את בגדיה הקרועים, וכך לגרום לה להבין איזה חיים היו יכולים להיות לה אילו היא לא הייתה פוגשת בו. הכלה הבינה את כוונתו של החתן אבל בינתיים היא לא פעלה בנושא.

בערב, כשהגיע בן המלך עם כלתו למשתה הכלולות, ראתה הכלה כי בן המלך מזרז את כל הטבחים לסיים כבר את עבודתם בהכנת הבישולים מאחר והוא חפץ כל כך להגיע למעמד החופה מרוב אהבתו אותה. בעקבות הלחץ שהוא הפעיל על הטבחים יצא שהלחם לא נאפה כראוי ונשאר מצה.

כלתו הבינה שהגיעה העת להכין תגובה למעשה שעשה ארוסה באותו היום בבית הוריה. היא לקחה את אחת המצות שהיתה מונחת על אחד השולחנות, והצניעה אותה בתוך המטפחת שלה.

לאחר כמה שנים של חיי נישואים פרצה מריבה בין בני הזוג - כפי שצפה בן המלך. בן המלך רצה להעמיד את אשתו ב"מקום", ולכן הוציא את שמלותיה הקרועות מן המזוודה, כעדות למצב השפל בו היתה לפני שהכירה אותו. אך היא לא נשארה חייבת, ומיד הוציאה את המצה ששמרה מיום החופה. היא אמרה לו כי לחם זה הוא עדות ללהיטות שלו לשאת אותה לאישה, עד שמרוב הלהיטות לא יכול היה אפילו להמתין שהלחם יתפח כמו שצריך.

מיד התרצה בן המלך והשלים איתה.

הנמשל הוא, שהקב"ה בא לגאול את ישראל ממצרים, וראה שאינם ראויים להיגאל כי היו כמו המצרים עובדים עבודה זרה, אך מרוב אהבתו אותם חיפש תירוצים כדי לגאולם, ונתן להם שתי מצוות: קרבן פסח ומילה, שבזכותם יהיו ראויים להיגאל. וציווה אותם על קרבן פסח לדורות, כדי להזכירם כי בזכות מצווה זו נגאלו, וגם כדי שלא ירימו ראשם ויתגאו. מרוב חיבתו של הקב"ה את ישראל, ומרוב חפצו וחשקו לגאול אותם מיד, לא הניחם להתמהמה עד שיחמץ בצקם, אלא הוציאם מיד והם נשאו "משארותם צרורות בשמלותם על שכמם". לכן בפסח כשאומרים "פסח שהיו אבותינו אוכלים על שום מה", מבינים שרק בזכות מצווה זו היו ראויים להיגאל.

לכן בפסח אנו מצניעים את האפיקומן תחת הברד, כדי להזכיר את אהבתו העצומה של הקב"ה אל עם ישראל.

למדנו מכאן את חיבתו הלא נגמרת של הקב"ה לעם ישראל. לכן גם עלינו מוטלת חובה גדולה לאהוב את בורא העולם, ולקרב את הרחוקים אל ה' יתברך.

"מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?"

רפי דדון

בפסקה "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", עומד בעל ההגדה על השוני המעשי שבין ליל פסח לשאר הלילות.

שוני שמעורר תמיהה מצריך הסבר!

בעל ההגדה מתרץ, שעבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלוקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים עדיין אנחנו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים.

ונשאלת השאלה: כיצד התירוץ עונה על הקושיה הטכנית של השוני בין ליל הסדר לשאר הלילות?

חמץ ומצה

חמץ זהו הלחם שאכלו ישראל במצרים עד יציאתם, ומצה מסמלת את הזריזות, כי המצה נוצרה עקב כך שהבצק לא הספיק לתפוח מפאת הזריזות והחיפזון. המצה אם כן מסמלת לנו את הזריזות ביציאת מצרים, שהקב"ה לא רצה שעם ישראל יתמהמה במצרים. ולומדים מהזריזות ענין חשוב, שכל דבר שקשור למצווה צריך לנהוג כלפיו בזריזות, וכפי שאמרו חכמים "זריזים מקדימים למצוות".

וזה השוני בין המצה לחמץ, כי החמץ מסמל את השהות במצרים, והשהות במצרים מסמלת את הגשמיות והטומאה. העצלות היא שמביאה לידי חטא, היפך המציאות של המצה המסמלת את הרוחניות.

שאר ירקות ומרור

שאר הירקות מסמלים את חיי היום-יום, הזורמים לפי רצונותיו של האדם. לפי ההבנה שלו אדם יכול לאכול כל מה שחפץ, וזרימת החיים שאדם מתנהג בה היא לפי מה שהוא מבין. צריך לזכור כי לפעמים ההבנה שלו מוטעית. לכן בא המרור ומלמדנו, שהבנה בלתי נכונה של החיים מביאה לאכילת מרור. מי לא מתנהג על פי התורה והמצוות, סופו שחיוו יהיו חיי מרורים וקשים. המרור הוא סמל לשעבוד, הן השעבוד הגשמי של האדם, והן הרדיפה אחרי ההנאות והסיפוקים של האדם. שעבוד זה גורם שהאדם לא מגיע אף פעם לייעודו. אבותינו במצרים היו אוכלים מרור, מכיוון שעדיין לא הגיעו לייעודם להיות עובדי ה'.

טיבול כפול

דרכנו בסעודה שלא מטבילים אפילו פעם אחת, אך בלילה זה מטבילים פעמים. הטיבולי הכפול מעורר אותנו לרעיונות שחכמים רצו ללמד אותנו:

- א. זכר לתחילת השעבוד, שקוששו קש ותבן וטבלו אותו בטיט.
- ב. זוהי דרך בני חורין, שדרכם לאכול בתיאבון והנאה.

יושבים או מסובים

ביום-יום אוכלים ושותים בישיבה, וכך הוא מנהג העולם כיום. זאת אומרת, שבכל יום ויום אדם מחוייב למוסכמות החברתיות המקובלות. לכן בפסח אדם אוכל בהסבה, כי ההסבה רומזת לאכילה בדרך חרות, כמשוחררת מכל המחויבויות החברתיות, ובכך נותנת לאדם את דרך החירות שלו בעולם, כשהוא משוחרר מהשעבוד והעבדות למנהגי העולם, אך יחד עם קבלת עול מלכות שמים גם בשעת ההסבה, כי בעצם ההסבה האדם עושה רצון ה'.

יהי רצון, שהקב"ה יתן לנו את הכח לחקור על כל פרטי הסדר, ולהבין אל נכון את כל הרעיונות הטמונים בהם, כדי שמהם נלמד אורחות חיים, ונדע את הדרך נלך בה, ואת המעשה אשר נעשה.

סדר ארבעת הבנים

יוסף ברזילי

כְּנָגַד אַרְבַּעַה בְּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכֵם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד
שְׂאִינוּ יוֹדְעֵי לְשִׂאוֹל.

בפירושו של המהר"ל 'דברי נגידים' על ההגדה שואל הרב: מדוע מחבר ההגדה בחר לסדר את ארבעת הבנים דווקא בסדר זה? ועוד, כיון שקרא לבן השני רשע היינו מצפים שהמקביל שלו יהיה צדיק, אם כן לא ברור מדוע מחבר ההגדה כינה את הבן הראשון בשם חכם?

כדי להשיב על שתי השאלות נגדיר תחלה את אופיו של כל אחד מהבנים:

חכם: בפרקי אבות [פרק ד משנה א] כותבת המשנה "בן זומא אומר איזהו חכם? הלומד מכל אדם". פירוש המשנה הוא שאופיו של החכם הוא ללמוד מהסובב אותו, כלומר לחשב את מאורעות חייו, ללמוד מהאנשים הסובבים אותו ולאמץ את המקרים שיעזרו לו להתעלות בעבודת ה', ומאידך להתרחק מדברים המרחיקים אותו מהבורא. מעלה נוספת יש בחכם - 'הבנת דבר מתוך דבר'. היינו מלבד מה שלמד מרבותיו יוסיף חכמה גם מדברים שאינם לפניו.

רשע: בדומה לחכם גם הרשע ינצל את מאורעות חייו כדי להחכים. אך להבדיל מחברו, ישתמש הרשע במידע זה כדי לאמת את עמדותיו ולהתאימם ל'אמת' שבה הוא מאמין. בעניין זה כותב רבי אליהו דסלר בספרו 'מכתב מאלהו' וזו לשונו: "...הנגיעה לצד אחד מקלקלת את משפט השכל, באופן שאינו מעלה על דעתו סברא המנגדת לנטייתו וכו'". ולא עוד, אלא אפילו כאשר אחרים אומרים לו סברא כזו, שכלו ממאן

לקבלה מפני השפעת הנגיעה וגו'. " [מבט האמת - שורש המוסר]. היינו, הרשע סימן לעצמו את מטרת חייו וקבע אותה כאמת מוחלטת, אשר על פיה יכתיב את מהלך פעולותיו. שיקול דעתו "נגוע" בשל אמת מסולפת זו.

תם : הוא מעצמו לא יבקש להחכים, אלא אם כן יראה שינוי מרגילות חייו. שינוי זה יגרום לו לשאול אחרים לפשר העניין, והוא ישכיל על ידי המענה שיקבל לשאלותיו. כמו שמצינו בהגדה שהבן התם צופה בעריכת 'סדר פסח' ומבחין שאינו כמו סעודה רגילה אותה הוא מכיר. ישנם שינויים במאכלים, נטילת הידים, אכילה בהסיבה וכו'. "תם" מלשון תמימות (=שלמות), כלשון התורה "שה תמים" [שמות יב, ד], ורש"י פירש שם "תמים: בלא מום", ועל פי התרגום משמעותו "שלם". כל עוד לא ירגיש בחסרון אי-הידיעה שלו - לא יוכל להחכים.

שאינו יודע לשאול: למטה מן התם בחסרון ורכישת החכמה נמצא הבן שאינו יודע לשאול. שלא כמו שאר הבנים, גם כאשר ירגיש בשינוי מהרגילות לא ישאל ויחקור על הנעשה. נמצא, שבן זה יישאר בסכלותו עד שיעוררו אותו ללמוד חכמה, כי מצד עצמו אין לו שום רצון להחכים.

שאלנו לעיל מה היא אמת המידה לקביעת סדר הופעתם של הבנים בהגדה. **על פי ביאור האופי של כל אחד מהבנים נמצא שסדרם נקבע ע"פ חשיבותם, וחשיבותם נמדדת בהתאם למידת הרצון שלהם לקנות חכמה.** לכן החכם נמצא במקום הראשון, שכן הוא בעל הרצון הגדול ביותר, וגם רצונו הוא להתקדם בעבודת ה'. הרשע לא נופל מהחכם במנת המשכל שלו, אלא שאת חכמתו הוא מנצל לטובתו האישית. לתם יש רצון חבוי, וצריך רק לגרות אותו כדי שיפרוץ החוצה. ואצל אחרון הבנים לא ניכר הרצון כלל.

כעת גם תתורץ השאלה השניה.

המהר"ל כותב בהמשך דבריו "ולכך מקדים החכם ואח"כ הפך שלו הרשע, כי ההפכים יש להם ידיעה אחת. כי מן הטוב ניכר אותו שהוא רע שהוא הפכו וגו'".

נמצא, שהרשע הוא ההיפך מן החכם. באמת, לא שייך לקרוא לחכם בשם צדיק, כי על-פי החלוקה שהזכרנו שמו ניכר על-פי אופיו. וכן הרשע, נקרא רשע כי **איננו משתמש בחכמתו שניתנה לו**, ולכן הוא ממש היפך החכם, וכדברי המהר"ל.

על הפסוק בתהילים "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" [קמה, טז] כותב ה"מצודת דוד": "פותח - אתה פותח את ידך ומשביע לכל חי לפי רצונו ותאוותו". על פי רצונו של האדם לגדול בעבודת ה' כך בעזרתו יתברך יזכה לסיוע, כמו שאמר ריש לקיש: "מאי דכתיב (משלי ג) אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן, **בא ליטמא - פותחין לו, בא ליטהר - מסייעים אותו**" [שבת קד ע"א].

יהי רצון מלפניך שנעשה את רצונו כרצונך, ושתפתח לבנו לאהבתך ויראתך, ונזכה למשיח צדקנו במהרה ולחיי העולם הבא. אמן!!

סמיכת גאולה לתפילה

שי שרון

לפני שניגשים לברר את סוגיית "סמיכת גאולה לתפילה", יש לברר מהי בכלל גאולה?

אם נשאל אנשים, סביר מאוד להניח שהם יענו כי "גאולה" היא ההפך מגלות (דרך אגב, שאלתי כמה אנשים וזו היתה תשובתם).

אם כן, נותר לנו לברר מהי גלות?

רבים חושבים שעיקר הגלות היא בכך שאנחנו לא בארץ.

זה אולי נכון, אך אין די בכך כדי לבאר את מהות הגלות. היותנו מחוץ לארצנו היא התוצאה של הגלות, כאשר הגלות עצמה היא "הסתר פנים", כי במצבנו זה אין אנו רואים את מלכנו.

מכך ניתן ללמוד שגאולה היא "הארת פנים".

בדרך רמז נוכל לומר, כי לאור ההנחה הנ"ל, כשהגעת בתפילה ל"גאל ישראל" - צריך מיד להתחיל את תפילת העמידה, ללא שום הפסקים, ואפילו קדיש לא עונים. כי צריך לחבר את הארת הפנים של הגאולה ב"גאל ישראל" ישירות אל התפילה, שהיא ההתייחדות עם הבורא יתברך שמו.

כל דבר שלא קל לעשות אותו, קל יותר לבקש שיתוקן הענין אם היה כבר לכך תקדים. אם ראית שכבר ביקשת דבר כלשהו בעבר ובקשתך התמלאה, הרי שיקל עליך לבקש שחזור של אותה מציאות. וזוהי משמעות סמיכת

גאולה לתפילה, כי בגאולה מרוכזות כל הישועות, וע"י התבוננות בה, מכיר האדם שכל מה שהוא הולך לבקש כבר נעשה לפניו, וממילא יותר קל לו לבקש אותה. ולפי פשטותה וכוונתה אצל המבקש, כך היא נתפסת אצל המלך.

התבוננות בגאולה היא להכיר שכל הבקשות הגשמיות והרוחניות שלנו כלולות בגאולת מצרים, שהרי היתה שם הצלה מכל סוגי היסורים שבעולם גם בגשמיות וגם ברוחניות. ע"י הגאולה נזכה לראות שאין עוד מלבדו, ונצא מכל הבלבולים שאנחנו נמצאים בהם, וכפי שהיה ביציאת מצרים: הוכחשו המאורות - כי לא אלוהים המה ולכן החשיך את מאורם; הוכחש היאור, שהיו עובדים לו המצרים - שהפך לדם; הוכחשה הארץ - ע"י שרצה שרצים רעים; הוכחשו בני האדם ובעלי החיים - בעשות בהם שפטים.

יהי רצון, שכך יסורו במהרה כל המניעות שלנו, ונזכה לגאולה הקרובה במהרה בימינו, אמן ואמן!!!

[מקורות: הרב יגן, אורח חיים, הרב דב הכהן קוק]

ברוך שומר הבטחתו לישראל

יחיאל סלאמה

תמהו חכמים מה שבח הוא לקב"ה ששמר הבטחתו, שהרי גם בשר ודם מחוייב לקיים הבטחתו? חז"ל מלמדים אותנו במשנה [בבא מציעא ד, ב]: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה, הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו". כלומר, זה עוון גדול להבטיח משהו ולא לקיים. וחכמים כינו אדם זה בשם "מחוסר אמונה" כדי ללמדנו שאין לו נאמנות. אם כן, טבעי הדבר שמי שעומד בזה נקרא אדם הגון וישר, אבל אין בזה מעלה גדולה או צדקות גדולה. ואם הקב"ה דורש מכל אדם פשוט לעמוד בדיבורו, ברור שהוא עצמו חייב לנהוג כן, ואם כן, יש לברר לאשורו את ענין ההבטחה הזו, ואת השבח הגדול הטמון בה.

והנראה, שהבורא יתברך אמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה". ובזמן ברית בין הבתרים עוד לא היו לאברהם אבינו ילדים. בסופו של דבר נולדו לאברהם אבינו יצחק וישמעאל וכן שמונה ילדים מקטורה. הקב"ה אמנם חייב לשמור הבטחתו לאברהם, אך אין זה מחייב שהבטיח דוקא לנו מכל זרע אברהם, כי יכול היה לקיים הבטחתו ביחס לשאר צאצאיו של אברהם.

יוצא איפוא, שהמעלה הגדולה בשמירת ההבטחה היא בכך שהקב"ה שמר את אותה הבטחה דוקא לישראל, ולא לזרע אחר שיצא מחלציו של אברהם אבינו ע"ה. מי שקבע זאת הוא לא אחר מאשר בורא עולם, שכתב בתורתו "כי ביצחק יקרא לך זרע" (ולא בישמעאל ולא בבני קטורה). ולמה כתוב "ביצחק" ולא "יצחק"? אלא לומר לך שגם בתוך בני יצחק תהיה ברירה, ולא כל זרע יצחק ייבחר, ובסופו של דבר בחר ה' ביעקב ולא עשיו,

"כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יְהוָה יִשְׂרָאֵל לְסִגְלָתוֹ" [תהלים קלה, ד]. עשיו היה אמור כביכול לרשת עם יעקב, אלא שבשל מעשיו הרעים יצא מן המשחק והוא אינו מוגדר עוד כבנו של יצחק.

ע"פ זה ניתן לפרש את שאלת המפרשים על תפילת מוסף בראש השנה. בסוף ברכת זכרונות אנו אומרים "ועקדת יצחק היום לזרעו תזכור ברוך אתה ה' זוכר הברית". ותמהו המפרשים: מדוע אנו מתפללים שהזכות העצומה של יצחק תעמוד לזכותם של כל זרע יצחק? הרי בתוכם יש גם את בני עשיו? לכן היה מי שרצה לשנות את הנוסח ולומר "לזרע יעקב תזכור". אבל להלכה אנו לא משנים את הנוסח, וזאת על פי מה שאמרנו, כי רק יעקב ובניו נקראים זרעו של יצחק, כי "ביצחק יקרא לך זרע" ולא "כל יצחק", ולכן עשיו ובניו לא בכלל הברכה.

לסיכום: חז"ל אומרים במדרש כי ההבטחה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" התקיימה למהדרין, ועם ישראל יצאו כבדים בזהב וכסף ששאלו משכניהם (שלא על מנת להחזיר). וכל זה כדי שלא יאמר אותו זקן (אברהם אבינו) "ועבדום ועינו אותם" קיים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם. לכן הקב"ה דאג למלא את הכיסים של ישראל בכסף וזהב לרוב, כדי להראות שדבריו של הקב"ה חקוקות בסלע, כמו בברית בין הבתרים, וכל מילותיו והבטחותיו התקיימו במלואם. לכן "**ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא**".

פסח כשר ושמח.

מהלך ההגדה וסיפור יציאת מצרים

מאור כהן גדול

למה צריך לספר מחדש כל שנה את סיפור יציאת מצרים?

אפשר אולי להבין את ההורים שצריכים לספר לילדים שלהם את סיפור יציאת מצרים אם הילדים אינם מכירים אותו, אך למה מוטלת חובה על אדם לספר לבנו שכבר יודע משנים עברו את הסיפור? והדברים קשים עוד יותר בנוגע לאדם הנמצא לבדו בבית, וחכמים חייבו גם אותו לקרוא מחדש את סיפור יציאת מצרים, וכי מה התועלת בענין זה?

כדי להשיב תשובה המתיישבת על הלב, עלינו להקדים כי בליל הסדר אנו עדים לניגודים המשתקפים בהגדה, ומתוכם נדלה תשובה לשאלות ששאלנו. דרך זה נוכל גם לראות איך העבדות והחירות משתלבות ביחד.

ובכן, ישנן שני סוגי פעולות בליל הסדר. **יש פעולות המעידות על הרגשת חירות - מחד, ומאידיך ישנן פעולות הפוכות המזכירות דווקא את הצד האפל - את צד השעבוד.**

לפנינו מספר דוגמאות, הבאות לידי ביטוי בקטע "מה נשתנה", כאשר שתים מתוכם רומזים על צד העבדות ושנים מהם רומזים על צד החירות.

"שֶׁבְּכֹל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֶצֶה, הַלַּיְלָה הַזֶּה פּוֹלוֹ מֶצֶה" - בכל הלילות אוכלים גם חמץ וגם מצה, אך בליל הסדר אוכלים רק מצה - כדרך עניים, כי המצה קשה לעיכול, ועד שהמצה תתעכל נמצא שהאדם חסך לעצמו סעודה. אילו היה אוכל את הסעודה הראשונה מחמץ שמתעכל מהר, היה האדם מרגיש רעב תוך פרק זמן קצר, וכבר בסעודה הקרובה היה תאב

לאכול. אכילת המצה מזכירה את המצה שהאכילונו המצרים בעת השעבוד כדי לחסוך בהאכלתנו. ומספרים על ר' אברהם אבן עזרא שהיה שבו, ובעת שביו האכילוהו מצות, כי ידעו שהמצה לא ממהרת להתעכל.

"שֶׁבֶכֶל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יִרְקוֹת, הַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹר" - בכל הלילות אוכלים כל ירק שרוצים, אך בלילה זה אוכלים רק מרור, המסמל את המרירות שבעבדות ובשעבוד.

"שֶׁבֶכֶל הַלַּיְלוֹת אֵין אָנוּ מְטַבֵּילִין אֶפְּיֵלוּ פֶּעַם אַחַת, הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים" - עבדים לא אוכלים כלום לפני הסעודה, אבל בני חורין אוכלים דברים לפני הסעודה כדי לעורר את התיאבון. במקרה הזה אנחנו מתנהגים כמו בני חורין בליל הסדר.

"שֶׁבֶכֶל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבִּין, הַלַּיְלָה הַזֶּה פְּלָנוּ מְסַבִּין" - עניים יושבים סביב השולחן בישיבה רגילה, אך בני חורין ובני מלכים נוהגים להסב סביב השולחן, ובלילה זה אנו נוהגים להסב כדרך בני מלכים.

ראינו אם כן, שבאותו לילה מראים אנו גם את צד החירות וגם את צד השעבוד, והשאלה היא - מדוע?

הסתירות שראינו עד כה מעוררות אותנו לחשוב על הרעיון העמוק שטמון בליל הסדר, כי חכמים תיקנו לנו את ליל הסדר באופן הזה כדי שנתעורר לחשוב על הענין.

וכעת ניגש לעצם התשובה לתמיהות שהועלו.

חז"ל באו להמחיש לנו שבאותו לילה עצמו שימשו שתי הבחינות; בתחילת הלילה היינו משועבדים, ואחר חצות השתחררנו מעול מצרים. לכן בלילה זה נוהגים לעשות דברים שמראים שעבוד מחד וחירות מאידך, כיון שבאותו לילה עצמו הינו גם משועבדים וגם גאולים.

וצריך לזכור שיציאת מצרים היתה נס ופלא בכל קנה מידה, וזאת מכמה בחינות. בהגדה נכתב "עבדים היינו לפרעה במצרים". היינו אז בצרה שקשה לנו להבין עד כמה היא היתה גדולה, וזאת מפני שתי סיבות עיקריות:

א. פרעה היה מלך רע מאוד, ואויב לישראל.
ב. מצרים אותיות מיצר-ים, שאין לאן לברוח, ואף עבד לא נמלט ממצרים לעולם.

למרות כל זאת יצאנו ברכוש גדול, וכל העם יצא לאור היום וללא פחד.

הסיבה שלא היה אפשר להמלט ממצרים היא שהמצרים השתמשו בכוחות הטומאה שלהם וסגרו את מצרים ב-כ"ד מנעולים מכושפים, וכל מי שהיה רוצה לצאת התחילה אותה הצורה שהייתה מעל המנעול לצעוק, וכל חיה שכמותה במצרים גם כן הייתה צועקת. למשל, אם צורת הכלב המכושפת התחילה לצעוק במנעול - כל הכלבים במצרים התחילו לצעוק יחד איתה.

אפשר גם להסביר את גודל הנס והישועה, בכך שעם ישראל היה שקוע ב-מ"ט שערי טומאה. המצרים הטו את בני ישראל לעבוד עבודה זרה ושאר מרעין בישין, והעוונות של היהודים הם המזיקים הגדולים והאויבים הגדולים ביותר שלנו. ה' יתברך ברחמיו שלח לנו את משה רבנו, שבכוח הקדושה שהוא קיבל מה' הוא הצליח להשפיל את כל המערכות והמזלות

של המצרים, והתיש את המצרים ואת אלוהיהם, כמו שכתוב "ויוציאנו ה' אלוקינו ביד חזקה ובזרוע נטויה".

כהמשך לזה ניתן לראות את ספירת העומר, שבה אנו סופרים 49 יום עד לחג שבועות (שהוא היום ה-50). בימים אלו אנו יוצאים מהטומאה ומגיעים עד לשיא הקדושה של שבועות - חג מתן תורה. יציאת מצרים מוזכרת בתורה 50 פעמים כנגד 50 שערי בינה, שבכוחם גאל אותנו משה רבנו ממ"ט שערי טומאה.

בעזרת ה' שנזכה לצאת מהטומאות שלנו ולהכנס לשערי הקדושה והתורה.

גם אנחנו יצאנו ממצרים

אור חיים מדהלה

"בְּכֹל דּוֹר וָדוֹר חֵיב אָדָם לְרִאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם"

בכל שנה אנו אומרים את המשפט הנ"ל בהגדה. אולם לא ברור מדוע גם בימינו אנו כל אדם מישראל מחויב להרגיש שהוא עצמו יצא ממצרים, ולא רק סב סבו לפני אלפי שנים? מה הענין שאדם צריך לחוש ולראות את עצמו ממש כאילו הוא יצא ממצרים?

אפשר להסביר זאת בכמה אופנים.

ראשית, בשביל להרבות בהודיה לה' יתברך על יציאת מצרים. אולם זה עדיין לא מיישב את הקושי, שהרי די לכאורה שאדם יחוש שאילו אבותינו לא היו יוצאים ממצרים, עד היום גם הוא היה משועבד, ועל כך הודאתו לה' גם תהיה גדולה.

אלא מסבירים, שאם אדם חוה על בשרו ממש איזה שהוא דבר, אין הוא יכול לתארו אפילו באלף מילים לאדם אחר. אדם אחר ודאי לא יוכל להרגיש ולהבין מה עבר על חברו. אך אם הוא עצמו יחוה את אותה החוויה, ההבנה של החבר תהיה ברורה ביותר. לכן בהגדה נאמר במפורש "בכל דור ודור חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". כלומר, כאשר אדם מרגיש בליל פסח כאילו הוא יצא ממצרים, ואם ה' ברחמיו הרבים לא היה עוזר לנו ומוציא אותנו ממצרים, עד היום הזה היינו אנחנו ואבותינו נשינו וטפינו עבדים לאחד משושלת הפרעונים במצרים. על כן, כשאדם יוצר לעצמו את התחושה שהוא עצמו יצא ממצרים בצורה כל כך

אמיתית אז הודאתו לקב"ה בליל הסדר תהיה אמיתית וכנה, והתעלותו תהיה מעלה מעלה.

הסבר נוסף מבוסס על גירסה אחרת בהגדה המיוחסת לרמב"ם. הרמב"ם גורס שיש לומר "חייב אדם להראות את עצמו" ולא "לראות את עצמו". כלומר, על האדם בליל הסדר לעשות הצגות והדמיות של בני ישראל במצרים, להראות את סבלם ועבודתם הקשה, וע"י כך הוא חש ומרגיש כאילו הוא עצמו יצא ממצרים. על ידי כך יצליח אותו אדם להתעלות בליל הסדר בצורה מושלמת, כמו שראינו לעיל, שע"י שהוא חש על עצמו שיצא ממצרים הוא מגיע להתעלות ומקיים את המצווה בצורה המושלמת ביותר.

לסיכום, למדנו שאם האדם מרגיש בעצמו שיצא ממצרים, והוא לא מסתפק בכך אלא הוא גם מלמד לאחרים ומחדיר להם את גודל הנס, אז ליל הסדר שלו יגרום לו להתעלות רוחנית גדולה, ולקיום ציווי ה' באופן יותר מושלם.

"והיה הדם לכם לאות על הבתים"

אור מתנה

עם ישראל מצפה מזה זמן רב ליציאה המיוחלת ממצרים. והנה קרב הרגע, ועומדים אנו בפתחה של המכה האחרונה שתמית אסון לאומי על מצרים, ותשבור את כל המסכים המעכבים את גאולתן של ישראל.

במכת בכורות מצוה הקב"ה על ישראל לתת מן הדם של קרבן הפסח על המשקוף ועל שתי המזוזות. **ונשאלת השאלה:** למה דווקא במכת בכורות היה צריך אות להבחין בין יהודי למצרי? שהרי בשאר המכות לא היה צריך אות, ובנוסף לזה הקב"ה בכבודו ובעצמו עשה מכה זאת, כמו שאומרים אנו בהגדה: "וְעִבְרְתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה - אֲנִי וְלֹא מִלְאָךְ, וְהִכִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא שְׂרָף, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ, אֲנִי יי - אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר".

ויש להשיב, שליציאת מצרים יש שתי מטרות:

א. גאווה ישראל בעצם היציאה משעבוד מצרים.

ב. בחירת עם ישראל לעם הנבחר ואיחודם.

מכת בכורות היתה המכה האחרונה, ואחריה התממשו שתי המטרות: גאות עם ישראל, והקדשת העם והכתרתו כעם הנבחר.

נתינת הדם על המשקוף לא היתה אם כן לצורך גאולת עם ישראל או הכאת הבכורות. הדם שימש בעצם רק כאות וסימן פנימי כדי להבחין מיהו היהודי האמיתי, שראוי להשתייך לעם הנבחר, מיהו היהודי שמקיים את מצוות הקב"ה באמונה, ושוחט את אלוהי מצרים. כמו כן נבדקו הבתים

כמו שנאמר "לאות על הבתים". משמעות הדבר היא שיש לברר האם הבית הוא בית יהודי אמיתי, הראוי להיות מהעם הנבחר?

ולכן היה צורך שעם ישאל יתן מן הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות.

ויש לשאול שאלה נוספת: למה נבחר דווקא הדם לצורך מטרה זו? מדוע לא נבחרו חלקים אחרים בקורבן?

ויש להקדים, כי כדי לצאת מתענוגי העולם הזה ולהשתחרר מכבליהם, ישנן שתי דרכים:

א. ע"י הכנעת החומר ושבירתו בסיגופים ותעניות.

ב. דרך נוספת היא כאשר השם יתברך עוזר ליהודי לראות באור אלוקותו יתברך, שאז אין ערך לכל עניני העולם הזה ותענוגיו כנגד אותו התענוג שיש ליהודי בשעה שזוכה להרגיש את הקב"ה המאיר לו באורו היקר.

שני עניינים אלו היו בליל יציאת מצרים. במכת בכורות נשלמה הכנעת החומר ע"י עשרת המכות, והיה גם גילוי השכינה, כמו שכתוב: "ובמורא גדול - זו גילוי השכינה", שהאיר אור גדול כזה שביטל את כל כוחות הטומאה שהיו במצרים.

אמנם המצב של עם ישראל היה שפל ביותר כמעט כמו הגויים. הם היו משוקעים במ"ט שערי טומאה, ומידת הדין קטרגה "הללו והללו עבודה זרה". עד שבגילוי השכינה היה חשש שאף הם ימותו מעצם אי הכשרתם לקבל את האור העצום והקדש הזה.

לכן בני ישראל נתנו דווקא דם על המשקופים כדי לרמז שיהודי, אפילו שהוא שקוע בשאול תחתית, עם כל זאת שופך הוא את דמו במלחמותיו עם

היצר, ועל אף כל הכישלונות והנפילות, הרי הוא מלא ייסורי נפש על מצבו, ומנסה לשקם את עצמו.

על הפסוק "וְהָיָה הַדָּם לְכֶם לְאֹת עַל הַבְּתִים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׂם" [שמות יב, יג], כתב רש"י: "לכם לאות ולא לאחרים לאות. מכאן שלא נתנו הדם אלא מבפנים". הדבר רומז לכך שיהודי שופך דם מפנימיות נפשו, ואף אחד אינו רואה ואינו יודע בלתי ה' לבדו.

עם ישראל לא שפך סתם דם לפני מכת בכורות, אלא דם פסח ודם מילה. דם שמראה על אמונה בה' יתברך, שלמרות שהכבש הוא עבודה זרה של מצרים, לא פחדו מהם ושחטו אותו במצוותו של ה' יתברך. אותו דם מסמל את ברית הקודש בין עם ישראל לבורא עולם, ולכן בזכות שני דמים אלו נגאלנו ממצרים. כמו שדרשו חז"ל על הפסוק [יחזקאל טז, ו]: "וְאָעֲבַר עָלֶיךָ וְאָרָאךָ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי".

שני עניינים אלה של אמונה וקדושה הן קיומו של כל בית יהודי. בית יהודי אמיתי זהו בית ששופכים בו דם על שני היסודות הללו. כי מכוח זה שיהודי נלחם בשני עניינים אלה, הרי שעל אף כל הנפילות והכשלונות לא יתן המשחית לבוא אל בתיכם. וזה שאמרו חז"ל במדרש [שיר השירים רבה ב, ב]: "קול דודי הנה זה בא זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת מעבודת כוכבים שלנו, אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בעבודת כוכבים שלכם"

מדוע באמת אינו מביט בטינופי גילולי עבודת הכוכבים שלכם? - כיון שהדם לכם לאות על הבתים ששופך דמו בעבודתו.

וזה יסוד ושורש לכל גאולה במהלך הדורות, שאפילו שיהודי יהיה שקוע בטומאה, אם הוא עדיין נאבק למען יסודות אלה של אמונה ושמירת הברית, הרי שיזכה לגאולה על אף נפילותיו, בבחינת "כִּי שָׁבַע יְפוּל צַדִּיק וְקָם" [משלי כד, טז].

יהי רצון שכפי שעם ישראל זכו להיגאל ע"י היסודות הללו, כך נזכה גם אנחנו להתחזק בהם, ולראות בביאת הגואל ובבנין בית המקדש השלישי במהרה בימינו אמן.

"וירעו אותנו המצרים"

אלעזר נמיר

התורה בספר דברים פרשת כי תבוא מצווה אותנו להביא ביכורים מראשית פרי האדמה. מעבר לעצם הבאת הביכורים צריך גם לקרוא את פרשת "מקרא ביכורים". בפרשה זו מגוללים את כל ההיסטוריה של עם ישראל בקצרה משחר ימי האומה. מתחילים בשהותו של יעקב אבינו בבית לבן, וממשיכים בירידה למצרים וביציאה ממנה, הכניסה לארץ, ההתנחלות של כל שבט במקומו, ומתוך כך פורצת ההודאה לה' בצורה הרבה יותר עמוקה וכנה.

בפרשת "מקרא ביכורים" נאמר בין השאר: "וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה. וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיִּרָא אֶת עֲנֵינוּ וְאֶת עֲמַלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ" [דברים כו, ו-ז]. פשט הפסוקים הוא שהמצרים הרעו לנו, עינו אותנו, נתנו עלינו עבודה קשה עד שצעקנו והתפללנו ואז הושיע אותנו ה' אלוקינו.

אור החיים הקדוש מפרש פסוק זה בדרך רמז ומשל:

"וירעו אותנו המצרים" - פירוש, שבאמצעות יסודות האדם גרמו גם לנפש להרשיעה כמותם. והוא אומרו "וירעו אותנו", היינו עשו אותנו רעים כמותם... "ויעננו" - זה אפיסת כח הלוחם כנגד יצר הרע. מסביר ה"אור החיים" שהעינוי והשעבוד תחת העול המצרי עשה את עם ישראל רע, באופן שלא יכלו לעמוד בפיתוי היצר הרע. את זאת למד אור החיים מכך שבפסוק לא כתוב "וירעו לנו" כפי שהיה צריך להכתב על פי התחביר, אלא נכתב "וירעו אותנו" בדרך שפירשנו, כלומר עשו אותנו רעים.

בנוסף, כתב אור החיים שהמצרים כל כך השפיעו עלינו עד שכמעט לא היה לנו כח לעמוד מול יצר הרע. כדוגמא לדבר מציין ר' חיים בן עטר זצ"ל את המעשה המובא בגמרא בקידושין [דף פא עמוד א] על רב עמרם חסידא שקבוצה של בנות שבויות הובאו לביתו והועלו לישון בעליית גגו. כדי להתרחק מן העבירה הסיטו את הסולם הכבד מפתח העליה. פעם אחת עברה את הנערות ליד הפתח ורב עמרם ראה באקראי את פניה המאירות. בער בו יצרו ובדרך פלא לקח רב עמרם את הסולם הכבד, שהיה משא עשרה בני-אדם, והרים אותו לבדו והתחיל לטפס על שלבי הסולם לעבר העליה. פתאום עצר רב עמרם את עצמו והחל לצעוק: "אש בבית עמרם!!" שמעו תלמידיו ושכיניו ובאו לעזור לו לכבות את "השריפה". כאשר נכנסו ראו כולם למה התכוון רב עמרם ותמהו: "רבנו, היתכן?! ביישת אותנו!" אמר להם רב עמרם: "מוטב לכם שתתביישו בי בעולם הזה, ולא תתביישו בעולם הבא".

מכאן מוכיח אור החיים הקדוש עד כמה גדול כח יצר הרע "ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו". הפתרון היחיד לכך היא תפילה, כפי שממשיך אור החיים בפסוקים הבאים "ונצעק אל ה'" - כאן רמז שצריך להתפלל אל ה' בכל יום שיצילנו מיצר הרע... מה גם שהקב"ה ברא את יצר הרע לבחון האדם בעבודת בוראו, ואף על פי כן - כשצועקים אליו שומע קולם.

יהי רצון שיעזרנו ה' להנצל מיצר הרע, ומחמץ שבלב בכל יום. פסח כשר
ושמח!!!

"אני ולא מלאך"

דניאל רדינסקי

"וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הִזָּה וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם
וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אָנִי ה' " [שמות יב, יב].

ויש לשאול: מדוע במכת בכורות ה' לא שולח שליח כמו שעשה בשאר
המכות?

אלא, שמכה זו לא היתה יכולה להעשות ע"י שליח. מכיוון שהיו צריכים
לדעת בבירור מי בכור ומי איננו בכור. אפילו מלאכים אינם יודעים את זה,
אלא הקב"ה בלבד. ולכן, אילו מכה זו היתה באה ביד שליח, היו גם בני
ישראל נפגעים מזה חלילה, כי גם הם היו חוטאים ולא היו ראויים להצלה
על פי מידת הדין. וכיוון שניתנה רשות למשחית להשחית, שוב אינו מבחין
בין יהודי למצרי. לכן היתה מכה זו ע"י הקב"ה בעצמו.

זאת ועוד, היו מבכורות בני ישראל הגרים יחד עם המצרים בבית אחד, וכן
היו בכורות מצרים בבתים של בני ישראל, כי המצרים פחדו ממכת בכורות
והחביאו את ילדיהם בבתים ישראל, בחושבם שהבית היהודי יגן עליהם.
אילו היתה המכה ע"י מלאך, היה חשש גבוה לפגיעה גם בבכורי ישראל
ששהו בבתים המצרים ובבתים אלו לא היו אותות הדם, כמו שהיו בבתיהם
של בני ישראל. לכן אומר הכתוב: "והיה לכם לאות על הבתים אשר אתם
שם". כלומר: למה מכה זו באה על ידי ולא ע"י שליח, כי בהיותה נעשית
ע"י בורא עולם, הוא החיל את מצוות הדם שהיתה בבתים ישראל גם על
היהודים ששהו בבתים המצרים והציל אותם.

אך עדיין קשה: במה שונה מכה זו משאר המכות? הרי במכות האחרות ידעו המלאכים להבדיל בין יהודים למצרים?

אלא, שמצרים היתה ערוות הארץ, כלומר המקום הכי טמא בעולם. מצרים שלטה בכוחות הטומאה ובני ישראל הלכו אחריהם. בני ישראל ירדו למ"ט שערי טומאה ולא היו שונים מהמצרים בחטאיהם. לכן כל מלאך שהיה נכנס למצרים לא היה יכול לצאת אלא היה נשרף מעוצמת הטומאה, ולא היה מצליח לקיים שליחותו. מכיוון שכך, היה על הקב"ה להיכנס בעצמו. זאת אומרת, שהבעיה הגדולה לא היתה רק בהבחנה בין יהודים למצרים, אלא בעיקר בחוסר יכולתו של המלאך להתמודד מול טומאת מצרים.

לאור הנחה זו יקשה לנו: מדוע שה' יגאל אותנו ממצרים, הרי גם אנו עבדנו שם עבודה זרה?

אכן, בורא עולם ידע שהיינו מחוסרי מצוות, ולכן נתן לנו את מצוות הדם, כדי שבזכותה נצא. זהו שכתוב: "וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֵת עַל הַפִּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שֹׂם וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא יְהִי בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַפְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" [שמות יב, יג]. אמר הקב"ה: אסתכל באותה זכות של המצווה שעשיתם לקיים את דברי, וארחם עליכם.

יהי רצון שנזכה לקיים את ציווי הקב"ה, וע"י זה יבוא המשיח ויגאלנו. חג שמח!!

בין מצה לחמץ

גלעד חיימי

חומרה יתרה החמירה התורה באיסור חמץ בפסח, ועלינו לעמוד על בסיס ההבדלים בין חמץ למצה.

ישנם שלושה שינויים, דרכם ניכר ההבדל בין חמץ למצה: בהשתהות, בתפיחה ובהרכבה.

החמץ מורכב מקמח ומים בדיוק כמו עיסת המצה, אלא שלחמץ מוסיפים חומרים שונים המוסיפים לעיסה תכונות שונות (למשל תוספת שאור). כמו כן כדי ליצור חמץ צריכים השהיית זמן. בשילוב של שני הדברים הללו העיסה תופחת ומתנפחת. לעומת זאת המצה לא מאופיינת ע"י אף אחד מהנ"ל.

שלושה דברים אלו מבליטים את ההבדל שבין מעשה אנוש למעשה ה'.

ה' לא זקוק לזמן; יצירתו היא יצירה טבעית, עליה אין להוסיף ממנה ואין לגרוע. היצירה האלוקית היא מושלמת. לעומת זאת האדם זקוק לזמן, להכנות הממושכות ולאמצעים מרובים, כדי להגיע לתכלית יצירתו. האדם אינו בורא, הוא מרכיב, הוא משתמש ביסודות מוכנים מן הטבע ומרכיב מהם תרכובות משוכללות, אך ברור כי אין האדם מסוגל לברוא יש מאין. למרות זאת האדם מתנשא לומר שהכל מיוחס אליו. ההתפארות וההערצה האישית הן תופעות חולניות אשר לצערנו מצויות ביותר אצל מין האנושי.

יציאת מצרים אינה רק יציאה פיזית ממצרים, אלא היא יציאה מהאווירה והתפיסה של פרעה "לי יאורי ואני עשיתיני".

יעודה של יציאת מצרים לעשות מעם ישראל עם שונה במהותו. עֵם, שכל תפיסתו חדורה הכרה ואמונה לבורא עולם המנהיגו. לכן צריכה יציאה זו להתבטא לדורות בשונותה המוחלטת, ובהצהרה ברורה שלא האדם הוא זה שהוציאנו ממצרים, ולא לבן אנוש יש לייחס את הגאולה חלילה. אלא "אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא שליח, אני ה' - אני הוא ולא אחר".

רק ההכרה מלאה שה' הוא השליט הבלעדי על כל הנעשה בעולם מבטיחה את השחרור האמיתי מההתבררות המצרית, המייחסת את הכל לעצמה.

לחם עוני

המצה רדודה היא, שטוחה ונמוכה. החמץ לעומתה מנופח ומתנשא. בחג החירות עלינו לחזור ולשנן לעצמנו שלא אנחנו גאלנו את עצמנו, אלא ה' הוא שגאלנו, ולולא התערבותו ושידוד מערכות הטבע שנעשה על ידו - עדיין היינו כלואים במרתפים מצריים ומשועבדים תחת ידם.

יש להוסיף, כי ביעור החמץ דומה לביעור עבודה זרה, ולמעשה אין לך עבודה זרה חמורה יותר ומסוכנת מהסגידה לאדם והערצתו.

בזאת מובן מדוע הסמיכה התורה את מצוות חג הפסח לאיסור עבודה זרה: "אלוקי מסיכה לא תעשה לך" ומיד "את חג המצות תשמור". ביעור החמץ בא לקיים בנו את הפסוק שנאמר "עֵינֵי גְבוּהוֹת אָדָם שֶׁפֶל וְשַׁח רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׁגָּב ה' לְבָדוֹ בַּיּוֹם הַהוּא" [ישעיהו ב, יא]. זאת אומרת, ביעור הגאווה וההבנה שלה' לבדו יש לייחס את ההצלחה.

בעזרת ה' שזכה לבער את החמץ מקרבנו, ולבטלו כעפר הארץ, לקיים בנו "ואנכי עפר ואפר".

"חד גדיא"

דביר אקדע

חד גְּדִיא, חד גְּדִיא. דְּזַבִּין אַבָּא בְּתַרִי זִוְי, חד גְּדִיא, חד גְּדִיא.

במבט פשטני ושטחי על פיוט עתיק זה נראה לנו שמדובר בסיפור פשוט, יפה ותמים. אך אם נביט ונעמיק נגלה כמה פיוט זה קדוש, ונועד להשריש את עיקרי האמונה בלב כולנו.

פיוט זה ממחיש לנו, שגם אם מצבו של עם ישראל לא תמיד מזהיר (בלשון המעטה), ובכי רע הוא, גם אם מצב העניינים לא נראה טוב, אל לנו לאבד תקווה, כי לבסוף אך טוב יהיה לישראל, והקב"ה לעולם לא שוכח את עמו. את זה ניתן לראות ולהבין מהפיוט "חד גדיא".

יהודי שחי בגלות שרוי בחוסר מנוחה תמידי ונתון לביזה להרג ולהשפלה, וכל מה שנותר הוא להתפלל ולקוות לטוב.

הגדי הוא עם ישראל. כמו שהגדי הוא זך ותמים, כך הם בני ישראל - בניו של הקב"ה - זכים ותמימים, ותמיד נתונים בסכנה ע"י החיות הגדולות שתמיד רוצים לאבדם.

אבינו שבשמים "קנה" אותנו בשני זוים, שהם שני לוחות הברית, המבטאים את הקשר בין העם לקב"ה. ותמיד הוא עומד לצידנו ושומרנו ומצילנו מידם.

החיות הטורפות הם ביטוי לממלכות השונות, שבכל דור ודור מנסות לכלות ולהשמיד את עם ישראל.

"ואתא שונרא" - החתול שנקרא "שונרא" רומז לנבוכדנצר מלך בבל שהיה "שונא-רע" (כמו שאמרו חז"ל), והוא שהחריב לנו את ביהמ"ק - מעונם ומקור שכינתם של עם ישראל. "ואתא כלבא" - הכלב (כלבא) זהו כורש שינק מכלבה (כמו שמופיע בגמרא) והרס והחריב את מלכות בבל. "ואתא חותרא" - זוהי יוון שרודה במקל, וירשה את מלכות פרס ומדי.

"ואתא נורא" - אלו החשמונאים הכהנים המקטירים ניחוחים ואישים, וניצחו את היוונים וקבעו יום טוב בנרות-אש. "ואתא מיא" - זוהי מלכות הרשעה, שנמשלה למים רבים "פְּהֻמוֹת יַמִּים יִקְמִיּוֹן", וקולם הולך מסוף העולם ועד סופו, והם ביטלו מלכות החשמונאים. "ואתא תורא" - זהו ישמעאל שהוא בא ונוטל מעֶשׂוֹ כמו שכתוב במדרש נעלם. "ואתא שוחט" - זהו משיח בן יוסף שישחט ויכלה את כולם, את עֶשׂוֹ ואת ישמעאל. "ואתא מלאך המוות" - שיטול את נשמתו של משיח בן יוסף, כמו שכתוב שעתיד משיח בן יוסף להיהרג. עד שלעתיד לבוא, יבוא יום שבו יגבר החושך והאפילה ויראה הכל כאילו מלאך המוות בכבודו ובעצמו שולט על עם ישראל, מוות ואבדון יכסה הארץ והכל יראה חשוך.

אבל אז "ואתא הקב"ה ושחט למלאך המוות" ויפגע בכל הצוררים שרצו להשמיד את עמו, ויפדה את עם ישראל, ובילע המוות לנצח. וינטלנו וינשאנו ויושיענו תשועת עולמים במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

סמינר אמוני במצרים

הראל צברי

בני ישראל יצאו ממצרים בכבוד רב אחר מסע פלאות שסתר את כל חוקי הטבע וכל זה ה' טרח לעשות בכדי להוציא את בניו ממצרים.

לכאורה הדבר נראה לא הגיוני, כי מדוע צריך הקב"ה את כל שינוי הטבע העצום הזה? עשר סוגי מכות להביא על פרעה במצרים, ואחרי כל מכה משה מבקש מפרעה שיוציא את בני ישראל? הרי הוא היה יכול בקלות להביא על מצרים איזה מיגרנה, שתפוצץ להם את המוח, עד שיתחננו לבני ישראל לצאת מארצם, ורק אחרי שבני ישראל יצאו ה' יפסיק את המיגרנה (פלא איך לא חשבו על זה).

אלא יש כאן עניין משמעותי ועצום מאחורי כל הסיפור הזה של עשרת המכות. במאמר זה ננסה בעזרת ה' להראות כי עשרת המכות לא באו כנקמה אלא כשיעור אמונה.

ה' מביא על מצרים עשר מכות ואחרי כל מכה שנמשכה שבוע, ניתנת הפסקה של 3 שבועות. מה זה מראה לנו? זה מצביע על דבר ברור אחד, שזוהי התשובה לטענותיו של פרעה: "מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל", "לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח".

ה' עונה כביכול לפרעה, ואומר למשה שיגיד לו "בזאת תדע כי אני ה'". בעצם ה' אומר לפרעה "אני הולך להוכיח לך את המציאות שלי בעולם". ה' מביא על מצרים את עשרת המכות מתוך מטרה ברורה להוכיח את שליטתו הבלעדית והמוחלטת בכל הרבדים שבעולם, כפי שמסביר לנו המהר"ל את הסימנים שנתן רב יהודה דצ"כ עד"ש באח"ב. לא מדובר כאן בסתם ראשי

תיבות, אלא הרבה מעבר לכך. יש כאן חלוקה ברורה של כל המכות לקבוצות שונות עם מטרה שונה לכל קבוצה.

אומר המהר"ל, כי הסדרה הראשונה "דם, צפרדע, כינים" מוכיחה על שליטתו של ה' ברובד התחתון של הבריאה בנמצא מתחת לרגלי האדם. הסדרה השניה "ערוב, דבר, שחין" מוכיחה על שליטתו של הבורא במה שנמצא מעל פני האדמה, והסדרה השלישית "ברד, ארבה, חושך ובכורות" מוכיחה על שליטתו של הקב"ה ברובד העליון במה שנמצא מעל קומת האדם.

למדים אנו מכך, שבאמת ה' היה יכול לפתור את הבעיה של יציאת מצרים בצורה הקלה והפשוטה ולהביא למצרים מכה מכאיבה שלא תפסק עד שיוציאו את עם ישראל מתוכם. אך ה' בחר להאריך את ההענין ולהביא למצרים את עשרת המכות במשך שנה שלימה בכדי ללמד את המצרים העקומים האלה (וגם את אותם יהודים שהיו זקוקים לכך) שיש בורא לעולם, שמלך מלכי המלכים קיים ומשגית. בעצם זאת תשובת ה' לכל המצרים ובעיקר לפרעה. לשאלת פרעה "מי ה'" השיב הבורא "וידעתם כי אני ה'!"

יהי רצון שיראו עינינו וישמח לבנו בהופעת משיח צדקנו במהרה, ו"כִּימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֶנוּ נִפְלְאוֹת".

"והגדת לבנך ביום ההוא לאמר"

אסף מרינבך

בהגדה של פסח אנו רואים דבר מעניין. ישנה תשובה זהה של בעל ההגדה לשאלתם של שני הבנים, של הבן הרשע ושל הבן שאינו יודע לשאול. הרשע שואל "מה העבודה הזאת לכם" ושאינו יודע לשאול פשוט לא שואל, אך ההפתעה הגדולה באה בדמות התשובה הזוהה לחלוטין לשני הבנים: "בעבור זה עשה לי בצאתי ממצרים".

ונשאלת השאלה: כיצד יתכן שיש לנו שני בנים, ששונים מאד באופיים ובהתנהגותם, אחד רשע ואחד שאינו יודע לשאול, ולשניהם אנו נותנים את אותה תשובה?! אז, נכון שחז"ל יצרו הבדלים בין התשובות ע"י הלימוד שלהם מהפסוק, אך עדיין לשניהם יש את אותו פסוק.

תשובה ראשונה:

שניהם מקבלים את אותה התשובה כיוון שבעל ההגדה רוצה להדריך אותנו ביחס שלנו אל הבן הרשע. אם הבן הרשע בא אלי לסדר ושואל אותי שאלה למרות רשעותו, זה סימן שהוא מנסה למצוא קשר איתי. אני עונה לו תשובה בדיוק כמו שאני עונה לאותו בן שאינו יודע לשאול (ילד קטן). **ללמדנו, שהיחס לשני הבנים צריך להיות שווה, למרות שהם שונים מאד באופיים. כי מטרתנו בערב זה להעיר את נשמתו ולהצית את לבו, והננו מכריזים, שאין אנו מתייאשים מאף ילד יהודי, אפילו שהוא כעת לא הגון, ואפילו שהוא משתמש בשכלו כדי לקנטר.**

תשובה שניה :

על הפסוק "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" מסביר ה"כתב סופר", שישנו כלל גדול וחשוב בחינוך הילדים. "חנוך לנער" - פירושו בעודו נער יש להשריש בלבו את יסודות האמונה, כיוון שהילד בעודו רך בשנים בשל הוא לקלוט את כל אשר יאמרו לו, ונחשב לכלי קיבול, ויכולת הקליטה שלו גדולה ביותר.

היום לצערנו הרב, יש הורים שחושבים שהם מבינים בחינוך, ודואגים לילד. לכן הם חושבים שלא צריך להכביד עליו, כי הוא עדיין ילד קטן ואפשר לוותר לו. הם יאמרו לך "הוא לא מבין, אל תדרשו ממנו יותר מדי. כשבעזרת ה' הוא יגדל אז הוא כבר יעשה את כל המצוות". אבל לצערנו הרב דווקא ההורים האלה הם הסובלים העיקריים. כי כשמגיע הילד לגיל ההתבגרות הם יאבדו את השליטה עליו, והוא כבר לא ישמע להוראותיהם, כי הוא יחליט על חיו. או אז יהיה הדבר לפלא בעיניהם, והם לא מבינים "למה זה קרה להם", הרי לא החסרנו לו דבר, ואם כן מה זאת עשה אלוקים לנו? הם אינם מבינים, שהם אלו שהצמיחו את הבעיה הזאת, שדרכם השגויה בחינוך היא עצמה אחת הבעיות הקשות בחינוכו של הילד. אם נותנים לו את כל רצונותיו, אז הוא מפתח אישיות עצמאית, ולא תמיד זוכר הוא את כל הטובה שזכה לקבל מהוריו. ככל שהוא נעשה בוגר יותר הבעיות הולכות ומחריפות, כיוון שאין הם יכולים לספק את כל רצונותיו.

מפני זאת באה התורה להזהיר אותנו. "והגדתה לבנך ביום ההוא" - עוד בטרם יבוא לשאול אותך, עוד בטרם הוא מפתח את שכלו ובונה את עולם הערכים שלו, אז דווקא זה הזמן להחדיר בו את יסודות האמונה. אם חס ושלום לא תעשה את זה, ולא תדע לחנך אותו ביום הוא (בזמן שהוא קטן), עלול לצמוח לך בן רשע ולא תרגיש באיזה מהירות זה קורה.

על פי זה נבין מדוע התורה נתנה תשובה זהה לשאלותיהם של שני הבנים, גם לרשע וגם לאינו יודע לשאול. לומר לך "זה וזה אחד הם" - הרשע לא נולד רשע. אף הוא התחיל את דרכו כבן שאינו יודע לשאול. אז, הוא עדיין היה מוכן להקשיב ולהאזין לדבריך. אלא האשמה היא בי שהחמצתי את ההזדמנות האדירה וה"חד פעמית" שהיתה לי. לכך "את פתח לו". לכן חובתנו לזכור ולהשמיע לילדינו בזמן הנכון "ביום ההוא" את דברינו החשובים בדבר חינוך הבנים כדי שלא נצמיח בביתנו חס וחלילה עוד בן רשע. כך מסביר בפירוש "צוף אמרים", שיש מצווה לפתוח לבן שאינו יודע לשאול, ולא לחכות שיפתח פיו בכפירה ויהיה נוסף לבן הרשע.

פן נוסף בענין הוא שאנו אומרים לבן שאינו יודע לשאול מה לענות לבן הרשע. כי הרשע יכול לגבור בקלות על הבן שאינו יודע לשאול. לכן אני צריכים להכין לו בפיו תשובה מניחה את הדעת. יוצא אם כן, שהמשפט החוזר אצל הרשע ואצל הבן שאינו יודע לשאול, למעשה מיועד בסופו של דבר בעיקר לבן הרשע.

תשובה שלישית:

המלבי"ם מסביר שהבן שאינו יודע לשאול מקבל את אותה תשובה של הבן הרשע כי באמת הוא שווה לרשע, רק שאינו יודע לשאול שאלות של דופי כרשע.

לסיכום:

ראינו כמה גישות ביחס לשני הבנים המיוחדים הללו. גישה ראשונה סוברת שנותנים להם יחס שווה כצדיקים. גישה שניה סוברת שמזהיר אותי בעל

ההגדה להערך בהתאם כדי שהבן שאינו יודע לשאול לא יגדל להיות כרשע.
גישה שלישית היא ששניהם נחשבים לרשעים.

מטרתנו בערב זה היא לקרב את הבנים למרות מצבם, כי כמה שהאדם
רחוק יותר מאלוקים, ככה הוא זקוק לאור חזק יותר לרומם אותו, ובסופו
של דבר יגאל ה' כל נשמה יהודית.

חג הפסח - חג המצות

רואי חיים

למה נקרא "חג הפסח" גם "חג המצות"?

מובא בספר "איל המילואים" משל נשגב ויפה: היה פעם מלך אחד, שיצא לצוד בשדה עם שריו ועבדיו. בזמן שהמלך צד הבחין לתומו בנער שהיה רועה צאן, והנער חילל בחלילו עד אשר שבה את לב המלך. המלך קרב אליו והתחיל לשוחח עמו, עד שהבחין כי הנער פיקח ויש לו שכל חריף. המלך היה כל כך נפעם עד שלקחו אל ארמונו, והנער היה יושב עם המלך לאכול. תוך כדי הדברים היה המלך משוחח איתו ומלמד אותו תכסיסי מלכות וכדו'. כיון שהתוודע המלך לחכמתו הרבה נתן לו תפקיד סמכותי במלכות, וכך התקדם הנער עד שהגיע להיות שר האוצר של המלך.

בעזרת חוכמתו וטוב ליבו של השר קיצץ בתשלומים של המיסים והארנונה. בעקבות כך היה אהוד על כל העם, אך השרים התחילו לקנא בו על גודל הצלחתו. עקב זאת הביאו השרים את דיבתו רעה אל המלך, אך המלך לא האזין לדבריהם. השרים העלילו עליו שהוא גונב מקופת המלך, עד שנאלץ המלך לחייבו לתת דין וחשבון על כל מעשיו מול כל השרים. שר האוצר ענה להם בחוכמה והוכיח אותם על טעותם. אף על פי כן הציע שר המשפטים, אשר היה יריב מובהק של שר האוצר, לגשת לביתו של השר ולערוך שם חיפוש מפתיע. הדבר מצא חן בעיני כל השרים, וימהרו לתמוך בהצעתו של שר המשפטים. למלך לא הייתה ברירה אלא להסכים עם השרים.

וילכו המלך השרים יחד עם שר האוצר לביתו. שר האוצר הראה להם את ביתו, אשר היה פשוט וצנוע, ולא היו בבית כלים או חפצים מסהב כפי שהעלילו עליו השרים. במהלך החיפוש שמו השרים לב אל חדר צדדי סגור ומסוגר. ויאמרו משרתיו של השר, שלחדר זה אין יוצא ואין בא. השרים עמדו על דעתם

ודרשו משר האוצר לפותחו. או אז כרע השר על ברכיו והתחנן לפני המלך שלא יפתחו חדר זה, בטענה שחדר זה מאד אישי, ויש לו ערך סנטימנטלי למה שיש בחדר זה. השרים שמחו בחשבם כי חדר זה מכיל את האוצרות. אף המלך החל לפקפק באמינותו של השר וציווה לפתוח מיד את החדר. וכשפתחו את החדר לא היה בו דבר, מלבד תרמילו, מקלו וחלילו אשר היו לו בעת היותו רועה צאן.

ויתפלאו איש אל אחיו לדבר מוזר זה, וישאל המלך את שר האוצר לפרש הדבר. השיב השר: מיום אשר בחרת בי ולקחתני ממעמדי כרועה צאן, חששתי שמא מעמדי החדש יכניס בי גאווה, ולכן פעלתי כדי שגאוותי לא תתרומם. קבעתי לעצמי שבכל יום ויום אכנס לחדרי לנגן בחליל, ואז אני נזכר היכן היה מקומי, וממילא זוכר אני את חסדי ה' וחמלתו עלי אשר הביאני עד הלום.

כשמוע המלך את דבריו המרגשים של השר, חיבקו ונישקו לעיני כל השרים והעבדים, ויאמר לו: "ראוי אתה לכל הכבוד הזה". ויצטרפו השרים וילחצו לו יד חמה ויודו בטעותם.

במדרש רבה מובא שכך היא דרכם של הענוים האמיתיים. גם דוד המלך ע"ה וגם מרדכי היהודי לא שכחו את מקומם ומעמדם גם אחר שגדלם ה', והמשיכו להתנהג בענוה יתרה.

עתה נבין מדוע ניתנו לפסח שתי שמות: חג הפסח וחג המצות. "חג הפסח" מסמל את הנס הגדול ואת חירותנו, ואילו חג המצות מסמל לנו את מעמדנו הקודם כעבדים. הדבר בא ללמדנו, שגם עכשיו, כשאנו בני חורין, אנו איננו שוכחים את היותנו עבדים במצרים, ויודעים להכיר טובה על כך לבורא כל העולמים.

יהי רצון שנזכה לאכול מצות מהודרות בכשרות ובטעם שיזכירו לנו את עברנו המפואר, ויעוררו בנו את הרצון לשוב אל אבינו שבשמים בלבב שלם.

"אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה"

ניצן קרווה

"הא לחמא עניא...השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין".

ויש לשאול: וכי איזה עבדים אנחנו? הרי לפני 3320 שנה יצאו אבותינו ממצרים, ואנחנו לא צריכים להמתין לשנה הבאה כדי להיות בני חורין.

התשובה היא, שאין אדם שלא מחכה לחירות. יש לזכור כי כאשר אדם רוצה לפרוק מעליו כל עול, להיות עצמאי ולמלא את רצונותיו, הוא אינו בן חורין. הוא פשוט נעשה אדם מפונק יותר ויותר, ותמיד יהיה משועבד לרצונותיו החדשים.

לדוגמא: אדם שירצה לקנות רכב, יצטרך לעבוד קשה בשבילו כדי לתחזק אותו. לבסוף, אחרי שיחרוש איתו את כל הארץ, יימאס בו וירצה להחליפו ברכב אחר טוב יותר. אז יצטרך שוב לעבוד קשה בשביל הרכב החדש, או בשביל כל דבר אחר שירצה, ובכך ישאר תמיד משועבד לרצונותיו.

לכן מלמדת אותנו המשנה בפרקי אבות [ו, ב]: "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

בני ישראל לא התחנכו כך. כל מהותם לעבוד את הקב"ה, ולעסוק בתורה. אבל יצר הרע הוא זה שמנסה לשעבד אותנו להבלי העולם הזה, ומונע מאיתנו להתחבר לה' ולעבוד אותו. עלינו להכיר את מעמדנו ואת ייעודנו, וע"י חיזוק בתפיסה זו נוכל לנצח אותו בסייעתא דשמיא.

בקיזור, אם לא נעבוד על תיקון מידותינו נשאר עדיין עבדים לרצונותינו ותאוותינו. אנו מחכים ומצפים בכל יום לגאולה, אך עלינו לדעת שהיא תלויה לא מעט ברמת הכשרתנו לקראת הימים שיבואו בעקבותיה. לכן חייבים אנו להשתדל לתקן כל מה שרק נוכל, ובעזרת השם ה' יראה את השתדלותנו וישלח עזרו מקודש, ויגאל אותנו מיצר הרע.

או אז נהיה סוף סוף בני חורין - עבדים לה'.

מטרת היציאה ממצרים

נרדי ידעי

כל עבד היה רוצה להשתחרר מכבלי שעבודו ולצאת לחופשי, אך ביציאתם של ישראל ממצרים היה הרבה מעבר לכך, וצריכים אנו לשאול את עצמנו מה היתה המטרה הפנימית בהוצאת בני ישראל ממצרים?

למעשה, כבר בהתגלות הראשונה של ה' למשה אמר לו ה' [שמות ג, ח-יב]: "וְאָרַד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֵתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ... וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִכִּי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה."

מפרש רש"י: "וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלושה חדשים שיצאו ממצרים" ("תעבדון" - תעבדו אחרי נ' ימים).

רואים את הדברים בצורה יותר מפורשת ויותר בולטת בפסוקים הבאים [שמות ו, ו-ח]: "לָכֵן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבַדְתֶּם וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזִרְעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים: וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִייתִי לְכֶם לְאֱלֹקִים וַיִּדְעֹתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם: וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יְדֵי לְתַת אֶתְּהָ לְאֲבֹרְהֶם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֶתְּהָ לְכֶם מוֹרְשָׁה אֲנִי ה'".

על השאלה: מה הופך קבוצת אנשים לעם? יש שתי תשובות קצרות:

א. התוכן המשותף.

ב. ארץ מיוחדת.

ללא שני הדברים הללו אין עם. במילים אחרות: היותנו לעם מותנית בקבלת התורה (התוכן של עם ישראל), ובכניסתו של העם לארץ ישראל!

כך נאמר במפורש בתורה: **"ולקחתי אתכם לי לעם"** - במה?

א. **"והייתי לכם לאלוקים"** - זה מתן תורה.

ב. **"והבאתי אתכם אל הארץ"** - זו ארץ ישראל.

וכך מפרש "ספר החינוך" [מצוה שו]: **"כל עיקרון של ישראל אינו אלא תורה... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ישראל ויצאו ממצרים, כדי שיקבלו את התורה ויקיימוה... והיא תכלית הטובה שלהם, ועניין גדול הוא להם יותר מן החרות מעבדות..."**

מסביר הרב אלימלך בר שאול זצ"ל בספרו "מן הבאר": **"בפסח יצאו מן השעבוד, אולם החירות היא כניסה למסגרת אחרת, חדשה. למסגרת זו זכינו רק בחג השבועות, עם קבלת התורה"**. בפסח קיבלנו את הכלי, את האמצעי - איננו משועבדים עוד. אולם את התוכן קבלנו רק בחג השבועות.

קיים אפוא קשר הדוק בין חג הפסח לבין חג שבועות, ולא לחינם יש את ספירת העומר המקשרת בין שני חגים יקרים אלו.

יהי רצון שנזכה לצאת מחשכת הגלות, ונזכה לממש את הציפיות של הקב"ה מאתנו.

מדוע החמירו כל כך באכילת חמץ בפסח?

פאר גדסי

ישנן הרבה מצוות עשה ולא תעשה בתורה, ובכולן צריך להזהר, שהרי אמרו רבותינו [משנה אבות ב, א]: "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות". ועוד אמרו [משנה אבות ד, ב]: "בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כבחמורה ובורח מן העבירה". וסיכם זאת רש"י בלשונו הטהורה [דברים יב, כת]: "**שתהא חביבה עליך מצוה קלה כמצוה חמורה**".

למרות כל זאת, אין זה סוד שיש חלוקה כל שהיא בדרגות החומרה של המצוות, יש מצוות חמורות, ויש מצוות חמורות יותר. כך לדוגמא מצינו שמי שלא מניח תפילין נקרא "קרקפתא דלא מנח תפילין", ומוגדר כ"פושע ישראל בגופו", אשר עונשו בשמים כבד מאוד.

איסור חמץ נחשב לאחד האיסורים החמורים ביותר מבין כל תרי"ג מצוות. אין הרבה מצוות שכל-כך החמירו בהם כמו חמץ בפסח. גם איסור כרת למי שאוכל ממנו אפילו כזית, וגם איסור "בל יראה ובל ימצא", שמצינו כדוגמתו רק באיסור עבודה זרה.

בסיעתא דשמיא ננסה להבין מה החומרה היתירה דווקא במצוות אלו (חמץ ותפילין) ומה הקשר ביניהן?

בהתבוננות על מצוות אלו יכולים מיד להבחין כי גם בתפילין וגם בפסח הענין המרכזי הוא הזכירה. ונראה לעניות דעתי שזו הסיבה לחומרה היתרה במצוות אלו, כי עניין הזכירה חשוב מאוד, ומאבני היסוד לקיום האמונה שלנו כיהודים.

"אחד מי יודע"

צוריאל בניזרי

"כִּנְגַד אַרְבַּעַה בְּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה. אֶחָד חֲכָם, אֶחָד רָשָׁע, אֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאֵינוּ יוֹדֵעַ לְשִׂאוֹל".

הבן החכם שואל בחכמה ומתוך רצון אמיתי לדעת את פרטי המצוות. לכן עונים לו בהתאם כדי שידע את הכל לפרטי פרטים. הרשע לעומתו שואל רק כדי לקנטר ולהכעיס, וגם לו עונים בהתאם כדי "לסתום לו את הפה". התם שואל סתם שאלה כללית "מה עושים פה", ולכן מספרים לו בפשטות את סיפור יציאת מצרים. ולזה שאינו יודע לשאול מסבירים למרות שהוא מצידו אינו שואל.

המסר הברור היוצא מקטע זה הוא שצריך לספר את סיפור יציאת מצרים לכל אחד ואחד, ולא למנוע את אמת התורה מאף אחד. אך חז"ל מוסיפים לפרש עוד מסר עיקרי שלומדים מקטע זה בהגדה, והוא שלכל אחד ששואל צריך להשיב את המענה הראוי לו לפי רמתו האישית, בבחינת "חנוך לנער על פי דרכו" [משלי כב, ו], וכל בן מרמז על אדם בעל אופי שונה.

לאחר הקדמה זו יש לשאול: מדוע לפני כל בן כתוב "אחד" "אחד" חכם, אחד רשע וכו'? לצורך מה נכתבה המילה "אחד" ארבע פעמים ברצף?

רבה של לוצק, הגאון הרב זלמן סורצקין זצ"ל, כתב בספרו "השיר והשבח" כי ארבעת הביטויים "אחד" משמעותם לא כמספרים, אלא "בין כך ובין כך". כמו שמצינו משנה בבבא קמא לגבי שור "אחד תם ואחד מועד משלם...", ואין הכוונה שם לומר שמדובר על שור אחד תם בלבד ושור אחד מועד בלבד, אלא הביטוי בא לומר כי הדין השייך שם חל בין על שור תם ובין על שור מועד.

והוא הדין אצלנו: בין אם בנד חכם, ובין אם הוא רשע, בין אם הוא תם, ובין אם הוא אינו יודע לשאול, בכל מקרה חייב אתה לחנכו ולספר לו את סיפור יציאת מיצרים. ולא כמו שנוהגים כיום חלק מהאנשים שילדיהם חכמים, ואומרים ההורים: "הבן שלי גאון, מה אני יכול ללמד אותו". או להיפך, אם יש להם בנים רשעים הם אומרים "הבן שלי יצא לתרבות רעה, אני מנדה אותו ושלוש על ישראל". וכן אם הילד קצת טיפש, יש שמתייאשים ואומרים "הוא לא מבין כלום, כל מה שאני אומר לו נכנס באוזן זו ויוצא מהאוזן השנייה, מה אני כבר יכול לעשות". וכמובן הסוג האחרון, שבמקרה שהילד שלהם לא לומד בכלל אומרים "הוא סתם עוד ילד, עזבו אותו עד שיגדל כי בינתיים אין מה להגיד לו". ייראו זאת רבותינו בשלוחה ולא יתייאשו....

אם מחפשים מהו המקור בתורה לארבעת הבנים הרשומים בהגדה, רואים כי לכל בן שכתוב בהגדה יש פסוק בתורה:

א. **שאלת הבן הרשע:** "והיה כי תבואו אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר ושמרתם את העבודה הזאת: והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזו לכם: ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישתחוו" [שמות פרק יב].

ב. **הבן שאינו יודע לשאול:** והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" [שמות פרק יג].

ג. **שאלת הבן התם:** והיה כי ישאלך בנד מחר לאמר מה זאת ואמרת אילו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים" [שמות פרק יג].

ד. **שאלת הבן החכם:** כי ישאלך בנד מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם: ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה... " [דברים פרק ו].

ויש לשאול שתי שאלות על נוסח שאלת הבן הרשע והתשובה אליו:

השכלה מחוץ למסגרת היהודית, והבן הזה נשאר נאמן למורשת, אבל הוא כבר יותר חקרן והוא מציג שאלות: מה ההבדל בין ה"עדות" ל"חוקים" ול"משפטים" כי הוא רוצה לדעת. את בנו של החכם אנו כבר לא פוגשים בבית ספר יהודי אלא בגימנסיה הנוכרית, ואחר כן באוניברסיטה. כך הוא חי רחוק מתורה ומצוות, ובפסח כשהוא מגיע הביתה אומרים לו "זה אסור וזה אסור" ו"תלך להתפלל עכשיו" ו"כעת עדיין אסור לאכול", אז בליל הסדר הוא מתפרץ וזועק "שיגעתם אותי עם כל התורה הזו שלכם... בגלל שלפני 3320 שנה יצאו כמה זקנים ממצרים אני צריך לסבול?!".

אותו אחד נושא אשא יהודיה דומה לו, ונולד להם בן. בגיל שלוש עשרה לוקחים אותו לבית של סבא. בערב החג שואל סבא "מי רוצה לבוא איתי לבית הכנסת?" הנכד מתנדב ואפילו משתוקק ללכת עם סבא, והוא שואל אותו בתמימות "למה עושים כך ולמה כך?" בחיים שלו לא ראה כאלה דברים...

דור נוסף חולף. את בניו של הנכד כבר לא לוקחים לסבא רבה, כי הוא כבר נפטר. בקושי יודע הוא שהוא יהודי, וכך הוא לא רואה סדר לא בבית אביו התם, ולא בבית סבו הרשע, והוא כבר לא שואל שום שאלה, כי אין לו על מה לשאול.

כדי לשלול את ההתדרדרות הזו אמרה התורה "והגדת לבנך" - שמור על רציפות הדורות והחזק במסורת.

אמרו רבותינו ש"כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", ועל כן עלי לציין כי את המאמר כתבתי ע"פ פירוש ההגדה של הרב ישראל מאיר לאו, ומדרשתו של הרב דוד דב לבנון.

חג שמח

"קרע לנו את היס"

שייקה כהן

המגיד הירושלמי הנודע רבי שבתאי יודלביץ נתן פעם שיחה ודיבר על מעשיהם של דתן ואבירם בעת יציאת מצרים. בדרשתו אמר הרב: כשיצאו בני ישראל ממצרים, היו כולם מאוחדים בדעתם, שעליהם לברוח ממצרים כל עוד נפשם בס. מחשבה זו הייתה בכולם, חוץ משני אנשים שנבדלו מעדת בני ישראל והחליטו בכל זאת להישאר במצרים תחת חסותו של פרעה. הללו היו דתן ואבירם. כשבני ישראל ברחו והחליטו לשוב על עקבותיהם בכדי לבלבל את פרעה, אז במקום להרגיש צער על אחיהם, פירשו זאת דתן ואבירם כאובדן בטחונם, ובמקום לחבור לבני ישראל, החליטו לייעץ לפרעה שירדוף אחריהם. כידוע לכולם פרעה רתם את חיילותיו, רדף אחרי בני ישראל, ונכנס אחריהם עם כל חילו ופרשיו ומרכבותיו לתוך היס. פרעה והמצרים קיבלו את עונשם, ירדו אל מצולות היס ובשרם פרנס את הדגים למשך זמן לא מבוטל. ברגע שדתן ואבירם ראו במו עיניהם איך הענף עליו נשענו נכרת, החליטו בלית ברירה לעבור לצידם של עם ישראל המונחה ע"י עמוד אש ועוד ענן, המוגן בענני כבוד והמונהג ע"י משה רבנו ע"ה.

למרות רצונם העז לעבור אל מחנה ישראל, הדבר לא היה קל כלל לביצוע. ולפתע, אירע עוד נס, נוצר להם שביל אישי במי היס ונוצרה להם "קריעת ים סוף" פרטית. היס שנקרע עבור משה רבנו ובני ישראל, נקרע שנית לדתן ואבירם - שני היהודים היחידים שבגדו בעמם. לאורך כל הדרך הם הפנו עורף לעמם, ועכשיו בלית ברירה, כשנקלעו למצב שלא מאפשר להם מפלט אחר, הם מבקשים לחבור לעם ישראל. מה שעוד מוזר כאן, שבני ישאל לא עברו עד שנחשון בן עמינדב קפץ למים, ואילו לפני דתן ואבירם היס נחצה מעצמו.

כשסיים המגיד את דרשתו, פנה אליו אחד מהשומעים ושאלו מה הנקודה? מה בעצם רצה המגיד ללמד בסיפור מאורע זה? השיב לו המגיד ר' שבתאי שאינו זוכר, אולם הוא ישאל את אביו הגאון רבי שמואל אהרון יודלביץ' זצ"ל, והוא ודאי ידע להשיב.

רבי שמואל השיב שהתשובה נמצאת בספר "צאנה וראנה" (ספר זה מבוסס על מדרשים לפרשות השבוע ולחגי ישראל, והוא מיועד לבנות ישראל, שיקראו בו). הסיפור מובא שם בדרשה לשביעי של פסח בשם המדרש.

התשובה כאילו נכתבה לדורנו, ותואמת ממש את תקופתנו.

לדאבוננו, יהודים רבים עומדים מנגד ליהדות שהיא האמת הצרופה, ודוגלים בתרבויות זרות (כגון תרבות המערב בזמננו), המנוכרות ליהדות. לא רק שהם סוגדים לתרבות זרה, אלא הם אף רודפים את היהדות המסורתית. אולם לא רחוק היום, בו ייכרת הענף עליהם הם יושבים, יתנפצו אליהם, ויקרוס מבטחם. ואז הם ירצו בבת אחת לשוב ולהצטרף לתרבות היהודים המסורתית. מן השמיים יסללו את דרכם, לא יקשו עליהם, ואנו נקבלם באהבה. ב"ה גם בזמננו הדוגמאות לכך לא מעטות, כגון הזמר עמיר בניון, השחקנים יהודה ברקן ואורי זהר ועוד ועוד.

אנו תקווה, שהקב"ה יערה על כל עם ישראל רוח טהרה וישובו כולם בתשובה שלמה, ובכללם גם אנו.

"והיא שעמדה לאבותינו"

אבי טוויטו

בהגדה מובאת הפסקה "והיא שעמדה לאבותינו ולנו? שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם".

פיסקה זו מדגישה לנו: והיא שעמדה לאבותינו, ובהמשך הפסקה כתוב על מעלתו של הקב"ה וגדולתו, ובזכות מעלה מסוימת אנו מקבלים הצלה תמידית מהקב"ה. אותה המעלה מוגדרת בהגדה כ"היא". במאמר זה נדון בעזרת ה' בביטוי זה, וניתן הסברים שונים על אותה מעלה שההגדה קוראת לה "היא".

על דרך הפשט אנו מסבירים שזוהי ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו מברית בין הבתרים. בפרשת לך-לך [טו, יג-יד] כתוב "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרַי כֹּן יֵצְאוּ בְּרַכְּשׁ גָּדוֹל". למדים אנו מפסוקים אלו על ההבטחה לגאולה, שעתיד הקב"ה לגאול את עם ישראל מגלות מצרים, ו"היא" שעמדה לאבותינו, זוהי ההבטחה שניתנה להם בזמנם לעמוד ולשרוד בגלות הקשה, ולצאת ממנה בבוא העת.

רבנו האר"י הקדוש מסביר "והיא שעמדה לאבותינו ולנו" זוהי השכינה, שבכל דור ודור עומדת לנו ושומרת ומשגיחה עלינו מפני כל אויבנו במשך הגלות, בידיעה ובהבטחה שבסוף ובקרוב נגאל.

בעל ה"מעשה ניסים" מתרץ באופן שונה. "היא שעמדה" היא הידיעה שיש לנו אבא ששומר עלינו. המחשבה שהקב"ה חישב לנו את קץ הגלות ואת

הגאולה טרם שהיא באה, ולא שכח אותנו לרגע, היא עמדה לאבותינו להיות מצפים ליום הגאולה. כמו שמשה רבנו תיקן לישראל במצרים בתי מדרשיות שיהיו קוראים במגילות על הגאולה ביום שבת קודש. אותה המחשבה שהקב"ה חשב עלינו נתנה לעם ישראל את הכוח לעמוד ולשרוד את הגלות.

ישנו הסבר נוסף בשם הסבא מקלם, שאמר שה"היא" זוהי יציאת מצרים, שעל כל צעד שאנו עושים בחיים, אנו צריכים לשאוב עידוד מסיפור יציאת מצרים, שאפילו מהצרה הגדולה ביותר הקב"ה הציל אותנו, משפל המדרגה לשיא התעלות, כך נפתח אמונה וביטחון בהקב"ה, ונצליח לשרוד את תהפוכות וקשיי הגלות הארוכה בה אנו נמצאים, עד שיתנוצץ עלינו אור הגאולה.

יהי רצון שיזכנו הקב"ה לשאוב עידוד מהעבר המפואר של עם ישראל, ושנצליח להתמיד ולצפות לגאולה ולא נשבר.

"נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם"

לעילוי נשמת

שושנה בת צביה ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה

נדבת

משה בנג'י ומשפחתו הי"ו

להצלחתו ולהצלחת כל משפחתו. יהי
רצון שיזכו לברכה והצלחה בכל מעשה
ידיהם. יתברכו ברפואה שלמה, ויזכו
לזיווג הגון עבור כל ילדיהם.

"נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם"

לעילוי נשמת

ר' מרדכי בן יוסף ז"ל
ר' יהושע יצחק בן
אהרן ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה

נדבת זאב וקרן רדינסקי הי"ו

"נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם"

לעילוי נשמת הורי היקרים

אבי מורי
ר' מאיר בן תמר דהן ז"ל

אמי מורתי
אסתר בן סעדה דהן ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה

נדבת ר' דוד דהן ורעייתו הי"ו

"נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם"

לעילוי נשמת

רחל בת שרה ז"ל ז"ל

רחמים בן סולטנה ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה

נדבת יעקב ומלכה שרון הי"ו

"נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם"

לעילוי נשמת

ר' מרדכי מלכה בן משה ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה

נדבת רפאל וסוזי מלכה הי"ו

"יהודה ליבנה - סוכנות לביטוח"

מברך את צוות השלוחה

ותלמידיה בברכת

חג פסח שמח וכשר.

תחזקנה יד העוסקים במלאכה

להגדיל תורה ולהאדירה.

נדבת יהודה וליזי לבנה הי"ו

"נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם"

לעילוי נשמת

דב בן גרשון אליהו שחור ז"ל

נפטר ח' אב תשל"ח

גמל חסד עם החיים ועם המתים

הלל מרדכי ב"ר דב שחור ז"ל

נפטר כ"ה אייר תש"ן

מורה שנספה בעיצומה של דרך.

ת.נ.צ.ב.ה